

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

INDIÁNSKÉ KULTURY STŘEDNÍ A JIŽNÍ AMERIKY

V DIDAKTICKÝCH APLIKACÍCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Veronika Šrámková

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor D-Aj

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 1. dubna 2014

.....

Děkuji vedoucí práce PaedDr. Heleně Východské za cenné rady, užitečné připomínky a všechen věnovaný čas.

OBSAH

ÚVOD	3
1 AZTÉKOVÉ	8
1.1 PŮVOD	8
1.2 TENOCHTITLÁN.....	9
1.3 POLITICKÝ VÝVOJ	10
1.4 CONQUISTA.....	11
1.5 SPOLEČNOST	15
1.6 KAŽDODENNÍ ŽIVOT.....	18
1.6.1 Zemědělství.....	18
1.6.2 Hygiena	18
1.6.3 Dětství.....	18
1.6.4 Společenský život.....	19
1.6.5 Hudba, umění a architektura	19
1.6.6 Písmo a literatura.....	20
1.7 NÁBOŽENSTVÍ.....	21
1.7.1 Obřady.....	22
1.7.2 Kalendář.....	23
2 MAYOVÉ.....	24
2.1 POLITICKÝ VÝVOJ	24
2.1.1 Předklasické období.....	24
2.1.2 Klasické období.....	25
2.1.3 Poklasické období	26
2.2 CONQUISTA.....	27
2.3 SPOLEČNOST	27
2.4 KAŽDODENNÍ ŽIVOT.....	28
2.4.1 Zemědělství.....	28
2.4.2 Dětství.....	30
2.4.3 Manželství.....	30
2.4.4 Písmo a literatura.....	31
2.4.5 Oblékání	31

2.5	NÁBOŽENSTVÍ.....	32
2.5.1	<i>Kalendář</i>	32
3	INKOVÉ	34
3.1	PŮVOD	34
3.2	CUZCO	35
3.3	POLITICKÝ VÝVOJ	37
3.4	CONQUISTA.....	39
3.5	SPOLEČNOST	42
3.6	KAŽDODENNÍ ŽIVOT.....	44
3.6.1	<i>Zemědělství</i>	44
3.6.2	<i>Jídlo</i>	44
3.6.3	<i>Silnice, mosty a pošta</i>	45
3.6.4	<i>Quipu</i>	46
3.7	NÁBOŽENSTVÍ.....	47
4	INDIÁNSKÉ KULTURY V ČESKÝCH UČEBNÍCÍCH	48
4.1	DOPORUČENÁ LITERATURA DO VÝUKY	51
5	DOTAZNÍKOVÝ VÝZKUM	57
5.1	POUŽITÉ ZKRATKY V DOTAZNÍKU	63
6	DIDAKTICKÉ APLIKACE	64
6.1	DIDAKTICKÉ HRY V SYSTÉMU SOUČASNÉHO ŠKOLSTVÍ.....	64
6.2	DIDAKTICKÉ HRY VE VYUČOVÁNÍ.....	65
6.3	INDIÁNSKÉ KULTURY V DIDAKTICKÝCH HRÁCH.....	66
	ZÁVĚR	105
	SUMMARY	107
	PRAMENY A LITERATURA	108
	SLOVNÍČEK POJMŮ	116
	PŘÍLOHY	I-XXVII

ÚVOD

Když se řekne **indián**¹, většině lidí se vybaví jméno náčelníka *Vinnetou* ze slavné „mayovky“ od popularizátora indiánské kultury Karla Maye. Náčelník *Vinnetou* patřil ke kmeni *Apáčů* v Severní Americe. Indiáni žili ale na celém americkém kontinentu včetně jeho nejjižnějších částí. Historikové a antropologové dělí tuto skupinu obyvatel původně z Asie² na několik podskupin, a to podle různorodých faktorů. Z antropologického hlediska se indiáni dělí na *severoamerické*, *jhoamerické* a *staroamerické*. Náš přední odborník na předkolumbovské kultury Miloslav Stingl rozšiřuje toto rozdělení na čtyři etnograficko-geografické oblasti: *Severní Amerika* (USA, Kanada), *Mezoamerika* (Mexiko, Guatemala, Belize, El Salvador, Honduras a část Nicaragua), *Andská oblast* (Peru, Bolívie, Ecuador, Chile, Kolumbie, severozápadní Argentina) a *Jižní Amerika* se zbylými státy.³ Nejrozšířenějším rozdělením mezi odborníky a autory, které jsem ve své práci použila i já, je systém, jenž indiánské populace strukturuje do tří základních skupin. První z nich představují tzv. **jednoduché kultury** Severní Ameriky. Byly to sběračsko-lovecké skupiny s charakteristickým kmenovým zřízením. Druhou skupinu reprezentují **střední kultury**, které předcházejí těm nejvyspělejším a které osidlovaly především oblast zvanou Mezoamerika. Jsou to kultury *Toltéků*, *Olméků*, *Mochica* a *kultura Teotihuacán*. Třetí skupinou jsou tzv. **vrcholné kultury**, do kterých patří ty nejvyspělejší státy, jež se rozrostly do mocných říší a kterým se věnuje i moje práce. Jsou to *Aztékové*, *Mayové* a *Inkové*.

Motivů k napsání této práce bylo několik. Velkou inspirací začít se věnovat indiánským kulturám pro mě byl můj roční studijní pobyt v Mexiku ve státě Guerrero, kde jsem se setkala se stále živou indiánskou kulturou. Navštívila jsem nejznámější památkové komplexy, jako *Monte Albán*, *Palenque*, *Uxmal*, *Chichen Itzá* nebo *Tulum*, kde jsem

¹ Slovo „indián“ se podle *Pravidel českého pravopisu* píše od roku 1993 s malým začátečním písmenem, protože *indián* je považován za součást antropologické skupiny, stejně jako například černocho nebo bělocho.

² Výzkumy hned několika vědních oborů, především antropologie, archeologie a geologie, dokázaly, že původ indiánů pochází z Asie. Díky poločasu rozpadu radioaktivního uhlíky z kosterních pozůstatků byli schopni určit, že se na území Ameriky dostali indiáni před zhruba 30 000 lety. Geologické výzkumy dokázali, že i přes trvající dobu ledovou se v oblasti dnešní Beringovy úžiny několikrát vytvořil velký průchod, po kterém se mohli lovci z Asie dostat do Ameriky. Beringova úžina se potom zalila oceánem před 11 000 lety a navždy se tak oddělily dva dnešní kontinenty - Asie a Amerika. STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 19-20.

³ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 38.

na vlastní oči viděla velkolepost, nádheru a dokonalost indiánské architektury a jen jsem se utvrdila v tom, že předkolumbovské americké kultury patří k největším bohatstvím lidstva. Podle mého názoru by každý z nás měl mít alespoň základní faktografický přehled o těchto kulturách.

Před několika lety jsem ve výzkumné fázi ke své práci o *Machu Picchu*, se kterou jsem se účastnila soutěže vyhlášené *Velvyslanectvím Republiky Peru v ČR*, zjistila nemilou skutečnost, a to že se podle mého názoru české učebnice dějepisu tomuto tématu, a tématu indiánských kultur všeobecně, dostatečně nevěnují. Zároveň jsem se při vlastní učitelské praxi setkala s dalším faktem, že samotní učitelé ve vyučovacím procesu tématu také nedávají mnoho prostoru. Rozhodla jsem se proto prostřednictvím mé kvalifikační práce předložit učitelům odborné i didaktické materiály, které by jim usnadnily přípravu na tento tematický celek a zároveň je inspirovaly k tomu, aby téma do svých hodin zařadili a působivě prezentovali.

Cílem mé absolventské práce je v její teoretické části **sumarizovat základní a zajímavou faktografii** o kulturách Aztéků, Mayů a Inků, která má učitele seznámit jednak se základními skutečnostmi v historickém vývoji těchto kultur včetně komparace s evropskými dějinami, jednak se společenskou a technologickou charakteristikou jednotlivých říší. V praktické části potom **předkládám návrhy didaktických aplikací**, které jsou připraveny k bezprostřednímu využití ve vyučovacím procesu a zároveň dávají učitelům možnost výběru, kombinace a modifikace podle svého uvážení. V této metodické části tedy sleduji druhý cíl, jímž je praktická pomoc pedagogům vycházející z konkrétních požadavků a přání. Tyto návrhy učitelů jsem shromáždila v rámci empirického výzkumu (viz Kapitola 5) a snažila se je naplnit funkčními metodami a aktivitami.

V jednotlivých kapitolách se zabývám tématy, která jsou především zaměřená na **každodenní činnosti** indiánských kultur, jako je *zemědělství, narození, svatba* nebo *jídlo*. Další součástí každé kapitoly o vrcholných kulturách je **architektura**, jejíž objekty jsou dnes nedílnou součástí turistického ruchu ve všech zemích, kde se nachází, a měly by být tedy i součástí základního historického povědomí. Specifickou kapitolu věnuji **náboženství**, které je pro tyto kultury osudové a primární, jelikož bezprostředně souvisí s každodenností i architekturou.

Dostupnost literatury k tématu vrcholných kultur Střední a Jižní Ameriky je v českých překladech vcelku omezená. Stále nepřekonaná je zejména pětice autorů, mezi kterými je pouze jediný český zástupce. Jsou jimi Friedrich Katz, Miloslav Stingl, Sylvanus Morley, George Vaillanz a Victor Hagen. Troufám si uvést, že všichni výše jmenovaní zahraniční autoři jsou citováni ve všech publikacích, které se zabývají tématem indiánských kultur.

První z nich **Friedrich Katz** v roce 1969 napsal knihu *Staré americké civilizace*, která předkládá především všeobecné informace o všech indiánských kulturách klasického období až po kulturu „vysoké“, jak je Katz nazývá. Publikaci využívám především k získání základní faktografie k tématu, kterou dalšími publikacemi rozšířím.

Přední český historik a amerikanista **Miloslav Stingl** představuje se svojí knihou *Indiáni bez tomahavků* naprosto jednoznačný základ pro studium vrcholných kultur. V jeho knize jsou velmi poutavou a čtivou formou předloženy základní i podrobnější informace o indiánech. Osobně jsem především ocenila komparaci indiánských kultur Severní Ameriky a Střední a Jižní Ameriky.

Aztékové od **George Vaillanta** tvoří absolutní základ faktografie ke kultuře Aztéků. Již vcelku velmi podrobně popisuje jejich vývoj, život, náboženství, společnosti i umění. Především oceňuji zpracování tabulek, které usnadňují orientaci v aztéckém náboženském systému a aztéckém kalendáři.

Podobnou publikací jsou i *Mayové* od **Sylvana Morleyho**, ve které je kladen důraz především na každodennost, na kterou je moje práce zejména zaměřená. Velkou oporou jsou potom opět tabulky s přehledem jak náboženského systému, tak i vývojových souvislostí.

Inkům se věnuje publikace **Victora Hageny** *Říše Inků*, kterou také musíme považovat jako výchozí při studiu incké kultury. Publikaci jsem využila především pro velmi detailně a přehledně zpracovaný společenský systém Inků.

Zásadní problém, na který jsem narazila, byl **přepis indiánských jmen a názvů** v jednotlivých publikacích. V současnosti je již u amerikanistů ustálen přepis indiánských slov v *nahuatl* a *kečuanštině* španělskou transkripcí. Starší publikace, například *Říše Inků* od Victora Hageny, uvádí názvy a jména v české transkripci. Musela jsem si proto názvy a jména vyhledávat a ověřovat i v dalších publikacích. Výhodou mi byla i znalost

španělského jazyka, která mi správnou transkripci usnadnila. Pro učitele jsem proto zařadila **slovníček pojmů**, který obsahuje všechny základní pojmy a jména uvedené v mé diplomové práci i s jejich výslovností.

Pro své didaktické návrhy jsem využila i didaktické literatury. Především jsem vycházela z publikace *Školní didaktika* od Zdeňka Kalhouse, ze které jsem čerpala hlavně teoretické poznatky k tématu didaktických her. Publikace Heleny Východské *Škola hrou* byla potom výchozí publikací pro samotné didaktické aplikace.

Při plánování badatelské činnosti na diplomové práci jsem měla v úmyslu využít také **hmotných pramenů** v muzejní expozici indiánských kultur Střední a Jižní Ameriky v *Náprstkově muzeu v Praze*. Bohužel expozice v současné době prochází rekonstrukcí a bude zpřístupněna veřejnosti až v druhé polovině roku 2014. Potom bude možné *in situ* využívat expozice i interaktivním způsobem, což považuji za velmi hodnotné. Zároveň zde vidím možnost rozšíření své práce v dalším didaktickém využití např. pracovních listů z muzejní expozice.

Do mé práce jsem zařadila výzkumnou metodu formou **dotazníku**, ve kterém se učitelů ptám, jestli se tématu *Indiánské kultury Střední a Jižní Ameriky* věnují. Vypracovala jsem dotazník v elektronické formě s pomocí aplikace **Google Formulář** a rozeslala ho na e-mailové adresy základních škol a nižších stupňů gymnázií po celé České republice s prosbou, aby dotazník přeposlali učitelům dějepisu na své škole. Empirický výzkum v mé absolventské práci je zaměřen především na názory současných učitelů na indiánské kultury a jejich didaktické využití při vyučování. Sestavila jsem dotazník čítající šest otázek. Vyhodnotila jsem, že učitelé se tématu spíše nevěnují, nejsou si jisti ani faktograficky a ocenili by do budoucna různé formy materiálů, především ale pracovní listy. Grafické vyhodnocení zaměřuji mimo jiné i na srovnání z hlediska věkového a gendrového. Mé předpoklady se v tomto ohledu do důsledku ale nepotvrdily (viz Kapitola 5).

Mým didaktickým návrhům nutně musel předcházet výzkum a srovnání nejpoužívanějších českých učebnic dějepisu. Srovnala jsem je z hlediska logického zařazení tématu, obsahového i grafického. I tento výzkum byl pro mě překvapující, protože jsem vyhodnotila, že učebnice téma indiánských kultur nedostatečně nebo téměř vůbec žákům nepředkládají (viz Kapitola 4).

Mým cílem nebylo vyčerpat faktografii, ale nabídnout ji ve zkrácené formě, aby mohla být využívána učiteli dějepisu jako fundamentální faktografie k tématu indiánských kultur, která po seznámení s tématem a jeho využití ve vyučovacím procesu zajistí povede k doplnění podrobnějších informací z doporučené literatury.

1 AZTÉKOVÉ

1.1 Původ

Původ Aztéků je nejasný. Nejpravděpodobnější mýtus ale hovoří o tom, že pocházejí z pravlasti *Aztlan* (Bílé město), která se měla nacházet daleko na severu. Aztlan byl paralelou nám známé rajske zahrady. I mýtus, proč museli Aztékové tuto zemi opustit, je velmi podobný tomu biblickému. Žilo se zde bez útrap a starostí až do té doby, než Aztékové porazili posvátný strom. Tím rozhněvali boha slunce *Huitzilopochtliho* a museli místo opustit.⁴ Z názvu této oblasti se odvozuje i samotný název „Aztékové“, kterým se sami ale nenazývali. Podle předka *Tenocha*, k jehož počtě pojmenovali i své sídlo *Tenochtitlán*, si říkali *Tenochové* nebo také *Mexikové*, a to na základě jejich původního boha *Mextliho*.

Svoji pravlast Aztékové pravděpodobně opustili kolem roku 1111. Legendy hovoří o tom, že je vedla socha boha *Huitzilopochtliho*, kterou nesli čtyři kněží. *Huitzilopochtli* se nad nimi totiž nakonec slitoval a předpověděl jim, jak najdou tu správnou krajinu, kde se mají usídlit. I zde můžeme vidět prvky biblického příběhu o Mojžíši a jeho cestě do země zaslíbené. V oblasti Mexického údolí⁵ (tedy oblasti okolo dnešního hlavního města Ciudad de México) se pravděpodobně usídlili okolo roku 1267.⁶ Od této doby můžeme jejich dějiny doložit hmotnými prameny. Usadili se na *Chapultepecu* (Kopci kobylek), odkud byli ale vyhnáni místním kmenem *Tepenaků*, kterým se Aztékové museli podřídit. Podle mýtu „nakonec pod bílou vrbou našli bílou žábu a ve vodě bílou rybu a nedaleko pak orla – vtěleného *Huitzilopochtliho* – jak na kaktusu zápasí s hadem. Tam vybudovali své nové sídlo, byť se jednalo o pustý bažinatý ostrov uprostřed slanáho jezera.“⁷ Orel zápasící s hadem⁸ je výjev, který má dodnes celý svět na očích, protože tvoří ústřední motiv mexické státní vlajky⁹ a státního znaku.¹⁰

⁴VODIČKA, P. *Dobytí říše Aztéků*. s. 19.

⁵Oblast rozléhající se v jižní části Mexické vysočiny. Dnes se zde nachází hlavní město Mexika *Ciudad de México*. Údolí Mexika, španělsky *Valle de México*, bylo centrem mnoha předkolumbovských civilizací, jako *Teotihuacán*, *Toltéků* nebo *Aztéků*. (viz Obrázek č. 1)

⁶KŘÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 11.

⁷Tamtéž, s. 14-15.

⁸viz Obrázek č. 2

⁹viz Obrázek č. 3

¹⁰viz Obrázek č. 4

1.2 Tenochtitlán

Z *kodexu Mendoza* víme, že *Tenochtitlán* byl založen v roce 1325 knězem *Tenochem*.¹¹ Město bylo postaveno na malých ostrůvkách, které byly spojeny s pevninou pouze třemi branami. *Tenochtitlán* byl tak velmi strategicky chráněn proti nepřátelům. Dnes bychom pohled, který se naskytl Španělům, když do města poprvé vstoupili, mohli přirovnat k pohledu na kanály italských Benátek. *Tenochtitlán* byl domovem až pro 300 000 tisíc obyvatel, na tu dobu nepředstavitelného počtu osob žijících na jednom místě. Pro srovnání, například ve španělské Seville žilo tehdy přibližně 65 000 obyvatel.¹²

Tenochtitlánu dominuje 50m vysoká pyramida, kterou Španělé pojmenovali *Templo Mayor* neboli Hlavní chrám. Její stavba byla dokončena v roce 1487 a sahá do výšky 29,4m. Na vrcholu pyramidy se nacházejí hned dvě svatyně. Jedna je samozřejmě zasvěcena bohu slunce a hlavní postavě aztéckého panteonu – *Huitzlopochtlimu*. Druhý chrám byl potom využíván k uctívání boha deště *Tlaloca*.¹³ Ve městě nechyběly pochopitelně ani chrámy zasvěcené *Quetzalcoatlovi*, patronu umění a věd, a *Tezcatlipocovi*, bohu temnot.¹⁴

Popis vladařského paláce máme od Španělů z doby, kdy ho obýval předposlední vládce Aztécké říše – *Moctezuma*. Jednalo se o rozlehlou dvoupatrovou budovu. Soukromé pokoje vládce se nacházely ve druhém patře. V prvním patře měli své obytné místnosti nejvyšší úředníci, aby měli na dosah oficiální úřední místnosti a soudní síň, které byly také součástí paláce. Nechyběla rozlehlá zahrada a zvěřinec s nejrůznějšími druhy exotických zvířat.

Hospodářským centrem bylo tržiště v *Tlatelole*, kde se každý den vystřídaly desetitisíce kupujících i prodávajících. Jelikož bylo vcelku často nutné řešit spory, které na tržišti vznikaly, byli zde přítomni soudci, kteří v místním soudním domě rovnou případy řešili. Zároveň hlídali obchodníky, aby dodržovali předpisy a míry.¹⁵ Na rozdíl od vládnoucí vrstvy obyvatel, kteří si stavěli většinou dvoupatrové domy, bydleli prostí lidé v přízemních staveních bez oken. Všechny budovy byly nahozené pouze vápnem.

¹¹ LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 205.

¹² KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 23.

¹³ LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 205.

¹⁴ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 23.

¹⁵ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 230.

Hlavním dopravním prostředkem ve městě byly samozřejmě čluny, kterými se obyvatelé dopravovali nejen po městě, ale také se na člunech vozily zásoby z pevniny.¹⁶

1.3 Politický vývoj

Založením Tenochtitlánu se roku 1325 začala formovat Aztécká říše jako taková. Až do poloviny 15. století byli ve vedení kmene kněží neboli potomci nosičů sochy boha Huitzilopochtliho. S postupným prosazováním do okolí byli kněží zatlačeni vojenskými vůdci a plnili roli ochránců kultu.

Aztékové se územně prosadili v roce 1427 za vlády *Itzcoatla* (Obsidiánový had),¹⁷ když dobyli hlavní město Tepenaků, *Azcapotzalco*.¹⁸ Itzcoatl uzavřel spojení s dalšími dvěma městy, *Texcocoem* a *Tlacopanem*, a vznikl tak „trojspolek“, ovšem s vedoucím postavením Tenochtitlánu, kde sídlila nejvyšší rada.

Rozsáhlejší územní expanzi zahájil až Itzcoatlův nástupce *Moctezuma I.*¹⁹, který ovládl celé Mexické údolí.²⁰ Moctezuma Tenochtitlán upevňoval i kulturně a svého druhu také hygienicky. Nechal například postavit vodovod, aby město mělo dostatek pitné vody.²¹

Axayacatl, který převzal vládu roku 1469 od Moctezumy I., pronikl až do dnešní oblasti Oaxaky, kterou toho času ovládali *Mixtékové* a *Zapotékové*.

Byť by se to nemuselo zdát, dávali Aztékové před krvavým dobýváním přednost spíše vyjednávání. To ovšem neznamená, že k válečným střetům nedocházelo. Většinou šlo o pouhý střet válečníků bez jakékoliv taktiky. Aztékové tak vítězili hlavně díky své početní převaze.²² Poražení museli samozřejmě do Tenochtitlánu odvádět tribut. Ten měl nejrůznější podoby, od živých jedovatých hadů a škorpiónů až po potřebné potraviny, bavlnu a drahé kovy. Žádaným artiklem byli i otroci, které většinou obětovali aztéckému

¹⁶ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 231.

¹⁷ viz Příloha č. 1

¹⁸ viz Obrázek č. 5

¹⁹ S přízviskem „Starší“ nebo „Hněvivý“

²⁰ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 16.

²¹ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 80.

²² KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 18.

božstvu. Takové války, jejichž cílem bylo především získání lidských obětí, se nazývaly „války květin“²³.

Aztékové byli ve svých výbojích neúspěšní pouze dvakrát. Nikdy si úplně nepodmanili *Tlaxcalu*. Bylo to možná kvůli tomu, že jim neustálá nepřátelská pohotovost vyhovovala, a to hlavně z toho důvodu, že zajímáním nepřátel měli zajištěný pravidelný přísun obětí k obětování. Ty, které Aztékové skutečně nikdy neporazili, byli Taraskové²⁴. Svoji autonomii si upevnili za vlády Axayacatla, kterého krutě porazili a zůstali tak nezávislí až do příchodu Španělů.²⁵

1.4 Conquista

Za vlády Itzcoatlova pravnuka *Moctezumy II. „Mladšího“* se Aztécká říše rozprostírala od jednoho pobřeží k druhému a dotýkala se až hranic s dnešní Guatemalou. Pouhých sto kilometrů od Tenochtitlánu se ale stále nacházelo nepodmaněné území Tarasků, které hlavní město aztécké říše ohrožovalo. Taraskové ale nakonec nebyli ti, kteří přímo zapříčinili pád Aztécké říše.

Hlavním představitelem *conquisty* byl Hernán Cortés. Hernán se narodil v Madellínu (Extaramadura ve Španělsku) v roce 1485. Ve čtrnácti letech ho poslal otec na studia do Salamanky, kde ale studia nedokončil. V sedmnácti letech se přihlásil do armády. Cortés kolísal mezi dvěma možnostmi, vstoupit pod prapory proslulého španělského vojevůdce *Velkého kapitána* Gonzalo Fernandéze de Córdoba, anebo se vypravit do Nového světa. Rozhodl se pro druhou možnost. Měl se zúčastnit výpravy Nicoláse de Ovandy. Nešťastnou náhodou na něj ale spadla zeď, když chtěl v noci navštívit jednu medellínskou krasavici. V roce 1504 odplul Cortés nakonec na *Españole* k Novému světu, kde se seznámil s Diegem Velazquezem de Cuéllar. O sedm let později se s ním vydal na výpravu, která mířila na ostrov Kuba. Španělé a Cortés si na Kubě zabrali rozsáhlé území. Cortés dostal i nějaké doly. Jak ukazuje jeho výrok: „*Nepřijel jsem*

²³ Květy na louce symbolizovaly krev. Samotná louka potom byla považována za bojiště.

²⁴Taraskové žili severně od Mexického údolí přibližně v dnešním státě Michoacána bylo jich asi 1,5 milionu. - KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 18.

²⁵VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 80.

do Ameriky, abych ryl zemi jako nějaký sedlák. Přijel jsem, abych získal zlato.“²⁶, to mu ale nestačilo.

Velazquéz rozhodl vyslat na americkou pevninu dobovatelskou výpravu a Cortés z ní učinil výpravu, která měla naplnit jeho vlastní tužby. Uhradil i část výdajů, a tím si zajistil post velitele. Ale Velazquéz začal rozhodnutí postavit Cortése do čela výpravy litovat a nakonec jeho jmenování odvolal. Dokonce nasedl na koně a vyrazil do přístavu, aby mu velení osobně odebral. Cortés ovšem neuposlechl a vyplul na moře. Vložil do výpravy totiž téměř celý svůj majetek.²⁷ „Cortés z Kuby vyplouval v únoru 1519 s 11 loděmi, 508 vojáky a 110 námořníky.“²⁸

Prvním cílem jeho lodí se stal Yucatán. Podnikl několik zastávek a svedl několik bitev s přímořskými kmeny, z nichž nejdůležitější byla bitva u *Tabasca*, kde se střetl s místními maysky hovořícími indiány.²⁹ Indiány pojímal panický strach z jeho jízdy. Koně totiž nikdy neviděli a považovali zvíře i jezdce za jedinou, zrůdnou bytost.³⁰ V roce 1519 také založil cestou město *Vera Cruz* (dn. Veracruz). Cortés při postupu získal pomocníka Gerónima de Aquilara, katolického kněze, a tlumočnicki, kterou dostal od místních obyvatel jako otrokyni. *Malintzin* (Malinche) neboli doña Marina, jak ji pokřtili Španělé, se stala Cortésovi nejen milenkou a matkou jeho syna Martína Cortése, ale především pomocnicí v boji proti vlastním lidem. Uměla maysky i nauhasky. Marina se brzy naučila španělsky a překládala přímo. Byla ve španělské conquistě Mexika jednou z klíčových osobností.

Díky ní získával Cortés zprávy o stavu aztécké říše, o rozporech, které v ní existovaly, informace o válkách, jež vedli Aztékové s okolními kmeny, a o nenávisti porobených kmenů. Zkušený voják si dokázal podle získaných informací utvořit poměrně přesný obraz toho, co jej čeká a jak velké jsou vyhlídky na vítězství proti početně mnohem silnějšímu aztéckému vojsku.

Dne 16. srpna 1519 se vypravil na hlavní město Aztéků – Tenochtitlán.³¹ Ještě předtím nechal ale roztržtit lodě, na nichž jeho vojsko připlulo, čímž dal svým vojákům jasně

²⁶ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 56.

²⁷ Tamtéž, s. 56.

²⁸ GÓMEZ, S. a spol. *Historia de México*. s. 25.

²⁹ HORDERN, N. *Nový svět*. s. 54.

³⁰ Tamtéž, s. 57.

³¹ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 58.

najevo, že cesta zpět vede jen přes vítězství.³² Vojsko bylo tvořeno 400 pěšáky, 15 jezdci, 1300 indiánskými bojovníky z města Cempoaly a 1000 indiánskými nosiči. Zprávy dostával od náčelníků porobených kmenů, kteří Aztéky hluboce nenáviděli. Odvěkým nepřítelem Aztéků bylo také město Tlaxcala, které si dokázalo jako jediné uhájit nezávislost.

Cortés dokázal velmi dobře využít staré báje o Quetzalcóatlovi – bůh světlé pleti, vysoké postavy a s mohutným plnovousem.³³ Jeho návrat spadl právě do období vlády Moctezumy, jak to Aztékům předpovídala celá řada podivných znamení. Toto sehrálo velkou roli v první fázi conquisty, protože tak dobyvatelům byla poskytnuta počáteční převaha. Než se ovšem indiáni přesvědčili, že Španělé jsou lidé zrovna tak smrtelní jako oni. Nejdříve je také považovali za vyslance toho boha, kteří jsou vybavení nadpřirozenými silami. Tlaxcalané se Cortésovi postavili tvrdě a statečně na odpor. Nakonec se však Tlaxcala přidala na španělskou stranu proti společnému nepříteli.³⁴

Moctezuma Cortésovi v pozvánce do Tenochtitlánu, kterou mu poslal, navrhuje, aby šel do hlavního města přes *Cholulu*. Cholula byla posvátným městem Quetzalcóatla a dominovala mu obrovská pyramida. Tlaxcalští spojence varovali, že se jedná o léčku, a když se přece jen rozhodl pozvání akceptovat, poslali s ním alespoň 600 bojovníků jako tělesnou stráž.³⁵ V Cholule Cortése přivítali. Cortés indiány ovšem podezíral, a tak nechal všechny bojovníky a hodnostáře Choluly nastoupit na chrámové prostranství, kde je nechal zmasakrovat.³⁶

Společně s Tlaxcalskými tedy nakonec Cortés dorazil do Tenochtitlánu. Moctezumovy obavy, jestli jde o bohy, vyslance nebo ne, zašly tak daleko, že se dá předpokládat, že byt' nezvané vetřelce přijal s úctou, zároveň z nich měl i strach.³⁷ Jedním z více faktorů prohry původních obyvatel Mexika byla i jejich vnitřní nejednotnost. Například Moctezuma se chtěl poradit ohledně cizinců se svými synovci – *Cacama* a *Cuitláhuaca*. *Cacama* zastával názor, aby se Španělům v žádném případě nedůvěřovalo, ale jeho bratr byl opačného názoru. Moctezuma se nakonec přiklonil ke *Cuitláhuacovi*³⁸ a ubytoval cizince v

³² CORTÉS, H. *Dopisy : druhý a třetí o dobytí Tenochtitlánu*. s. 28.

³³ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 58.

³⁴ Tamtéž, s. 59.

³⁵ HORDERN, N. *Nový svět*. s. 63.

³⁶ Tamtéž, s. 65.

³⁷ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 59.

³⁸ GÓMEZ, S. a spol. *Historia de México*. s. 24.

jednom z tenochtitlánských paláců. Španělé se tam dobře opevnili a vyčkávali vhodné příležitosti k dalším akcím. Moctezuma dal zabít několik mužů z posádky Cortésovy základny na pobřeží. Cortés se to dozvěděl a okamžitě žádal vysvětlení, Moctezuma ale vše popřel.³⁹

Následně na to Cortés Moctezumu „přestěhoval“ do svého paláce a se 30 muži vpadl do Moctezumova paláce a krále zajal. Moctezuma formálně dále vládl, fakticky byl ale nucen poslouchat Cortése, což se rovnalo v podstatě zajetí. Vojáci vybrali celý královský palác a dokonce se vydávali na výpravy pro zlato mimo město.⁴⁰ Cortésovi se zdálo, že má-li v moci panovníka, ovládá celou zemi. Jak se ale ukázalo, tato představa byla pouhou iluzí.

Diego Velazquez, který se nehodlal smířit s jeho vzpourou, proti němu vyslal trestnou výpravu vedenou Pánfilem de Narváezem. Proto část vojska nechal Cortés pod vedením Pedra de Alvarada v Tenochtitlánu a se zbytkem vyrazil Narváezovi naproti. V noci ho Cortés porazil. V Tenochtitlánu mezitím došlo ke změně situace. Alvarada dal při slavnostech boha Huitzilopochtliho pobít několik set neozbrojených aztéckých šlechticů. Aztékové proto oblehli palác. Chyba, kterou udělali, byla, že dovolili Cortésovi a jeho vojsku, které se vrátilo, aby se přidali k těm zajatým v paláci. Chtěli mít všechny Španěly pěkně pohromadě a v pasti. Jejich neústupnost a vytrvalost Španěly děsily. Cortés dal proto vyvést Moctezumu na terasu paláce, aby promluvil k vzbouřenému lidu a svým slovem jej uklidnil. Lid ho měl ale za zbabělého slabocha a zrádce. A toto vystoupení stálo Moctezumu život. Okolnosti jeho smrti jsou jedním z nejtemnějších míst historie španělské conquisty.⁴¹

Cortés si po vládcově smrti uvědomil, že setrávat v paláci je jistá sebevražda hladem a vyčerpáním. A tak se rozhodl probít se z obklíčení a stáhnout se z města. K nejhorší bitvě, která představovala obrovské ztráty na obou stranách, došlo v noci z 30. června na 1. července 1520 v pověstné Smutné noci (*Noche triste*). Tu noc zahynuly tři čtvrtiny Cortésovy armády. Španělé přišli také o všechno zlato a klenoty. Cortés ztratil všechny dokumenty, včetně deníku.

³⁹ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 60.

⁴⁰ HORDERN, N. *Nový svět*, s. 69.

⁴¹ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 60.

Jakmile indiáni vytlačili nenáviděné vetřelce z města ven, okamžitě ukončili boj. Aztékové však dali přednost oslavě vítězství než naprostému zlikvidování Cortésovy armády. Španělé vyrazili na cestu do spřátelené Tlaxcaly. Cestou je napadla indiánská armáda v horách u Otumby.⁴² Indiáni však nedokázali využít své početnější převahy a soustředili vojsko na tak malém prostoru, že jim nakonec jeho počet byl na překážku a Španělé svými účinnějšími zbraněmi způsobili v natěsnaných řadách válečníků obrovský masakr a zvítězili. Bitvou u *Otumby* sebevědomí španělských vojáků opět vzrostlo a znovu se pomýšlelo na dobytí Tenochtitlánu. Cortés dal postavit flotilu třinácti malých brigantin⁴³, proti kterým neměly aztécké čluny žádnou naději na úspěch. Tak byla zahájena poslední fáze španělské conquisty říše Aztéků. Po dlouhých a úporných bojích Španělé aztécké hlavní město srazili na kolena, a to taktikou boření a ničení domů a čtvrtí, jejichž troskami jeho indiánští spojenci zasypávali kanály a laguny. Plochy takto vzniklé pak mohli s úspěchem využívat k manévrování nejen španělští pěšáci, ale především jezdci. Boje trvaly 3 měsíce. 13. srpna 1521 zajala jedna z brigantin na jezeře aztécký člun a v něm vůdce hrdinné obrany Tenochtitlánu, posledního aztéckého vladaře *Cuauhtemoc*. Jeho zajetím fakticky skončil boj o Tenochtitlán.

Cortés se do Španělska vrátil jako oslavovaný vítěz. Císař mu udělil titul *Admirála Jižního moře* a povýšil ho na *Markýze údolí* (Oaxaca v jižním Mexiku, které dostal Cortés do dědičného vlastnictví).⁴⁴ Organizoval další výpravy, začal budovat nové město na troskách zničeného Tenochtitlánu, ale nakonec obyčejná žaludeční choroba učinila konec jeho životu. Krátká vláda conquistadorů byla velmi rychle nahrazena královskou administrativou a na to doplatili všichni dobyvatelé, Cortése nevyjímaje.⁴⁵

1.5 Společnost

Aztécká společnost se dělila na několik vrstev, čímž se nijak nelišila od evropského zvyku. Členové vyšších vrstev, tedy šlechty, se nazývali *pipiltin* a jejich postavení bylo dědičné v mužské linii. Byli to především úředníci, kněží nebo významní obchodníci. Tyto důležité

⁴² KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 61.

⁴³ Brigantina je dvoustěžňová plachetní loď (také ale až pětistěžňová), zvaná též „škunerová briga“. Posádka na ní byla málo početná, čítala něco kolem 10 mužů.

⁴⁴ KAŠPAR, O. *Dějiny Mexika*. s. 61.

⁴⁵ Tamtéž, s. 63.

funkce jim přinášely nejen prestiž, ale i podíly z vybíraných daní. Aby své funkce vykonávali dobře, museli navštěvovat školu *calmecac*. Potomci šlechticů si zde osvojovali základy čtení, psaní, matematiky, astronomie, náboženství, sebezapírání, snášení nepohodlí, ale také základy ctnosti, techniky boje a strategie.⁴⁶

V rámci šlechty fungovala nejvyšší „rada starších“, ze které byli voleni čtyři nejvyšší hodnostáři neboli „mluvčí“. Z nich se pak volili dva vůdci. Jeden měl na starosti vnitřní záležitosti a druhý vnější záležitosti a války.⁴⁷ Tito „mluvčí“, jeden za každý okrsek, až skoro do konce 14. století tvořili nejvyšší výkonný orgán. Na konci 14. století potom tito „mluvčí“ volili „představitel lidu“ neboli *tlatoani*.

Tento světský vůdce zatlačil moc duchovních, jako zástupců boha Huitzilopochtliho, do pozadí a stal se doživotně zvoleným vůdcem Aztéků. Vykonával najednou hned několik důležitých funkcí. Nejen, že byl hlavním vojenským velitelem, ale zároveň i nejvyšším soudcem. Samozřejmostí bylo, že spravoval i aztécké příjmy.⁴⁸

Střední vrstvu tvořil prostý lid *macehualtin*. Mezi ně patřili především řemeslníci, zemědělci a drobní obchodníci. Občané si společně obdělávali půdu a přebytky, které nezpracovali, museli odevzdávat na daních.⁴⁹

Základním prvkem této aztécké nižší společnosti byla rodová občina, která ovšem potom již pozbyla podmínku skutečného příbuzenského vztahu a převládly společné vztahy jiné, jako například uctívání společného boha.⁵⁰ V Tenochtitlánu na počátku 16. století takovýchto občin žilo kolem dvaceti. Občiny tam žily po pěti vždy v jednom z tzv. okrsků neboli čtvrtí, zvaných *calpulli*.⁵¹

Každá občina měla svého božského patrona, kterému byl zasvěcen chrám. Při chrámu pak byla vedena škola, *telpochcalli*.⁵² Ve škole se mladí chlapci připravovali na práci zemědělce a válečníka, ale ve výuce se neopomněly ani náboženské obřady nebo historie.⁵³ Občina plnila ve společnosti i funkci vojenskou, jelikož se její členové účastnili bojových

⁴⁶ DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 165.

⁴⁷ CHALUPA, P. *Minulost a přítomnost Mexika a Peru*. s. 71.

⁴⁸ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 26.

⁴⁹ DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 166.

⁵⁰ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 24.

⁵¹ Tamtéž, s. 25.

⁵² DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 166.

⁵³ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 31.

výprav. V případě vítězství byla občině za účast jejích členů přidělena část tributu z dobytého území. Rodová občina měla také právo soudního rozsudku nad svými členy, což podporoval systém monitorování svých příslušníků. To fungovalo tak, že po narození bylo jméno nového člena zaznamenáno knězem a pak se jeho celý život sledoval, včetně přípravy ve škole, účasti na vojenských taženích až po jeho smrt.

Nejnižší vrstvou byli otroci *tlacotin*. Na rozdíl od Evropy známého otroctví, nebylo dědičné. Děti, které se otrokům narodily, se narodily jako svobodní občané. Otrokem se mohl stát i někdo vyššího společenského postavení, například když přišel o majetek nebo se zadlužil. Pokud svůj dluh splatil, mohl pak znovu v hierarchii povýšit.⁵⁴ Našli se ale dokonce i tací, kteří se stali otroky dobrovolně. Byli to především chudí a líní lidé, kteří prodali všechn svůj majetek, aby se nemuseli starat o svoji vlastní obživu. Někteří rodiče prodávali do otroctví své děti, ve chvíli, kdy dosáhly schopnosti přispívat k obživě rodiny, a pořídili si (např. nákupem) mladší.⁵⁵

Aztécké společnosti se také nevyhnuly ani antisociální skupiny, jako byli třeba zločinci nebo prostitutky. Postih těchto jedinců nebyl ale úplně standardní. Aztékové viníky netrestali, ale požadovali po nich většinou materiální náhradu, a to třeba dvojnásobnou než byla ukradená věc s tím, že majitel věci dostal jednu polovinu a druhou dostal obecní sklad. Pro ukázkou uvádím některé další přečiny a způsoby jejich potrestání. Krádež na tržišti se trestala ukamenováním. Odcizení kukuřice z pole, jako hlavní obživy, se trestalo smrtí. To se ale netýkalo pocestných, kteří si beztrestně kukuřici směli v případě hladu utrhnout. Smrtí se také trestala krádež drahých materiálů, které byly připravené na výzdobu chrámů – zlato, stříbro nebo jadeit. Vražda byla potom trestána vždy smrtí, a to i v případě, že obětí byl otrok.⁵⁶

Společenské vrstvy nebyly na rozdíl od jiných kultur nepropustné. V aztécké společnosti bylo možné postoupit ve společenském žebříčku. Povedlo se to většinou v případě válečných zásluh. Oceněn mohl být i člen vyšší vrstvy, například šlechtic mohl získat nějaký čestný titul nebo poctu. Jako bylo možné postoupit do vyšší vrstvy, tak aztécké

⁵⁴DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 166.

⁵⁵VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 92.

⁵⁶Tamtéž, s. 93.

zákony pamatovaly i na sesazení ve společenském žebříčku, a to hlavně v případě porušení zákona.⁵⁷

1.6 Každodenní život

1.6.1 Zemědělství

Hlavním zaměřením aztéckého běžného života bylo zemědělství, jako zdroj hlavní obživy, ale také jako jeden ze způsobů platby daní. Hlavní potravinou byla samozřejmě kukuřice, ze které se pekly placky *tortilly*. Dalšími plodinami, které se pěstovaly, byly fazole, dýně, rajská jablka, pálivé papričky, tabák a kakao. Kakaové boby byly důležité pro celou společnost, protože se používaly jako platidlo. Zároveň se z pražených kakaových bobů a přidáním vody s kukuřičnou moukou připravoval nápoj, který se dochucoval medem, vanilkou, pepřem nebo pálivými papričkami. Jednalo se o luxusní nápoj, který se nepil každý den, ale pouze u zvláštních příležitostí nebo obřadů.⁵⁸

1.6.2 Hygiena

Velká důležitost se přikládala hygieně, ke které Aztékové přistupovali vcelku zodpovědně. Běžně se koupali a myli v jezeře nebo kanálech například v Tenochtitlánu. Ve šlechtických palácích ovšem nechyběly parní lázně.

1.6.3 Dětství

Díky *codexu Mendoza* máme vcelku podrobný popis života běžného Aztéka od jeho počátku až do konce. Po narození dítěte jeho rodiče ihned žádali kněze o „požehnání“. Kněz nahlédl do knihy osudu, ze které vyčetl, zda je příznivý nebo nepříznivý den. V případě, že byl den nepříznivý, muselo se čekat s oslavami narození do příhodnějšího dne. Děti byly pojmenovávány podle dne narození, po předkovi, podle zvířete nebo podle významné události, která se stala v den narození. Dívčí jména potom končila většinou na *xochitl*, což znamená květina.

⁵⁷DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 166.

⁵⁸KŘÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 35.

Cílem Aztécké výchovy bylo co nejdříve naučit děti manuální zručnosti, aby se mohly zapojit především do zemědělské práce.⁵⁹ Existovaly také již zmíněné dva typy škol – *calmecacu* a *telpochcalli*, kam byli přijímáni pouze chlapci zpravidla v 15 letech. Škola *calmecacu* byla stavěna při chrámech a byla tedy formou „klášterní školy“. Chlapci se potom stávali knězi, sloužili a obětovali bohům. Ve škole *telpuchcalli* se vzdělávali prostí chlapci a učitelé vojáci učili své žáky vznešenosti, ctnosti, ale také manuálními pracím, kterými mohli sloužit říši, a to zejména na veřejných stavbách.

1.6.4 Společenský život

Rodina se setkávala u ohniště, které bylo ohraničeno třemi kameny a bylo považováno za sídlo a oltář boha ohně *Huehueteotla*. Bohatství rodiny se nepoměřovalo majetkem nebo drahými šperky a kameny, ale počtem jejích členů. Čím více členů rodina měla, tím efektivněji se mohla věnovat zemědělství.⁶⁰ Součástí rodiny nebyla běžně žádná domácí zvířata.⁶¹ Domy, ve kterých bydleli běžní obyvatelé, byly stavěny v tzv. *patii*, tedy dnešní formě vnitrobloků. Jelikož, jak již bylo zmíněno, domy neměly okna, tak se v těchto *patiích* odehrávala většina společenského života.⁶²

1.6.5 Hudba, umění a architektura

Hudba doprovázela všechny náboženské slavnosti, svátky, korunovace i obětování.⁶³ Bohužel se nedochoval žádný písemný záznam, tudíž neznáme ani melodii. Od kolonialistů máme záznamy o tom, že hudba byla melodická ale truchlivá a většinou jejím úkolem bylo udávat rytmus tanečnickům.⁶⁴ Díky archeologickým nálezům víme, že hráli na bubny, dřevěné flétny, hliněné okaríny, trubky z lastur a kostí, chřestidla ze želvích krunýřů, kovové zvonky nebo rolničky.⁶⁵

Aztécké umění hlavně objasňovalo podobu světa a úlohu člověka v něm. Umělec *yohteotl*, který to ztvárňoval, měl hlavní úkol vtělit božství do hmotných věcí.⁶⁶ Aztékové ale nevnímali umění tak jako dnes my. Uznávali naopak hodnotu vyšší řemeslnické práce a užívali svých produktů k uctění božstev. Skutečného umění dosáhli ale v architektuře

⁵⁹VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 87.

⁶⁰KŘÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 38.

⁶¹Tamtéž, s. 36.

⁶²KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 231.

⁶³LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 88.

⁶⁴KŘÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 41.

⁶⁵Tamtéž, s. 40.

⁶⁶Tamtéž, s. 44.

a sochařství, které mělo samozřejmě také náboženský charakter. Nejvýraznější jsou chrámové stavby, které dnes tolik obdivujeme. Jde o nekonečnou výšku a prostor, nad kterým zůstává rozum stát, a to především když si uvědomíme, že Aztékové neměli znalost kola.⁶⁷

Sochaři především znázorňovali na stavby i mimo ně postavy božstev, a to většinou v pasivním postoji a přebázně vsedě. Jak uvádí George Vaillant ve své knize *Aztékové*: „*Našemu pohledu moderního člověka se groteskní božstva zdají abstraktní a ošklivá.*“⁶⁸ Je to ale právě tento specifický styl, který je pro Aztéky tak charakteristický. Nejpozoruhodnějším dílem aztéckých sochařů je potom kalendářní kámen,⁶⁹ který ztělesňuje nekonečnost aztéckého vesmíru (viz dále).⁷⁰

1.6.6 Písmo a literatura

Aztécké písmo bylo piktografické a každý symbol označoval jedno slovo. Psali na papír z vláken agáve. Písemnictví všeobecně bylo pro Aztéky velmi významné a zaměstnání písaře si velmi považovali. V Texcocu se nacházel ústřední archiv říše, jehož většina byla spálena za conquisty.⁷¹ Ještě před Španěly ale nechal za své vlády všechny aztécké kodexy spálit vládce Itzcoatl, protože chtěl přepsat historii Aztéků k obrazu svému. Zachovalo se pouze několik málo exemplářů, které pochází od samotných Aztéků ještě z dob před příchodem Španělů. Jsou to především *Kodex Bourbonicus* a *Kodex Boturini*.⁷² Z těchto dvou kodexů a z dalších, které již vznikaly za období conquisty, máme přehled o literárních žánrech, kterými se Aztékové zabývali. Byla to poezie, náboženské texty, popisy rituálů, vysvětlování vzájemných vztahů mezi bohy, kalendářní údaje a záznamy věštek.⁷³

⁶⁷ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 115.

⁶⁸ Tamtéž, s. 118.

⁶⁹ viz Obrázek č. 6

⁷⁰ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 118.

⁷¹ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 48.

⁷² *Letras y poesía en nahuatl*. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z <http://www.indianskejazyky.cz/espanol/literatura-en-lenguas-indigenas/literatura-en-nahuatl>.

⁷³ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 50.

1.7 Náboženství

Aztécké náboženství bylo polyteistické, tak jako všechna ostatní americká náboženství. Náboženství bylo hybnou silou veškerého dění a života. Tvořila ho široká rozmanitost božstev, která většinou představovala přírodní živly. Příroda byla totiž tím, co ovlivňovalo, jestli bude úroda, nebo ne, a tudíž jestli bude z čeho žít, nebo nikoliv. Přírodní síly podle Aztéků jednaly dobře i špatně, stejně jako lidé, proto bohové zosobňovali mužské i ženské božstvo. Uctívali se především obětováním darů, modlením a symbolickými obřady.⁷⁴

Svět podle Aztéků prošel několika cykly, byl pětkrát vytvořen a čtyřikrát zničen. Příčinami zániku byli obří, dešť, přeměna lidí v opice, ohnivý dešť a potopa. Poslední pátý svět začal legendou o vzniku slunce a měsíce⁷⁵ a pojí se s městem Teotihuacán.⁷⁶

Svět byl rozdělen na nadsvětí a podsvětí. Nadsvětí neboli nebes bylo celkem 13 a v každém sídlilo jiné božstvo podle hierarchie.⁷⁷ Podsvětí neboli *Mictlan* mělo 8 pekel s různými překážkami a mrtví dosáhli klidu až v devátém pekle.

Aztékové uctívali mnoho božstev⁷⁸, která Vaillanz dělí na *Velká božstva*, kam patřili *Huitzilipochtli*, *Tezcatlipoca* a *Quetzalcoatl*, *Tvořivá božstva*, *Božstva plodnosti*, *Božstva deště a vlhkosti*, *Božstva ohně*, *Božstva pulque*⁷⁹, *Božstva planet a hvězd* a *Božstva smrti a půdy*.⁸⁰

⁷⁴ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 122.

⁷⁵ „Teotihuacánská pověst vypráví o době, kdy byla všude tma a zima. Bohové se sešli k poradě. *Quetzalcóatl* navrhl, aby na oblohu vyšlo slunce, které by dalo zemi život. K tomu ale bylo třeba oběti. Jeden z bohů se musel vrhnout do plamenů ohně a pak vystoupit na oblohu jako slunce. Přihlásil se mladý a hrdý *Tecusistecatl* a pyšně prohlásil „Bude to pro mě velká čest vystoupit na nebesa.“ Z poslední rady se ozval i tichý hlas ubohého boha *Nanahuatzina*, i on chtěl posloužit světu a skočit do ohně. Silný *Tecusistecatl* ho odstrčil, on sám chtěl být sluncem. Bohové rozdělali oheň, *Tecusistecatl* se rozběhl, ale před plameny zaváhal. „Skoč!“ povzbuzovali ho ostatní. On ale neměl sílu. Obrátili se na *Nanahuatzina*: „Skoč do ohně ty!“ Ten nezaváhal ani na okamžik a vrhl se do žáru. Vzápětí se objevil na nebi jako zářivé slunce.“
CHALUPA, P. *Minulost a přítomnost Mexika a Peru*. s. 52-53.

⁷⁶ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 203.

⁷⁷ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 122.

⁷⁸ viz Příloha č. 2

⁷⁹ Pulque byl alkoholický nápoj, který se vyráběl kvašením listů agáve a používal se při různých obřadech.

⁸⁰ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 129-132.

Aztécké náboženství je celkově velmi pochmurné a již kojencům se říkalo: „*Poznáš a okusíš utrpení, zažiješ neštěstí a bídu. Vstoupil jsi do míst stále trvajících smutku a zármutku, do míst, kde kvete utrpení a žal.*“⁸¹

1.7.1 Obřady

Náboženské obřady se dělily na dvě skupiny. První byly ty, co souvisely s kalendářem byly zasvěceny božstvu a doprovázely je taneční výstupy a oběti. Druhý typ nesouvisel s kalendářem, ale s událostmi jako bylo narození, svatba nebo smrt.

Hluboký rituální význam měla míčová hra zvaná *tlachtli*. Hrál se na hřišti ve tvaru písmene I. Cílem hry bylo prohodit gumový míč kamennou obručí a dopravit míč na druhou stranu hřiště. Každý, kdo prohodil míč obručí, byl potom oslavován jako vážený muž.⁸² To se ale povedlo málokomu, protože míč se nesměl odbíjet rukama, ale pouze rameny, hrudníkem nebo boky.⁸³ Hřiště na *tlachtli*⁸⁴ byla nalezena po celém Mexiku až po Guetamalu a Belize. Tuto hru znali již Mayové a největší hřiště se nacházelo v mayském městě Chichen Itzá.⁸⁵

Nejtypičtějším znakem Aztéků jsou ale samozřejmě krvavé lidské oběti.⁸⁶ Lidská oběť byla tou „nejúčinnější“ obětí vůbec, proto při vojenských výbojích šlo hlavně o to získat zajatce živé, aby mohli být obětováni. Lidské obětování Miloslav Stingl ve své knize *Indiáni bez tomahavků* popisuje: „*Vybraná lidská oběť byla položena na kulatý obětní kámen zvaný tichcatl a hlavní obřadník pak zaživa rozřízl obětovanému člověku obsidiánovým nožem hrud', vytrhl mu srdce z těla a krvácejícím, ještě pulzujícím lidským srdcem z kropil oltář.*“⁸⁷

Většina lidí má k lidským obětem řadu předsudků. Jak ale Markéta Křížová vhodně uvádí v knize *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, je třeba si uvědomit fakt, že Aztékové ve válkách nepřátele nezabíjeli, ale zajímali a až potom je v rámci obřadu zabili. Ostatní kultury naopak zabíjeli své nepřátele v bitvách a válkách hned.⁸⁸ Můžeme tedy

⁸¹ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 209.

⁸² DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 169.

⁸³ viz Obrázek č. 7

⁸⁴ viz Obrázek č. 8

⁸⁵ viz Obrázek č. 9

⁸⁶ viz Obrázek č. 10

⁸⁷ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 86.

⁸⁸ KŘÍŽOVÁ, M. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. s. 44.

s nadsázkou konstatovat, že počet obětí byl tím pádem „vyrovnaný“. Faktem také ale je, že při korunovaci vládce Moctezumy II. bylo v Tenochtitlánu obětováno více než 20 tisíc lidí. Následně ale musíme vzít v potaz to, že španělskou conquistou bylo účelnou genocidou vyvražděno přes 7 milionů indiánů a jejich počet z 8 milionů klesl na 1 milion.

Dalším zajímavým obřadem a zároveň i zábavou byl, a dodnes v Mexiku je, tanec tzv. *Voladorů*.⁸⁹ Čtyři muži jsou převlečení za ptáky nebo za bohy, kteří se v ptáky proměňují, a ze vztyčených tyčí, které mají i několik desítek metrů, se na lanech vrhají hlavou dolů. Vzhledem k tomu, že jsou lana připevněna na otočné plošiny a vahou voladorů se lana postupně rozplétají, opravdu působí dojmem, že létají.⁹⁰

1.7.2 Kalendář

Základem aztéckého kalendáře byl sluneční rok rozdělený na 18 měsíců po 20 dnech. Pět dnů, které zbývaly, byly považovány za nešťastné.⁹¹ Tento kalendář se jmenoval *xihuitl* a vymezoval především cykly obřadů. S tímto kalendářem se proplétal ještě jeden kalendář *tonalpohualli*, který měl 260 dní. Byl složen z 20 jmen⁹² a 13 čísel. Kombinací těchto dvou kalendářů vznikl 52letý cyklus, neboli jedno aztécké století *xiuhmolpilli*. Když se blížil závěr cyklu, byla vždy obětována oběť, které se v její hrudi zažehnul oheň, a ten byl roznesen do okolí, aby byl i v příštím cyklu oheň.⁹³

⁸⁹ viz Obrázek č. 11

⁹⁰ VAILLANZ, G. *Aztékové : Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. s. 145.

⁹¹ KRÍŽOVÁ, M. *Aztékové. Půvab a krutost indiánské civilizace*. s. 50.

⁹² viz Obrázek č. 12

⁹³ DOMENICI, D. *Aztékové : Poklady starobylých civilizací*. s. 158.

2 MAYOVÉ

2.1 Politický vývoj

2.1.1 Předklasické období

Oblast, kde začala vznikat jedna z nejzajímavějších civilizací předkolumbovské Ameriky, se nachází na území dnešní Guatemaly, Mexika, Belize, Salvadoru a Hondurasu.⁹⁴ Do těchto končin zavítali potomci asijských lovců velké zvěře, pravěcí lovci a sběrači, před 10 -12 tisíci lety. Kolem roku 6000 př.n.l. se stabilizovalo osídlení v okolí lagun u pobřeží Guatemaly.

Přechod od sběru divoce rostoucích plodin k jejich kultivaci tvořil velmi důležitý krok ke kulturnímu zrodu etnika. Přibližně roku 1800 př.n.l. začali obyvatelé pěstovat kukuřici, fazole, tykve, paprikové lusky, bavlnu. Zároveň také tkali látky a vyráběli hliněné nádoby, ty ovšem stále bez otočného kruhu, který neznali.

Celé toto období je v odborné literatuře nazýváno předklasické neboli formativní. Přibližně v roce 1000 př.n.l. začali obyvatelé zakládat zemědělské osady i ve vnitrozemí a kolonizace postupovala podél velkých řek.

Původ ani jazyk tohoto obyvatelstva neznáme a hledání jejich předků je velmi obtížné a téměř nemožné. Nicméně právě zde, v oblasti severozápadní Guatemaly, se nachází kolébka mayské civilizace.⁹⁵

V této době již samozřejmě existují v Mezoamerice i jiné, tzv. střední kultury, jako například **olmécká**. Byť Olmékové nikdy nevytvořili říši jako takovou, jejich vliv během 1. tisíciletí př.n.l. na rodící se mayskou kulturu je nesporný.⁹⁶ Pravděpodobně se sem dostal díky jejich velmi aktivnímu obchodování s okolními kulturami. Mayští vládci přijali olmécké myšlenky a představy, tedy hlavně ty náboženské.

V 7. - 4. stol. př.n.l. začínají vznikat první městská střediska. Jedním z hlavních je *Izapa*, kde se předávají olmécké motivy do mayského území.⁹⁷ Charakteristickým znakem

⁹⁴ MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 11.

⁹⁵ KŘÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 15.

⁹⁶ Tamtéž, s. 17.

⁹⁷ Tamtéž, s. 18.

v tomto středisku je kamenné sochařství ve formě stél, monolitických oltářů s basreliéfovými dekoracemi. Dalším městem, které vznikalo kolem roku 400 př.n.l. a jsou pro něj typické sochy hodnostářů, je *Kaminaljuyú*.⁹⁸ Vznikala ale spousta dalších měst jako například *Nakbé*, *El Mirador* s nejvyšší pyramidou *Danta* se 72m, *Cerros* a *Uaxactún*, pro které jsou charakteristické stavby pyramidového tvaru. Také zde vzniká tzv. nepravá klenba⁹⁹, která bude hojně využívána v následujícím klasickém období.¹⁰⁰

V závěrečné fázi je rozpoznatelný vliv další kultury, a to především náboženský. Tato kultura se nazývá podle svého sídla **Teotihuacán**. Dodnes je tato kultura trochu záhadou a historici si kladou mnoho otázek. Dominantou Teotihuacanu jsou dvě pyramidy *Pyramida Slunce* a *Pyramida Měsíce*. Mezi nimi se táhne dlouhá cesta nazývaná *Cesta mrtvých*.¹⁰¹ Kultura Teotihuacán zanikla mezi 6. a 8. stoletím¹⁰² a jako prázdné město potom byl Teotihuacán obydlen Aztéky, kteří ho považovali za posvátné místo.

2.1.2 Klasické období

Historici se shodují, že klasické období bylo vrcholem mayské moci a prosperity. Datuje se od prvního zaznamenaného časového údaje, který se našel v Tikalu na kamenné stéle, a tím byl 6. červenec 292.¹⁰³ Již od 3. století se v nížinách začaly projevovat znaky stratifikace a určité politické dominance. Přejít od formativní ke klasické fázi mayských dějin nebyl nijak drastický. Začínají se prosazovat specializovaná řemesla, zintenzivnilo se zemědělství a stabilizovala se stratifikace společnosti. Oporou státní moci bylo náboženství, které dostalo svůj určitý systém.

Období mezi 3. - 8. stoletím je typické pro rozvoj sochařství a malby.¹⁰⁴ S koncem každé pětileté etapy stavěli památník ve formě stély. To bylo ale příliš nákladné, a tak to všechna střediska pravidelně nedodržovala.¹⁰⁵ Tudíž nemůžeme se podle těchto památníků časově řídit.

⁹⁸ LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 44.

⁹⁹ viz Obrázek č. 13

¹⁰⁰ LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 45.

¹⁰¹ viz Obrázek č. 14

¹⁰² KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 60.

¹⁰³ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 180.

¹⁰⁴ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 21.

¹⁰⁵ MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 37.

Těžištěm tohoto období bylo středisko *Petén*. Dalšími významnými městy byly *Piedras Negras*, *Copán*, *Tikal*, *Palenque*¹⁰⁶, ale také roku 495 založené *Chichen Itzá*.¹⁰⁷ Ve všech těchto městech se také pravidelně stavěly památníky s časovými údaji a můžeme tak sledovat jejich vývoj. Náhle ale na konci 9. století stély mizí a s nimi i sláva civilizace středních Mayů. Tento úpadek klasické kultury má mnoho teorií. Většina historiků vylučuje, že důvodem bylo zemětřesení nebo obsazení cizím kmenem. Nejpravděpodobnější verzí je vyčerpání zemědělské půdy, a tím se stala oblast neobyvatelnou. Dějiny Mayů se proto přesouvají na sever, na poloostrov Yucatán.

2.1.3 Poklasické období

Hlavním střediskem poklasického období je nesporně Chichen Itzá, které bylo největším a nejvýznamnějším mayským městem vůbec. Počátky poklasického období jsou spojovány především s vpádem Toltéků, kteří do Chichen Itzá vpadli prý „vedeni“ vůdcem *Kukulcanem*. Jemu je i zasvěcen ústřední chrám, který tvoří dominantu města – *Kukulcanova pyramida*.¹⁰⁸ V 2. polovině 10. století se tak Toltékové zmocňují města a seznamují Maye s novými materiály, jako byl tyrkys, onyx, křišťál nebo kovy. Zároveň se usazuje kult Opeřeného hada, kterého Toltékové uctívali. Toltékové také zakládají dvě velká města *Uxmal*¹⁰⁹ a *Mayapan*.¹¹⁰ Spolu s Chichen Itzá tato tři maysko-toltécká města vytvořila v roce 1007 jakousi konfederaci, která byla vrcholem sjednocovacích snah. V roce 1194 dochází k roztržce, která skončila napadením a obsazením Chichen Itzá mayapanským vládcem. Po 250 letech této nadvlády přichází povstání, při kterém je Mayapan roku 1441 zničen. Obyvatelé Mayapanu odešli a postavili si nové středisko v Tecohu. Ze své domoviny odchází ale i obyvatelé Chichen Itzá, kteří se přesouvají na jih do oblasti Peténu.

Odchodem z hlavních center začal vlastně úpadek, který skončil ovládnutím území Španěly. Jelikož mezi tím stačila téměř všechna mayská města zasáhnout zřejmě morová epidemie, již před příchodem Španělů byli Mayové na pokraji svého úpadku.¹¹¹

¹⁰⁶ viz Obrázek č. 15

¹⁰⁷ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 186.

¹⁰⁸ viz Obrázek č. 16

¹⁰⁹ viz Obrázek č. 17

¹¹⁰ viz Obrázek č. 18

¹¹¹ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 188.

2.2 Conquista

Mayové se setkali s dobyvateli mnohem dříve než Aztékové nebo Inkové. Setkal se s nimi již v roce 1502 Kryštof Kolumbus na své čtvrté výpravě na území dnešního Hondurasu, kde se zrovna nacházeli obchodníci z oblasti „*Maian*“, odtud tedy jejich název podle Španělů Mayové.¹¹² Přímo na Yucatán přišli běloši až v roce 1511. Bylo jich však jen pár a z výpravy přežili jen Gonzalo Guerro a Geronimo de Aguilar, kterého zde potom našel Hernán Cortés. Nikdo z nich ale Yucatán neovládl. Na pokoření poloostrova se ve Španělsku připravoval Don Francisco de Montejo, který také sepsal se španělským králem smlouvu „*capitulación*“, aby mohl oficiálně vyrazit objevovat Yucatán.¹¹³ Byl stejně krutý ve svém dobývání jako ostatní conquistadoři. Téměř úplnou zkázu mayské kultury ale dokonal až jeho syn Montejo II., který postupně ovládl téměř celý Yucatán a na troskách mayského střediska Tiha založil město *Merida*. Roku 1546 potom porazil v hrozné bitvě poslední vzdorující skupinu yucatanských Mayů.

2.3 Společnost

V čele městského státu stál *halach uinic* (Pravý muž), který měl neomezenou a doživotní moc. Jeho nástupcem byl vždy jeho prvorozený syn. Tato funkce je také nazývána *ahau*, což má mnoho významů – král, císař, monarcha, kníže nebo velmož.¹¹⁴ Halach uinikovi byli a podřízeni *batabové* neboli nižší náčelníci. Batabové byli soudci, spravovali záležitosti měst a vesnic, ale také byli veliteli svým vojákům. Druhým, důležitějším velitelem válečníků, byl potom *nacom*. Podřízenými batabů byli *ah cuch nabobové* (městští rádci), kteří stáli v čele městské čtvrti.

Kněžstvo neboli *ahkinob*, mělo náboženské hodnosti dědičné a obsazovaly se členy vznešených rodů.¹¹⁵ Velekněží měli na starosti správu chrámů, ale i vědecké odborníky, hvězdáře a matematiky. Ke kněžstvu také patřili věštcí *chilanové*, kteří prostému lidu

¹¹² STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 179.

¹¹³ Tamtéž, s. 182.

¹¹⁴ MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 84.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 87.

tlumočili posláni bohů. Kněz, který prováděl rituální obětování vyříznutím srdce, se jmenoval *nacom*.¹¹⁶

Označení pro prostý lid bylo několik. V době conquisty bylo ale zaznamenáno jméno *mazehualob*, které označuje nižší třídu. Povinnostmi prostého lidu bylo odvádět poplatky a dávat dary náčelníkům kněžstva. Zároveň museli odvádět fyzickou práci na stavbě cest a budov.

Základní společenskou jednotkou byl *chibal*, neboli rozšířená rodina. Tedy bylo to několik spřízněných manželských párů po mužské linii. Několik desítek až stovek těchto rodin potom tvořilo rodovou občinu.¹¹⁷

Součástí společnosti byli i otroci *ppentacobové*.¹¹⁸ Otrokem jste se mohli stát hned několika způsoby. Člověk se mohl jako otrok narodit nebo osiřet. Stali jste se jím také za trest, pokud jste loupili. V neposlední řadě se otroky stávali i váleční zajatci.¹¹⁹

Specifickou skupinou potom byli ti, co zajišťovali služby pro panovníka. Byli to palácoví služebníci, kuchaři, hudebníci, tanečníci, sbor náboženských specialistů a poradců, písaři, věštcí a astrologové.¹²⁰

2.4 Každodenní život

2.4.1 Zemědělství

Krajina, kde se rozprostíralo mayské území, představovala v absolutní většině hustý prales, proto bylo potřeba porost nejdříve vymýtit a vypálit. Tento proces je nám známý jako tzv. žďárové zemědělství.¹²¹ Pro Mezoameriku je typické *milpské* zemědělství, které spočívá v tom, že pole je obděláváno po dobu dvou let a potom leží osm let ladem.

¹¹⁶ Kněz *nacom* i velitel válečníků *nacom* měli sice stejný název funkce, jednalo se však o dvě různé osoby.

¹¹⁷ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 29.

¹¹⁸ MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 90.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 91.

¹²⁰ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 28.

¹²¹ Tamtéž, s. 23.

Tento způsob je Mayi používán dodnes. Celý proces, jakým *milpské* zemědělství funguje, lze rozdělit na jedenáct po sobě jdoucích pracovních stádií¹²²:

1. *určení místa pole*; 2. *vymýcení lesa a křovin*; 3. *vypálení vyschlého křoví*; 4. *oplocení pole*; 5. *osetí pole*; 6. *odplevelení pole*; 7. *ohýbání kukuřičných lodyh*; 8. *sklizení kukuřice*; 9. *uskladnění kukuřice*; 10. *vylupování kukuřice*; 11. *transport kukuřice na místo spotřeby*.¹²³

Hlavními nástroji, které Mayové používali pro zemědělskou práci, byly především opálená zašpičatělá hůl (*xul*), kamenná sekera (*baat*) a z vláken tkaný pytel na kukuřici (*chim*).¹²⁴ Dále se zemědělci neobešli například bez ocelové mačety, ocelové sekery a sázecí hole se železným hrotem.

V popisu procesu mayského zemědělství uvádím pouze kukuřici. To z toho důvodu, že kukuřice tvořila 75-85% mayské stravy.¹²⁵ Nebyla ale jediným zdrojem potravy. Druhou nejpěstovanější a nejdůležitější plodinou byly fazole (*buul*). Mayové je pěstovali na speciálních záhonech, nebo je při nedostatku prostoru sázeli do děr spolu s kukuřicí. Další běžné plodiny představovaly dýně, tykve, sladké brambory nebo rajčata. Mayové pěstovali také ovoce, které je pro tuto oblast typické, ale většina druhů nemá ani český překlad. Takovým ovocem jsou třeba *mamey* (sladké plody s červenou dřeví), *kujava*, *ciricote* nebo *nanze*. Také však pěstovali plodynám dnes již známé jako avokádo, papáju, ananas, banány nebo pomeranče.¹²⁶

Hlavním mayským pokrmem bylo *posole*, které se v Mexiku jí dodnes. Jde vlastně o kukuřičnou polévku dochucovanou různými kořeními. Maso se jedlo jen výjimečně a většina populace se živila rostlinnou stravou, tedy hlavně kukuřicí. Z kukuřičné mouky se pekly také placky, které dnes známe jako tortilly.¹²⁷

¹²² V období starých Mayů chybělo v procesu akorát oplocení. Jinak proces je dodnes stejný jako tehdy. MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 78.

¹²³ Tamtéž, s. 74.

¹²⁴ MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 73.

¹²⁵ Tamtéž, s. 74.

¹²⁶ Tamtéž, s. 80.

¹²⁷ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 32.

2.4.2 Dětství

Většina každodenních aktivit byla naplněna s nějakým náboženským smyslem. Již od narození byly jednotlivcům určeny obřadní předpisy, podle toho, který den *tzolkinu*¹²⁸ se narodil. Věřilo se, že podle toho, v jakém období se narodí, bude mít určitý osud a povahu. Jméno dítěte bylo taktéž hned známé, protože se shodovalo se jménem dne, kdy se narodilo. Na základě kosterních pozůstatků se zjistilo, že hned po narození se dětem deformovaly lebky. Hlavičku rodiče vtlačovali mezi dvě dřevěné destičky, z nichž jedna byla na týlu a druhá na čele. Dozadu ubíhající čelo bylo totiž symbolem krásy. Dalším, pro nás dost nepochopitelným, znakem vznešenosti bylo šilhání. Matky ho u dětí docilovaly tím, že na ofinku dětem zavěšovaly pryskyřicové kuličky.¹²⁹

Dítě do jeho tří až čtyř let vychovávala matka. Když chlapec dosáhl věku čtyř nebo pěti let, byla mu na temeno hlavy upevněna bílá kulička. Děvčatům byl zase kolem pasu uvázán provázek s červenou lasturou jako symbol panenství. V obřadu dospívání jim tyto symboly byly odebrány, což bylo považováno za velmi potupné. Obřad se nazýval obřad „*sestoupení božstev*“ a končil hostinou.

2.4.3 Manželství

Chlapci i děvčata byli připraveni po tomto obřadu „*sestoupení božstev*“ na manželství. Všichni svobodní mládenci v občině bydleli v jednom obydlí a až do svatby měli zakázáno se tetovat.¹³⁰ Dívky mohly být doma a jejich matky je učily skromnosti a ostýchavosti před muži. Zároveň je připravovaly na život manželky a učily je, jak vést domácnost, vařit, tkát příst.¹³¹

Pro svatbu byly hlavním kritériem hvězdy, a pokud se nacházely v pozici, která byla prisuzována nešťastným dnům, tak se svatby odkládaly.¹³² Na manželství svých dětí se někdy domlouvali jejich rodiče předem. Nebylo to ale tak rozšířeným zvykem. Typické bylo využití služeb tzv. dohazovače z povolání (*ah atanzahob*), protože se nehodilo, aby si muž hledal nevěstu sám.¹³³

¹²⁸ Posvátný kalendář o 260 dnech. viz Kapitola 2.5.1

¹²⁹ MORLEY, S. G. *Mayové*, s. 93.

¹³⁰ Tamtéž, s. 94.

¹³¹ Tamtéž, s. 95.

¹³² LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 78.

¹³³ MORLEY, S. G. *Mayové*. s. 95.

Námulvy probíhaly tak, že nevěsta musela přinést svému budoucímu tchánovi a tchýni věno, které se skládalo například z peří, kakaá, polodrahokamů nebo textilií. Samotný obřad potom vedl člen kněžstva, nebo pokud se brali členové nižších vrstev, místní správce (*cacique*). Kněz svázal lemovací třepení na přehozech obou snoubenců a požehnal jim. Následovalo hodování, hostina a muzika s tancem. Svatební noc probíhala za dozoru dvou stařen, které snoubence doprovodily až do jejich domu. Tam je celou noc prakticky poučovaly o sexuálním životě.¹³⁴

2.4.4 Písmo a literatura

Mayové užívali hieroglyfické písmo, ze kterého vytvořili komplexní systém. Písmo bylo smíšené logografické a slabičné povahy. Znalost písma směly ovládat jen ty nejvyšší vrstvy společnosti.¹³⁵ Během conquisty byla většina mayských rukopisů spálena jako pohanská. Podařilo se dochovat pouze tři kodexy, a to *kodex dráždanský*, *madridský* a *pařížský*, které byly sestaveny ve formě leporela.¹³⁶ Dodnes nebyly ale dvě třetiny písma rozluštny,¹³⁷ a tak výzkum stále pokračuje. Písmo se také vytesávalo do kamenných stél, které se nám dochovaly, a slouží nám tedy jako hlavní zásobnice mayského písennictví.¹³⁸

2.4.5 Oblékání

Oblékání nemělo u Mayů dominantní roli. Oblečení muselo být hlavně praktické, protože muži trávili většinu svého času na polích při práci a ženy trávily čas péčí o děti a domácnost. Vzhledem k teplému podnebí nosili muži jen bederní roušky, jejichž zdobení se lišilo podle vrstev ve společnosti. Prostý muž, který trávil většinu času prací, měl omotaný pouze bílý pruh bavlněné látky. Při chladnějším počasí si přes ramena dal pravděpodobně jen nějaký prostý plášť. Kněží a hodnostáři si bederní roušky zdobili perlami a barevným peřím. Vysoce postavení hodnostáři se potom od ostatních také lišili úpravou hlavy, účesem a šperky. Při slavnostech si někdy oblékli i kůži jaguára jako symbol spojení s bohy.¹³⁹

Prosté ženy si oblékaly dlouhé bavlněné sukně a přehoz látky přes ramena a hrud'. V chladnějším vnitrozemí byla tunika *huipil* převázaná tak, aby na obou stranách byla

¹³⁴ LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 78.

¹³⁵ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 36.

¹³⁶ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 75.

¹³⁷ Tamtéž., s. 68.

¹³⁸ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 38.

¹³⁹ LONGHENA, M. *Mexiko : Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. s. 82.

otevřená. Proti slunci se ženy chránily šátky, které měly svázané na hlavách. Jedinou obuví byly sandály z nevydělané kůže, aby trochu hřály, a ty nosili ženy i muži.¹⁴⁰

2.5 Náboženství

Stejně jako u Aztéků nelze oddělovat světský a náboženský život, protože světský vlastně neexistoval. I běžné každodenní činnosti byly provázeny náboženským podtextem. V běžném životě se uctívalo hned několik kultů, hlavně kult kukuřice, vody a plodnosti.¹⁴¹

Historikové spekulují o tom, že právě Mayové mohli být těmi, kteří zavedli tradici lidských obětí. Jestli skutečně byli nebo nebyli zakladateli, tedy jistě nevíme. Faktem ale je, že i Mayové lidi obětovali. Důkazem je například *Studna obětí*¹⁴² v Chichen Itzá, kam byly vrhány panny, jako oběti bohu deště¹⁴³, a s nimi i různé cennosti.¹⁴⁴ Obětovali ale také podobným způsobem jako Aztékové. Nejdříve oběť pomalovali obětní modrou barvou, pak byla oběť doprovázena na vrchol pyramidy, kde ji uchopili čtyři pomocníci kněze, každý za jednu končetinu. Potom k oběti přistoupil nacom a kamenným nožem rozřízl oběti hrud' a vytáhl z ní srdce, to podal hlavnímu knězi. Tělo oběti pak bylo shozeno ze schodů pyramidy. Tím ale obřad nebyl u konce. Dole se těla ujali další kněží, kteří z těla stáhli kůži a tu pak podali hlavnímu knězi, který si ji oblékl a tančil v ní.¹⁴⁵

2.5.1 Kalendář

Mayové také neměli pouze jeden kalendář. Ani jeden ale u Mayů neodpovídal slunečnímu roku. Základním kalendářem byl *tzolkin*, neboli posvátný rok, který trval 260 dní. Bylo to 260 kombinací 20 jmen a 13 původních čísel, tedy podobný princip jako kalendář aztécký. Druhým kalendářem byl *haab*, který se skládal z 18 měsíců po 20 dnech a 5 bezejmenných dnů, kdy se Mayové postili a vyhýbali se jakýmkoliv činnostem.¹⁴⁶ Haab se tedy skládal z 365 dnů a dohromady s *tzolkinem* tvořil cyklus 52 let.

¹⁴⁰ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 33.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 49.

¹⁴² viz Obrázek č. 19

¹⁴³ viz Příloha č. 3

¹⁴⁴ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 202.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 190.

¹⁴⁶ KRÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace*. s. 42.

V popularizačních publikacích je mayský kalendář zobrazován jako dvě do sebe zapadající ozubená kola. Je potřeba si uvědomit, že „*Mayové nechápali chod času jako pohyb stroje, ale jako střídání bohů ve vládě nad světem.*“¹⁴⁷ Eric Thomson se k tomu vyjádřil: „*Kdybychom tuto představu užili pro náš kalendář, měl by například 31. prosinec 1972 pět nosičů: bůh čísla 31 by nesl měsíc prosinec, bůh čísla 1 tisíciletí, bůh čísla 9 staletí, bůh čísla 7 desetiletí a bůh čísla 2 roky.*“¹⁴⁸

Samozřejmě nemohu opomenout fenomén mayského kalendáře v souvislosti s koncem světa v roce 2012. Existuje ale velmi jednoduché vysvětlení. Výše zmíněné 52leté cykly se po sobě neustále opakovaly. Obdobou termínu „našeho letopočtu“ byl potom pro Maye tzv. „dlouhý počet“, který trval 5125 let. Jak uvádí Markéta Křížová, tak Mayové věřili, že se nacházejí v poslední pětině tohoto dlouhého počtu, který, jak spočítali odborníci, začal 13. srpna 3114 př. n. l., a jeho konec by tedy náležel dni 21. prosince 2012.¹⁴⁹

¹⁴⁷ KŘÍŽOVÁ, M. *Mayové : Více než záhady dávné civilizace.* s. 46.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 46.

¹⁴⁹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Neexistuje žádný skutečný důkaz o tom, že by kdy Mayové konec světa předpověděli.* [online]. Aktualizováno 21.12.2014. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://ekonom.ihned.cz/c1-58987030-neexistuje-zadny-skutecny-dukaz-o-tom-ze-by-kdy-mayove-konec-sveta-predpovedeli>.

3 INKOVÉ

3.1 Původ

Hned na úvod je u Inků potřeba zmínit, že tato kultura nepoznala písmo. Na rozdíl od Mayů a Aztéků, kteří díky svému hieroglyfickému písmu po sobě zanechali několik památek, ze kterých můžeme komentovat jejich kulturu. Je tedy velmi složité a dnes již téměř nemožné vyzkoumat jejich počátky a původ. Podrobnější informace o nich získáváme až s příchodem Španělů v 16. století. O době předtím se dozvídáme jen na základě ústní slovesnosti, kterou zaznamenali ale taktéž Španělé. Jelikož se ale Incká říše vyvíjela několik staletí, nelze tento zdroj informací považovat za důvěryhodný.

Inkové, stejně jako Aztékové, věřili na světy, které předcházely jejich věku, ty většinou skončily nějakou katastrofou. Inkové se považovali za nejvyšší bod tohoto vývoje, kterému předcházely 3 epochy:

1. V této epoše žili tzv. počínající lidé, *pacarimac runa*, kteří byli zemědělci. Jejich svět byl zničen válkou a nemocemi. Ne všichni ale zemřeli. Přežily některé děti, jejichž potomci se stali prapředky incké aristokracie. Nemanželští potomci byli potom prapředky prostých lidí.
2. Druhá epocha byla tzv. původních lidí, *huari runa*, kteří pocházeli z jeskyní. Byli to rolníci, kteří již budovali terasovité pole a zavlažovací systémy. Slunce jim ale odeprělo přízeň a spálilo všechn lid.
3. Tato epocha je dobou „divochů“, která skončila velkou povodní.
4. Poslední epocha je epochou válečníků. Lidé zde zpohodlněli a nevěnovali se svým povinnostem, válečným ani zemědělským, a právě v této době přicházejí Inkové.¹⁵⁰

¹⁵⁰ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 322.

S příchodem Inků se pojí mnoho legend. Nejznámější je podle kronikáře *Garcily de la Vegy*¹⁵¹. Podle této legendy se z jezera *Titicaca* vynořili *Manco Capaca* a *Mama Ocllo*, které na zem seslal jejich otec, bůh Slunce. Putovali se zlatou holí, která je vedla. Hůl pak náhle zmizela v zemi, a tím ukázala na místo, kde se mají usadit.¹⁵² Na tomto místě měli vybudovat město Cuzco jako „pupek světa“. Zdejšímu obyvatelstvu pak syn Slunce ukázal, jak mají obdělávat půdu, a ukázal jim, jak svádět vodu kanály. Zároveň je naučil uctívat bohy a nechal je vybudovat první chrám zasvěcený bohu Slunce.¹⁵³

Tak podle legendy vzniklo *Cuzco*, hlavní město říše, které se říká *Tahuantinsuyu*, neboli Čtyři díly světa. Říše se dělila totiž na čtyři provincie. První a druhá provincie *Chinchansuyu* a *Antisuyu* byly považovány za horní část, tedy *hanan*. Třetí a čtvrtá provincie *Cuntinsuyu* a *Collasuyu* byly spodní částí říše, tedy *urin*.¹⁵⁴

Toto dělení na čtvrtiny a hlavně poloviny hrálo u Inků důležitou roli. Na horní a dolní část bylo rozděleno i samotné Cuzco.¹⁵⁵ Dělili se tak ale i samotné obcíny, které vlastně tvořily jeden celek (viz Kapitola 3.2).

3.2 Cuzco

Cuzco, neboli „Pupek světa“ bylo hlavním administrativním a náboženským centrem.¹⁵⁶ V době, kdy přišli Španělé, mělo město cca 100 – 300 tisíc obyvatel.¹⁵⁷ Bylo to jedno z nejprestižnějších měst, protože zde sídlil samotný *sapa inka* se svým dvorem a nejvyššími představiteli kněžstva a byrokracie. Dočasně tu sídlili potom i vládcové nově

¹⁵¹ **Garcilaso de la Vega** – Jeho kronika se považuje za nejrozsáhlejší pokus o vytvoření portrétu dějin a kultury Inků. Jak Miloslav Stingl ve své knize *Indiáni zlatého slunce uvádí*, při čtení kroniky je patrné, že měl původní obyvatelstvo a kulturu Inků velmi rád. Není to tak překvapující vzhledem k tomu, že byl částečně jedním z nich. Garcilaso de la Vega byl totiž potomkem vládnoucí dynastie Inků. Jeho matka byla vnučkou Inky Tupaca Yupanquiho a neteří předposledního vládce říše Inky Huyana Capaca. Při psaní své kroniky se Garcilaso opíral nejen o to, co si sám pamatoval a zažil, ale hlavně to co mu jeho matka a příbuzní vyprávěli. STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 12-13.

¹⁵² Zde můžeme opět vidět podobnost s příběhem z Bible, a to vyprávění o Mojžíšovi a jeho vedení lidu do Země zaslíbené.

¹⁵³ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 21.

¹⁵⁴ viz Obrázek č. 20

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 24.

¹⁵⁶ viz Obrázek č. 21

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 53.

porobených oblastí.¹⁵⁸ Za vlády *Pachacutiho* proběhla největší reorganizace a přestavba Cuzca, která trvala téměř 20 let.¹⁵⁹ Jeho představou a cílem bylo, aby Cuzco získalo tvar a podobu pumy.¹⁶⁰

Jak jsem již uvedla, tak i Cuzco se, stejně jako celá říše Tahuantinsuyu, rozdělovalo na čtyři čtvrti, neboli *suyu*. Horní část *Hanan* byla administrativním centrem a na zdejším náměstí *Aucaypata* se konaly hostiny, ohlašovala se tu vítězství a rozdělovala se kořist. Dolní polovina *Urin* byla sídlem kněží a probíhaly tady veřejné aktivity chrámu Slunce.¹⁶¹

Hlavní chrám, nazývaný *Coricancha*, je zasvěcen bohu Slunce. Uvnitř ho zdobí dva disky s vystupujícími paprsky, které v průměru měří 10 m a váží přes 200 kg. Každý z nich představuje jednoho z hlavních bohů. Disk boha Slunce je celý zlatý a disk boha Měsíce je stříbrný. Opravdovou nádherou ale byla zahrada, která ke *Coricanche* přiléhala. „*Vše je vyrobeno ze zlata, hroudy pole, které obdělávají, ze zlata vyrobené sochy indiánů v životní velikosti, stejně jako zlatí pastýři, pasoucí stádečko zlatých lam i se zlatými mláďaty. Na poli rostou zlaté stvoly a listy kukuřice se zlatými klasy, jen nedozrálé palice jsou ze stříbrných drátků. Zlaté plody zlatých stromů sklízejí zlaté postavy indiánských dívek. Zlaté keře střídají záhony zlatých květů, jejichž barevné květy jsou vyrobeny z různých druhů drahokamů. Na větvích stromů a keřů usedají zlatí kolibřici a jiní rozliční ptáci, po zemi se dokonce plazí zlatí hadi. Po zlatých větvích, stvolech a květinách lezou zlatí brouci a usedají na ně zlatí motýlci. Je to doslova zlatý obraz lidí a okolní přírody, ukazující ve zkratce všechnu rozmanitost, kterou země Synů Slunce oplývá.*“¹⁶²

Dominantou města byla pevnost *Sacsayhuaman*¹⁶³, kterou začal stavět devátý *Inka Pachacuti* a realizoval ji i jeho syn *Inka Tupac Yupanqui*, ale dokončil ji až jedenáctý *Inka Huayna Capac*. Pevnost se skládala ze tří staveb, které měly každá skoro 360 metrů. V první hradbě jsou kamenné kvádry až 9 metrů vysoké, což je nepředstavitelné vzhledem k tomu, že Inkové neznali kolo. *Sacsahuaman* měla i věže, které byly ale španělskými

¹⁵⁸ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 344.

¹⁵⁹ ORSINI, C. *Inkové : Poklady starobylých civilizací*. s. 106.

¹⁶⁰ „*Inkové přirovnávali půdorys svého velkoměsta, ležícího, mezi říčkami Huatanay a Tullumayo, k tělu pumy. Dlouhou protáhlou spodní část Cuzca, jakýsi jazyk mezi oběma neširokými toky, nazývali Pumapchupan – Ocas pumy. V pevnosti Sacsayhuaman, obranném štítu města a jeho nesporné dominantě vypínající se vysoko nad střechy jeho paláců a chrámů, viděli pak pumí hlavu.*“ STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 22.

¹⁶¹ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 53.

¹⁶² VAJKRT, M. *Kdo byli Inkové?* s. 10.

¹⁶³ viz Obrázek č. 22

dobyvateli zničeny. Svoji dokonalost měla pevnost v tom, že propojovala podzemním tunelem hlavní „bunker“ hlavy říše, kam se panovník uchýlil, pokud Cuzcu hrozilo nebezpečí.¹⁶⁴

Cuzcem probíhalo hned několik cest. Bylo křižovatkou všech hlavních inckých cest a silnic. Bylo i hospodářským centrem, kam se odváděly daně. Zároveň sloužilo i jako vojenské centrum, odkud se vypravovaly všechny vojenské výpravy. Jelikož bylo Cuzco i jazykovým střediskem centrálního jazyka kečuánštiny, tak Miloslav Stingl ve své publikaci *Indiáni zlatého Slunce* potvrdil, že „Cuzco byli Inkové a Inkové byli Cuzco.“¹⁶⁵

3.3 Politický vývoj

Andská oblast, tedy dnešní Peru, Bolívie, Ekvádor, část Chile a Kolumbie, byla domovem pro mnoho kultur, které se postupně vyvíjely a zase zanikaly již před naším letopočtem. Navzájem se tyto kultury ovlivňovaly, ať už vojensky, kulturně nebo obchodně. Jednou z těch výraznějších byla kultura, která se vyskytovala v okolí údolí **Moche** v období mezi 1. stoletím př. n. l a 8. stoletím n. l. Údolí této kultury dalo i název, tedy **mochická**. Pro mochickou kulturu je charakteristická především její malovaná keramika. Jako jedna z mála kultur rozvíjela kontakty i po moři, což třeba Inkové nedokázali.¹⁶⁶ Komplikovaný náboženský systém Mochiků se velmi podobal tomu inckému, s tím rozdílem, že ve středu jejich zájmu byl bůh Měsíce.¹⁶⁷ Uctívali ale i boha Slunce, a to především v horských oblastech. V horách totiž přinášely sluneční paprsky teplo a úrodu. V pouštích a nížinách bylo (a dosud je) ale Slunce považováno za hrozbu a naopak noc zde poskytuje ochlazení a úlevu.¹⁶⁸ Významná pobřežní kultura, která se rozprostírala na planině El Ingenio nedaleko údolí **Nazca**, po sobě zanechala obrazce ohromných rozměrů.¹⁶⁹ Jednotlivé

¹⁶⁴ STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 23.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 21.

¹⁶⁶ V odborné literatuře historikové spekulují nad podobností incké kultury a kultury žijící v Polynésii, a tedy i možností, že Inkové tuto oblast osídlili nebo naopak. Tyto předpoklady ale nebyly nikdy dokázány a podobnost kultur se dá přisuzovat podobnému přírodnímu prostředí, které má na vývoj kultur nemalý vliv.

¹⁶⁷ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 14.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁶⁹ Tamtéž.

obrazce jsou viditelné pouze z výšky, a to například z letadla, ze kterého je potom možné rozpoznat různé obrysy – pavouka, kolibříka, opice a mnoho dalších.¹⁷⁰

V období mezi 11. a 14. stoletím dochází k radikalizaci společenství žijících na území And a dochází k bojům především o půdu. Inkové pravděpodobně vstoupili na scénu na začátku tohoto období¹⁷¹ a začínají si podmaňovat postupně okolí, až vybudují obrovskou říši, kterou naruší španělští dobyvatelé v polovině 16. století.

Za prvního Inku je považován zakladatel zmíněný v legendě o původu etnika **Manco Capac**.¹⁷² Jeho sestra *Mama Oclla* se stala zároveň jeho první manželkou.¹⁷³ Na základě dochovaných kronik sepsaných španělskými kronikáři se jako další panovníci uvádí **Sinchi Roca**, **Lloque Yupanqui**, **Mayta Capac** a **Capac Yupanqui**.¹⁷⁴ Větší moc nad ostatními etniky začal pomalu získávat až šestý sapa inka v pořadí – **Inca Roca**.¹⁷⁵ Jeho následovník **Yahuar Huacac** potom ještě více rozvinul politiku armádní expanze.¹⁷⁶

Přestože Inkové byli skvělými bojovníky, ne vždy se jim dařilo bez problému dobývat nová území. Etnikum, které se dobře bránilo, ba dokonce i dobře útočilo, je zaznamenáno jako *Chankové*. O bojích Chanků s Inky zaznamenali Španělé významný příběh. Chankové se dokonce za vlády osmého inckého vládce dostali až k Cuzcu a ohrožovali ho. **Viracocha** a jeho již jmenovaný nástupce (mimochodem jeho syn, jmenovaný jím samotným) *Urco* se obávali Chanků natolik, že se chystali Cuzco opustit. Tehdejší vojenská aristokracie se však postavila proti, a tak obránci Cuzca oslovili Viracochova druhého syna *Yupanquiho*, aby převzal velení. Jelikož se ale dosud Yupanqui cítil dotčen, že ho při předchozím jmenování nástupce jeho otce hodnostáři nepodpořili, nějakou dobu mu trvalo, než souhlasil. Nakonec se ale ujal iniciativy a nechal rozeslat po celé říši posly s nabídkou, že kdo chce, může přijít do Cuzca a stát se zdejším obyvatelem se všemi privilegii.¹⁷⁷ Chtěl tak mít ve městě dostatečnou základnu pro boj s Chanky. Všichni, kteří do Cuzca dorazili, se shromáždili na náměstí, kde si Yupanqui symbolicky položil na hlavu tygří kůži na znamení síly. Když se ale rozhlédl, zjistil, že nedorazilo tolik lidí, kolik

¹⁷⁰ viz Obrázek č. 23

¹⁷¹ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát* . s. 17.

¹⁷² viz Příloha č. 4

¹⁷³ viz Obrázek č. 24

¹⁷⁴ ORSINI, C. *Inkové : Poklady starobyklých civilizací*. s. 80.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 13.

¹⁷⁶ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 26.

¹⁷⁷ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 327.

očekával. Podle legendy tedy povolal do boje kameny, které se proměnily ve válečníky. Společně nakonec Chanky od Cuzca odehnali a zvítězili.

Viracocha se cítil být svým druhým synem po takovém úspěchu ohrožen a se svým synem Urco zosnovali plán na zabití Yupanqui. Tento pokus se ale nevydařil a sám Urco při něm zahynul. Yupanqui pak přinutil svého otce, aby ho jmenoval svým nástupcem. Potom pod jménem **Pachacutec** přijal panovnický titul.¹⁷⁸

Válka s Chanky, která se datuje mezi roky 1437-1498, je považována za klíčový moment v dějinách Inků, protože kořistí z této války byli odměněni spojenci a byly tak splaceny staré dluhy. To umožnilo nastolit rovnováhu a určitou stabilitu říše.¹⁷⁹

Další významný vojenský úspěch zaznamenal v pořadí desátý panovník **Tupac Yupanqui**. Dobil území říše *Chimů*, kteří ovládali severní pobřeží dnešního Peru. Docílil toho tak, že obsadil jejich vodní zdroje a vyhrožoval jim, že uzavře zásobovací kanály, pokud se nevzdají. Ze strachu, že přijdou o hlavní zdroj vody, se vzdali.¹⁸⁰

Nástupcem Tupaca Yupanqui byl **Huayan Capac**, za kterého říše dosáhla největšího rozsahu. Incká říše se rozprostírala od severu k jihu na přes více než 5000 km a čítala asi 50 milionů obyvatel.¹⁸¹ Hlavně získal pod svoji kontrolu mocný stát Quito, o který bojoval ještě za vlády svého otce. Huayan Capac zdokonalil poštovní systém, ještě více zakořenil kečuánštinu jako úřední jazyk celé říše, zdokonalil zemědělství a říše byla na vrcholu svého rozkvětu, což ale nemělo trvat dlouho.¹⁸²

3.4 Conquista

Ještě za svého života rozdělil Huayna Capac mezi své dva syny vládu. **Atahualpa**¹⁸³ dostal moc vládnout ve státě Quito a **Huascar** vládl celé ostatní říši. Po smrti svého otce v roce 1525 vládli oba bratři v klidu a v míru. Potom se ale nepohodli v otázce výbojů a začalo mezi nimi nepřátelství, které vyústilo až v občanskou válku. Dodnes se historikové

¹⁷⁸ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 328.

¹⁷⁹ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 27.

¹⁸⁰ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 330.

¹⁸¹ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 30.

¹⁸² PRESCOTT, W. H. *Dějiny dobytí Peru*. s. 148.

¹⁸³ Atahualpa byl synem konkubíny z Quita a byl Huaynovým oblíbeným synem.

dohadují o vlastní zámince celého nepřátelství, ale zřejmě svou roli se hráli moci chtiví rádci a poradci obou panovníků.¹⁸⁴ Tento sourozenecký boj započal ale v tu nejnevhodnější dobu, protože se na svoji již několikátou výpravu, a tentokrát úspěšnou, chystal Francisco Pizarro.

Pizarro se po několika průzkumných plavbách podél pobřeží v roce 1527 musel vrátit do Španělska pro finance. 26. července 1529 mu královna Isabela Portugalská podepsala „*Capitulación*“, neboli vojenskou smlouvu a měl tedy oficiální povolení objevit a dobýt Peru. Napomohlo mu i to, že se Hernán Cortés zrovna vrátil z úspěšné výpravy a dobytí Aztécké říše.¹⁸⁵ Nezískal ale od království tolik financí, kolik si představoval, ale přesto do Peru znovu vyrazil. V roce 1532 tedy vyplul s 60 vojáky na koních a 110 pěšáky. Přistál v přístavu Tumbes a už zde zjistil, že se v říši něco děje, protože původně bylo toto město bohaté a plné života a nyní bylo vyprahlé, plné nemocí a postižené válkou.

Místní obyvatelé Tumbes, kteří byli již pobouřeni Atahualpovou vládou, Pizarra obeznámili s právě probíhající situací a spory mezi vládnoucími bratry. Zároveň ho informovali o tom, že se Atahualpa opevnil proti svému bratrovi v nedaleké Cajamarca.¹⁸⁶ Pizarro vyslal za Atahualpou do lázní, ve kterých na okraji města zrovna odpočíval, posly, kteří mu vyřídili, že se s ním chce Pizarro následující den, 16. listopadu 1532, sejít na náměstí Cajamarcy.¹⁸⁷

Celé to byla ale ze strany Španělů lečka. Když se Atahualpa zastavil s celým svým průvodem, který čítal přes 6000 lidí, uprostřed náměstí, nikde nebylo vidět ani jednoho bílého muže. Po chvíli se z davu před Atahualpou objevil mnich Vicente de Valverde a nabádal Inku k přestoupení ke křesťanství.¹⁸⁸ Inka ale hodil Bibli, kterou mu mnich podal, na zem, a to byla záminka pro Španěly k útoku.¹⁸⁹ Všichni Inkovi poddaní byli do posledního zmasakrováni, ale Španělé krev vůbec neprolili.¹⁹⁰ Atahualpa byl ale jen zajat, protože si Pizarro byl vědom, že pokud bude mít pod kontrolou samotného vládce, bude mít pod kontrolou i celou říši.

¹⁸⁴ PRESCOTT, W. H. *Dějiny dobytí Peru*. s. 146.

¹⁸⁵ VAJKRT, M. *Kdo byli Inkové?* s. 10.

¹⁸⁶ LONGHENA, M. *Peru : historie a kultura Inků a dalších andských civilizací*. s. 69.

¹⁸⁷ STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 147.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 148.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 149.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 150.

„Netrvalo ale dlouho, než Atahualpa přišel na to, že při vší náboženské horlivosti, kterou dobyvatelé projevovali, hárá u většiny z nich v hrudi vášeň daleko mocnější než náboženství nebo ctižádost. Byla to láska ke zlatu. Rozhodl se, že ji využije k tomu, aby se dostal na svobodu. Kritický stav jeho záležitostí vyžadoval, aby příliš neotálel. Jeho bratr Huascar byl od své porážky na rozkaz vítěze v zajetí v Andamarce, ne příliš daleko od Caxamalky. Atahualpa se právem obával, že jakmile se Huascar dozví, že ho zajali Španělé, podplatí své strážce, unikne a postaví se na čelo říše, aniž by mu v tom jeho soupeř mohl zabránit.

S nadějí, že dosáhne svého, využije-li chamtivosti svých přemožitelů, prohlásil jednou Pizarrovi, že je ochoten zlatem pokrýt celou podlahu síně, ve které stáli, když bude propuštěn na svobodu. Přítomní se nedůvěřivě usmívali. Když inka nedostával odpověď, prohlásil důrazněji, že „nejen pokryje podlahu zlatem, ale zaplní jím síň až do výše, kam dosáhne“, a vystoupiv na špičky, naznačil to rukou na zdi. Všichni užasle zírali – mysleli si, že to je šílené chvástání člověka, který se chce za každou cenu dostat na svobodu, takže už ani neváží slova. Pizarro však byl velice zmaten. ... Něco pravdy na tom jistě bude, usoudil Pizarro.“¹⁹¹

Po celé říši se tak začal shromažďovat poklad jako výkupné pro Španěly. Tento nevyčíslitelný poklad ale dlouho pohromadě nezůstal, protože byt' na něj měl nárok podle smlouvy španělský král, Španělé si ho na místě zřejmě rozebrali mezi sebou.

Během Atahualpova zajetí jeho přívrženci v roce 1533 zabili jeho bratra Huascara, kterého obvinili ze spolčení se Španěly. To se nakonec stalo osudným i Atahualpovi, protože ho Španělé obvinili se vzpoury a vlastizrady a odsoudili ho ke smrti upálením. Smrt upálením byla ale pro Inky nepřijatelná, protože věřili, že se tak duše navěky odtrhává od těla. Potom co pod tlakem Atahualpa přijal křesťanství, Španělé tedy změnili rozsudek na smrt stětím.¹⁹² Jeho smrtí *de facto* byl zpečetěn osud Inků, protože Francisco Pizarro měl otevřenou cestu do Cuzca.

¹⁹¹ PRESCOTT, W. H. *Dějiny dobytí Peru*. s. 182.

¹⁹² LONGHENA, M. *Peru : historie a kultura Inků a dalších andských civilizací*. s.70.

3.5 Společnost

Základem incké společenské organizace, tak jako téměř u všech amerických kultur, byla rodová občina – *ayllu*. Jednalo se o „klan několika velkorodin, které žijí pohromadě na omezeném území a dělí se o půdu, zvířectvo a úrodu.“¹⁹³ *Ayllu* měly ekonomickou, sociální i náboženskou funkci. V jejich čele byl volený vůdce *mayoc* a stařešinská rada. Hagen ve své knize *Říše Inků* přirovnává jejich strukturu pyramidě, kdy základnou je *puric*¹⁹⁴. *Puricové* byli kontrolováni předáky *chunchamayoc*. Deset předáků zase řídil dohlížitel *picacamayoc*. Deset dohlížitelů podléhalo vůdci *curacao*, který spravoval vesnici a byl většinou příslušníkem nižší šlechty. Z nich *pachacamayoc* dohlížel na sto plátců daní, tedy *puriců*, *huarangayamayoc* na tisíc *puriců* a *hunucamayoc* na deset tisíc *puriců*.¹⁹⁵

Vztahy mezi jednotlivými *ayllu* nebyly vůbec jednoduché. Rozdělovaly se nejen na nižší a vyšší vrstvy, ale i na „dvě poloviny“ – *urin saya* (horní polovinu) a *hanan saya* (dolní polovinu). Jak už je uvedeno výše, občiny i přesto tvořily jeden celek a dodnes se přesně neví, z jakého důvodu se tedy takto dělily.¹⁹⁶ Tyto horní a dolní *ayllu* mezi sebou nicméně rituálně soupeřily při různých slavnostech a náboženské obřady prováděly odděleně.¹⁹⁷

Syn boha Slunce *Sapa Inka* představoval absolutní moc. Byl politickým i náboženským vůdcem a uctíváný jako božstvo. Nebylo tomu tak ale vždy. Na začátku říše byl každý další *sapa inka* jedním z mnoha *sinchis*, tedy kmenovým náčelníkem, který měl dosti omezené pravomoci. *Sapa inka* byl tehdy v čele obou polovin rozdělené *ayllu*.¹⁹⁸

S rozšiřujícím se územím postupně nabýval titul *sapa inky* na důležitosti, až se stal nedotknutelným dokonce božským. Například předměty a oblečení, které *sapa inka* použil, musely být při určitých příležitostech spáleny a zničeny, aby je nemohl použít již nikdo jiný.¹⁹⁹ Před *sapa inku* každý člověk předstupoval bos, se skloněnou hlavou a s břemenem na zádech. Vládce měl kromě dalších jednu hlavní manželku *coyo*, která byla zároveň jeho sestrou. *Sapa inka* byl v říši jediný, kdo mohl uzavřít sňatek se svým příbuzným, jinak byl incest přísně trestán. Po smrti se tělo *sapa inky* mumifikovalo a vždy vynášelo při různých

¹⁹³ HAGEN, V. *Říše Inků*. s. 34.

¹⁹⁴ *Puric* byl tím nejobyčejnějším obyvatelem říše, jeho hlavní životní náplní bylo obdělávat přidělená pole.

¹⁹⁵ STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 32.

¹⁹⁶ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 335.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 336.

¹⁹⁸ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 337.

¹⁹⁹ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 35.

oslavách.²⁰⁰ Po jeho smrti bylo zabito veškeré služebnictvo a ženy, aby ho mohli doprovázet na onen svět.²⁰¹

Další privilegovanou skupinou byli tzv. *orejones*.²⁰² Se sapa inkou byli pokrevně spřízněni a zaujímali nejvyšší úřední posty, včetně úřadu velekněze. Jejich identifikačním znamením byly velké ozdoby v uších, které jim zvětšily ušní lalůčky skoro až na rameno.²⁰³

V Incké říši byl zaveden velmi propracovaný systém „sociálního zabezpečení“, který spočíval v tom, že stát se staral o staré, nemocné, vdovy, sirotky, tělesně postižené a válečné veterány. Poskytoval jim nezbytně nutné k životu, tedy potraviny, oděv a obuv. Je neuvěřitelné, že při takovém rozsahu říše nebyl v říši jediný obyvatel, který by hladověl nebo neměl na oblečení. To některé historiky vede k myšlence socialistického nebo dokonce komunistického charakteru společnosti. Vzhledem k tomu, že hlavním principem socialismu je společné vlastnictví, můžeme tyto domněnky s klidem vyloučit, protože v Incké říši byl jediným vlastníkem veškeré zemědělské půdy sapa inka.²⁰⁴

Všichni obyvatelé museli platit daně. Jelikož ale nebyly v incké říši známé peníze, platilo se zemědělskou prací, tedy odevzdávání části potravin do státních sýpek, vojenskou službou nebo tzv. *mitou*. Mita byla povinnost pracovat na státních stavbách, mostech, cestách, zavodňovacích zařízeních, nebo pracovat v dolech.²⁰⁵

Specifickou skupinou byly tzv. „panny Slunce“ *acalla huasi*.²⁰⁶ To byly dívky z celé říše, které byly od dětství vychovávány poblíž chrámů, kde se učily zpěvu, ale hlavně obřadním úkonům. Mezi ty patřila především příprava rituálního nápoje chicha. V jejich dospělosti si z nich potom vybírali manželky vysocí hodnostáři nebo dokonce samotný sapa inka. Ty, co si nikdo nevybral, byly podřízeny státu a šířily inckou kulturu a náboženství.²⁰⁷

²⁰⁰ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 36.

²⁰¹ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 350.

²⁰² viz Obrázek č. 25

²⁰³ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 113.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 173.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 112.

²⁰⁶ viz Obrázek č. 26

²⁰⁷ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 39.

3.6 Každodenní život

3.6.1 Zemědělství

Jako u všech předkolumbovských kultur, tak i v Peru tvořilo zemědělství hlavní zaměstnání a obživu obyvatelstva. Více než polovina všech rostlin, které se kultivovaly za dob Inků, dodnes tvoří hlavní součást peruánského jídelníčku. Byly to především brambory (*papa*), kukuřice (*maize*),²⁰⁸ batáty, jamy, tykve, několik druhů fazolí, ale i manioky nebo podzemnice, které se v Peru pěstovaly a dodnes pěstují.²⁰⁹ Ne všude ale byly podmínky pro pěstování všeho, a tak ve vyšších polohách převažovalo pěstování brambor a na pobřeží se zase dařilo kukuřici.²¹⁰

Nejdůležitějším nástrojem pro obdělávání půdy byla dřevěná sekera *tacla*, protože Inkové neznali pluh ani rádlo.²¹¹ Dokonce ani po příchodu Španělů, se kterými se objevila i tažná zvířata, a mohl se tak začít používat pluh, Inkové nedali na obyčejnou dřevěnou sekera „dopustit.“²¹²

Většina inckých měst se nacházela na špatně přístupném a pro zemědělství nevhodném terénu. Inkové proto stavěly terasy, které měly nejen funkci ochrany před erozí ze strmých svahů, ale zároveň tak vznikla i plocha pro pěstování plodin. Aby se plodinám i v těchto podmínkách dařilo, půda se hnojila lamím nebo ptačím trusem. Zavlažování zajišťovaly kanály, které zároveň odváděly z oblasti vodu v období jarních záplav.²¹³

Obdělávání půdy²¹⁴ začínalo vždy v srpnu a práce zahajoval samotný sapa inka, když svojí zlatou motykou symbolicky kopl do pole v Cuzcu.²¹⁵

3.6.2 Jídlo

Inkové vynalezli unikátní formu konzervace potravin, kdy bramborové hlízy střídavě vystavovali slunci a mrazivým nočním teplotám. Hlízy tak ztratily téměř veškerou vodu. Zbývající voda potom byla vyšlapávána. Tímto procesem vznikla hmota *chuño*, která se

²⁰⁸ viz Obrázek č. 27

²⁰⁹ HAGEN, V. *Říše Inků*. s. 43.

²¹⁰ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 46.

²¹¹ BERNARD, C. *Inkové : Národ Slunce*, s. 61.

²¹² LONGHENA, M. *Peru : historie a kultura Inků a dalších andských civilizací*. s. 83.

²¹³ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 47.

²¹⁴ viz Obrázek č. 28

²¹⁵ STINGL, M. *Indiáni bez tomahavků*. s. 111.

dala uchovat i několik let. *Chuño* se pak konzumovalo rozvařené na kaši.²¹⁶ Dodnes je *chuño* v Peru ve vysokých polohách základní potravinou.²¹⁷

Kukuřice, jako další ze základních plodin, sloužila také jako oběť bohům. Pekli se z ní ale i placky *aca*.²¹⁸ Z kukuřice se také připravoval jistý druh piva, které se pilo především po jídle.²¹⁹ Tento nápoj se jmenoval *chicha* a jeho kvašení napomáhaly ženy, které uvařenou a rozdrcenou kukuřici rozžvýkaly, a tím tak celý proces urychlily díky slinám.²²⁰ Další místní plodinou byla *koka*, která zaháněla únavu, hlad a žízeň. Mohla ji žvýkat ale jen elita.²²¹

Svobodný obyvatel jedl přibližně jen dvakrát denně, a to bramborovou nebo kukuřičnou polévku. Národním jídlem Inků bylo a dodnes je *mote*, které bylo také z kukuřice, ale přidávaly se tam i papričky a další zelenina. Maso se v jejich jídelníčku moc nevyskytovalo, a když ano, tak to bylo maso především z morčat, která se chovala skoro v každé rodině. Pouze při slavnostech se podávalo sušené lamí maso.²²²

3.6.3 Silnice, mosty a pošta

Inckou silniční síť tvořily dva hlavní tahy, na které samozřejmě navazovala spousta menších cest. První incká dálnice se jmenovala *Královská cesta*, začínala v dnešní Kolumbii a táhla se Ekvádorem, celým Peru (včetně Cuzca), Bolívií, Argentinou a Chile, kde končila stanicí *Purumaucu* po téměř 5000 kilometrech. Druhá hlavní silnice byla pobřežní a byla pojmenovaná po samotném Inkovi *Huayna Capacovi Ňan*²²³ a vedla od přístavu Tumbes až na jih Chile. Byla tak dlouhá přes 4000 kilometrů a široká byla v některých místech i 8 metrů. Podél silnice byly zbudovány asi metrové zídky, které zabraňovaly navanutí písku z pouště.²²⁴

Celkem měla délka silniční sítě 30 až 50 tisíc kilometrů a prostupovala i náročným horským terénem s úzkými stezkami, kde musely být silnice podepřeny náspy.²²⁵ Často si

²¹⁶ KŘÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 46.

²¹⁷ BERNARD, C. *Inkové : Národ Slunce*, s. 61.

²¹⁸ KŘÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 46.

²¹⁹ LONGHENA, M. *Peru : historie a kultura Inků a dalších andských civilizací*. s. 86

²²⁰ KŘÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 46.

²²¹ BERNARD, C. *Inkové : Národ Slunce*. s. 62.

²²² STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 164.

²²³ Tamtéž, s. 181.

²²⁴ VAJKRT, M. *Kdo byli Inkové?* s. 11.

²²⁵ KŘÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 55.

museli poradit i s překonáním vodních toků, k čemuž využívali závěsné mosty, které byly pletené hlavně z vláken listů agáve, které, jak uvádí Miloslav Stingl, byly tlusté jako tělo anakondy. Dvě lana most nesla a tvořila tak boční strany a tři další lana byla podlahou mostu.²²⁶ O mosty se starali vždy místní obyvatelé, protože po celé říši jich bylo několik stovek. Stavěli se ale i jiné typy mostů – sklápěcí nebo s nepravým obloukem. Nejznámější most byl přes horskou řeku Apurimac. Byl postaven kolem roku 1350 a zřítit se až v roce 1880. Sloužil tak místním více než 500 let.²²⁷

Lokální komunikace dokázala sjednotit a soustavně udržovat incký organizační systém. Usnadňovala přesun vojáků i pracovníků, ale využívali ji i inčtí poštovní kurýři *chaqui*.²²⁸ Inkové byli schopní vymyslet velmi propracovaný systém předávání informací v podobě štafetového běhu. Každý běžec měl určen úsek v přibližné délce dvou až tří kilometrů. Tím byla za den překonána vzdálenost i přes 400 kilometrů. Tento incký poštovní systém byl využíván i Španěly až do počátku 19. století. Předávaly se ústní informace, ale hlavně informace ve formě *quipu*.²²⁹

3.6.4 Quipu

*Quipu*²³⁰ neboli uzlové písmo v jistém smyslu nahrazovalo písmo, které Inkové neznali. Quipu mělo hlavní lanko, na kterém kolmo visely provázky. Na těchto provázcích byly různě svázané uzly, které obsahovaly nějakou informaci. Tato informace měla většinou statistický charakter a šlo tedy o nějaký číselný záznam. Ti, co na quipu údaje zaznamenávali, se jmenovali *quipucamayocové*, a měli vytvořený systém, jakým vytvářeli jednotlivé uzle. Uzle se umísťovaly v pravidelných vzdálenostech a představovaly desítky, stovky, tisícovky a desetitisíce. Důležitá byla i barva provazu, která rozlišovala, koho se údaj týkal.

²²⁶ viz Obrázek č. 29

²²⁷ STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 182.

²²⁸ viz Obrázek č. 30

²²⁹ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmnější indiánský stát*. s. 57.

²³⁰ viz Obrázek č. 31

3.7 Náboženství

Náboženství bylo velmi podobné tomu aztéckému. Ohniskem také byly přírodní síly. Ústředním božstvem byl bůh slunce *Inti*,²³¹ který byl znázorňován jako zlatý disk s lidskou tváří zářící na všechny strany.²³² Intimu byly zasvěceny i nejznámější červenové oslavy *Inti Raymi*. Dalším rituálem byly například soutěživé běhy na hory, které ztělesňovaly bohy, a tam běžci pronášeli své modlitby.²³³ Během srpnového svátku *Cituhua* se Inkové omývali ve vodních tocích, aby ze sebe smyli špatné činy.²³⁴ Součástí většiny obřadů bylo požívání narkotik, většinou koky, aby byl navozen stav, který je přiblíží bohům.²³⁵

U Inků bylo rozšířené také uctívání posvátných míst neboli *huac*. Uctívala se nejen posvátná místa, ale i předměty, kopce, říčky, skály, prameny, stromy, jeskyně nebo mumie předků. Na těchto místech potom byly konány obřady doprovázené i oběťmi.²³⁶ Věřili, že na těchto místech sídlí duchové, které si musejí udobřit. Tento kult byl rozšířen i v samotném Cuzcu. Kolem města byl zorganizován tzv. systém *ceque*, tedy systém imaginárních linií, které protínaly jednotlivá posvátná místa. Tyto linie tak potom dělily Cuzco na čtyři symetrické městské části.²³⁷

Pokud se u Inků mluví o obětech, tak se jen zřídka jednalo o lidské. Ty se obětovaly pouze při zvláštních příležitostech, jako například při korunovaci Inky. Obětovávala se spíše zvířata nebo drahé předměty.²³⁸

²³¹ viz Příloha č. 5

²³² KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 368.

²³³ Tamtéž, s. 374.

²³⁴ KRÍŽOVÁ, M. *Inkové : Nejmocnější indiánský stát*. s. 64.

²³⁵ Tamtéž, s. 69.

²³⁶ STINGL, M. *Indiáni zlatého slunce*. s. 187.

²³⁷ KATZ, F. *Staré americké civilizace*. s. 369.

²³⁸ Tamtéž, s. 371.

4 INDIÁNSKÉ KULTURY V ČESKÝCH UČEBNICÍCH

Jedním z mnoha důvodů, proč jsem pro absolventskou práci svého učitelského studia zvolila téma *Indiánské kultury Střední a Jižní Ameriky v didaktických aplikacích* byl původní předpoklad a následně zjištěná skutečnost, že tato problematika je ve vyučování většinou zcela opomíjena nebo zmiňována jen okrajově. Soudím, že v souvislosti s tématem velkých zámořských objevů tuto kapitolu dějin však opominout nelze.

Zajímalo mě, do jaké míry se indiánům věnují české učebnice pro 7. ročník základní školy nebo adekvátní ročníky gymnázia. Vybrala jsem šest nejfrekventovanějších učebnic od čtyř nakladatelství dlouhodobě spolupracujících s MŠMT²³⁹, kdy ve dvou případech jsem porovnávala staré a nové vydání. Jde o nakladatelství SPL Práce (staré a nové vydání), Fraus, SPN a.s. (staré a nové vydání) a Scientia. Učebnice těchto čtyř nakladatelství jsou v současné době ty nejrozšířenější a nejpoužívanější na českých základních školách a nižších stupních gymnázia. V následujících odstavcích se tedy budu věnovat jednotlivým nakladatelstvím a komentovat obsah jejich učebnic, a to právě v kapitole o vrcholných indiánských kulturách.

Začnu nakladatelstvím **SPN**, u kterého jsem zaznamenala zajímavou skutečnost. Ve starém vydání jsou vysvětleny indiánské kultury mnohem podrobněji, než ve vydání novém. Nad tím jsem se pozastavila vzhledem k tomu, že jedním z hlavních bodů nové kurikulární reformy je i zaměření na **průřezová témata** jako *Výchova k myšlení v globálních souvislostech* nebo *Multikulturní výchova*. Právě tato dvě průřezová témata jsou podle mého názoru ta, v jejichž souvislosti by indiánské kultury a jejich dobývání neměly být opomenuty. Pokud budu konkrétní, tak v novém vydání z roku 2007 jsou indiánské kultury představeny v jednom společném odstavci v postranní doplňkové liště u tématu *Důsledky objevných plaveb*. Učebnice seznamuje pouze s jedinou vybranou informací o každé kultuře. U kultury Mayů nás informuje o jejich stavbách v souvislosti s tím, že indiáni neznali kolo. U Aztéků žákům předkládá náboženství s důrazem na lidské oběti. U Inků jsou zmíněny opět pouze stavby, a to především silnice. Žákům potom učebnice doporučuje, aby zpracovali referát, a tak si vyhledali více informací včetně dalších kultur Toltéků a Olméků. Za pozitivní považuji alespoň to, že hodnocení celého procesu

²³⁹ viz URL < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013?highlightWords=u%C4%8Debnice>>

conquisty v obou učebnicích (vydáních), je jednoznačně odsuzující. Ve starém vydání učebnice z roku 1994 je faktografie podstatně víc. Informace o Mayích předkládá ve žlutém doplňkovém rámečku společně s údaji o Olmécích. Uvádí zejména dokonalost staveb, znalost písma, astronomie a matematiky se znalostí nuly. V dalším žlutém rámečku jsou představeni Toltékové, na které již v hlavním textu navazují Aztékové. Jsou zde **jmenovitě uvedeni vládci Moctezuma I. a II.**, což jsou údaje, které nenajdeme už v žádné z dalších učebnic. Oba aztéctí panovníci jsou zde představeni v souvislosti s rozkvětem říše, proto autor učebnice uvádí i pojem Tenochtitlán. Velkou výhodou pro pochopení učiva je i zařazení úryvku ze vzpomínek španělských dobyvatelů o setkání s Aztéky. Samostatný odstavec v hlavním textu je v této učebnici věnován také Inkům. Jsou zde uvedeny klíčové pojmy jako: *kult Slunce, pěstování hlavních plodin, tedy brambor a kukuřice, zaměření na kovy zlato, stříbro a bronz, na stavby silnic a mostů a písmo quipu*. Ve druhém (ze dvou) odstavců s názvem *Dobytí indiánských území* jsou předložena jména dvou hlavních dobyvatelů *Hernána Cortése a Francisca Pizarra*.

V učebnici od nakladatelství **Scientia** jsou Mayové představeni se svojí společenskou strukturou, keramikou, stavbami, písmem, matematikou, astronomií, a učebnice si dokonce klade otázku o záhadném úpadku a zániku této kultury. Aztécká kultura je z mého pohledu předložena také vcelku spokojivě. Jsou zde opět uvedeny informace o společenské struktuře říše, o náboženství v souvislosti s lidskými oběťmi, o písmu a o zemědělství, s důrazem na pěstování kukuřice. Zároveň žákům v jednom (ze tří) odstavců předkládá zajímavá fakta srovnávající znalosti Evropanů a indiánů – aztéckou neznalost železa, a naopak chov psů a krocánů. Učebnice upozorňuje také na dokonalost města Tenochtitlánu. Inkové jsou podle mého vylíčení nejstručněji. Jako hlavní body jsou uvedeny kult Slunce, pěstování brambor a kukuřice a chov lam. U této učebnice opět oceňuji **negativní hodnocení procesu conquisty**. Bohužel jsem ale odhalila **faktografickou chybu**, kdy je v odstavci věnujícím se kultuře Aztéků chybně označena *Sluneční pyramida* ve městě Teotihuacán jako stavební dílo Aztéků. Jak se můžete dočíst i v mé práci, Teotihuacánská kultura vznikla a zároveň zanikla mnohem dříve, než se v Mezoamerice začala kultura Aztéků vůbec vyvíjet.

Komparace učebnic dokládá, že v základním textu od nakladatelství **SPL Práce** (nové vydání) je informací o indiánských kulturách nejvíce ze všech mnou vybraných učebnic. Učebnici od SPL Práce porovnávám nejen s ostatními nakladatelstvími, ale zároveň i její

staré a nové vydání. Na rozdíl od nakladatelství SPN a.s., kde v novém vydání učebnice výrazně ubylo faktografie týkající se indiánských kultur, tak naopak v novém vydání učebnice od SPL Práce faktografických údajů přibylo. Žákům je v novém vydání předložen podle mého názoru **nejucelenější přehled** z mnou vybraných učebnic. Bohužel ale i tato učebnice postrádá podle mého názoru dostatečnou vizualizaci, která je pro žáky 7. ročníků a sekund gymnázií pořád velmi důležitá. Faktograficky se učebnice věnuje indiánům v kapitole *Svět za hranicemi Evropy* v podkapitolách *Amerika* a *Dobyvatelé*, a tvoří tak podstatnou většinu z celé dvoustránky. Mayům je z celkového textu věnován jeden odstavec, ve kterém učebnice upozorňuje na pěstování kukuřice, na písmo, na dokonalý kalendář a znalosti matematiky a astronomie. Poněkud obsáhlejší odstavec se věnuje říši Aztéků. V odstavci jsou uvedena základní fakta jako: *zavodňování polí, znalost mědi a bronzu, náboženské obřady s lidskými oběťmi, neznalost hrnčířského kruhu, zdobená keramika a základní pěstované potraviny včetně kukuřice*. U Inků autor neopominul formu zemědělství pomocí terasovitých polí, znalost cínu, mědi, olova, stříbra a bronzu, obdivuhodnou silniční síť, uzlové písmo quipu a titul nejvyššího vládce – **inky**, který je ale chybně uveden s malým písmenem na začátku. Závěrečné dva odstavce v kapitole představují dvě osobnosti *Hernána Cortése* a *Francisca Pizarra* a jejich dobývání Aztécké a Incké říše. Uvedeny jsou i letopočty dobytí říše Aztéků 1519 a dobytí říše Inků 1532, což v ostatních mnou porovnávaných učebnicích žáci nenajdou. Když se vrátím ke staršímu vydání učebnice nakladatelství SPL Práce z roku 1994, musím bohužel konstatovat fakt, že **učebnice zmiňuje indiánské kultury pouze v popiskách k ikonickému textu**, přesněji řečeno dvěma fotografiím chrámu *Chichen Itzá* a jedné fotografií horského sídla *Machu Picchu*.

Poslední učebnicí, které se budu věnovat, je *Dějepis 7* od plzeňského nakladatelství **Fraus**. Pojetí učebnic od nakladatelství Fraus je velmi moderní a zaměřuje se hlavně na aktualizaci a mezipředmětového vztahy. Učitelé ji hodnotí v tomto smyslu pozitivně i negativně, což argumentují především nepřehledností. Osobně bych škole nákup těchto učebnic pro podporu výuky dějepis nedoporučila, ale pouze ve všeobecném smyslu, protože téma indiánských kultur je zde **vizuálně předloženo nejlépe** ze všech mnou porovnávaných učebnic. Ikonický text je v učebnici zastoupen *Kukulcanovou pyramidou v Chichen Itzá, Teotihuacánem, aztéckým kalendářním kamenem, Machu Picchu* a vyobrazením s inckou tematikou z *kodexu* z koloniálního období. Hlavnímu textu se

věnuje celá kapitola s názvem *Neznámý svět indiánských států*, která svým rozsahem zasahuje na celou dvoustranu učebnice. Učebnice od nakladatelství Fraus je sice jediná, která tématu věnuje samostatnou kapitolu, ale faktograficky podle mého názoru neobsahuje klíčové pojmy, které by si žáci měli osvojit. Žákům o Mayích předkládá jejich písmo, matematiku, astronomii a nabízí několik možných důvodů jejich zániku. V dalším odstavci učebnice ve dvou větách seznamuje žáky s městem Teotihuacán v souvislosti s tím, že neznáme, jak se civilizace, která ho obývala, jmenovala nebo jakým mluvila jazykem. Odstavec, který se věnuje kultuře Aztéků, obsahuje věty tři, ve kterých autoři uvádějí pojmy: Tenochtitlán, náboženské obřady s lidskými oběťmi a umění v podobě mozaik. Vysoké kultuře Inků se věnuje poslední odstavec hlavní kapitoly, kde se autoři zaměřili především na inckou architekturu a stavební dovednost. Jako příklady jsou uvedeny: *zavlažovací kanály, silnice a závěsné mosty*.

4.1 Doporučená literatura do výuky

WOODOVÁ, Marion. *Kulturní atlas pro mládež : Předkolumbovská Amerika*. 1. vyd. Praha : Nakladatelský dům OP, 1994. ISBN 80-85841-10-X.

Jak již název publikace sám napovídá, atlas je určen především mládeži. Nicméně podle mého názoru je stejně tak vhodný i pro žáky základních škol nebo nižšího stupně gymnázia.

Publikace je formátu A4 a je rozdělená na dva celky. V úvodu publikace je velký přehled v časové přímce všech kultur Severní, Střední a Jižní Ameriky. Ještě před první částí jsou zařazeny tři kapitoly o kulturách Severní Ameriky, které se věnují pravěkému osídlení a vývoji dané oblasti a prvnímu pronikání a dobývání. První část se zabývá indiánskými kulturami Severní Ameriky. Druhá část, kterou blíže představím, představuje indiánské kultury Latinské Ameriky. Stejně jako v první části je v první kapitole část druhé stručně popsána vegetace a podnebí daného území. Každá kapitola nepřesahuje rozsah dvoustrany, takže je obsah velmi přehledný. Další kapitola se věnuje historickému vývoji regionu Střední Ameriky a Mexika. Následují kapitoly jednotlivých kultur tak, jak šli chronologicky za sebou v jednotlivých oblastech. Na konci knihy samozřejmě nechybí vysvětlivky, doporučená literatura, abecední seznam zeměpisných názvů a rejstřík.

V publikaci se žáci seznámí konkrétně s kulturami Olméků, Teotihuacanu, Mayů, Toltéků, Aztéků, Arawaků, Chavín, Nazca, Mochica a samozřejmě s kulturou Inků. Každá kultura je ve stručnosti představena v textu. Text uvádí její základní charakteristiky, politický vývoj a památky. Co se náročnosti textu týče, tak, byť se jedná o překlad z anglického originálu, je text srozumitelný a jednoduchý na pochopení žákem základní školy nebo nižšího gymnázia.

Kniha je velmi bohatá na ikonický text. Texty jsou doplněny fotografiemi, dobovými obrázky například z kodexů ale i kreslenými výjevy ze života kultur, časovými osami a mapami. Žákům budou zajisté nápomocny i barevně odlišené tabulky se základním přehledem událostí u jednotlivých kultur. Publikaci bych tedy rozhodně doporučila, a to především samotným žákům například ke zpracování zadaného referátu.

ZELENÝ, Mnislav. *Indiánská encyklopedie. Indiáni tří Amerik*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1994. ISBN 80-00-00415-1.

Publikace *Indiánská encyklopedie* je nezvyklého formátu, a to o něco menšího než A4. Jak název sám říká, nejedná se o publikaci pouze o indiánech Střední nebo Jižní Ameriky, ale i o indiánech Severní Ameriky. Po stručném úvodu autora hned následuje obsah, který je vlastně zároveň seznamem hesel. Součástí obsahu je seznam použitých zkratk. Pak již začíná encyklopedie jako taková. Hesla jsou řazena abecedně ve dvou sloupcích na každé straně. Hesla jsou na začátku odstavce tučně zvýrazněna, což je jediné rozlišení v jednolitěm textu. Na konci publikace samozřejmě nechybí rejstřík, kde jsou nejen samotná hesla, ale i další pojmy, které lze najít v textu. Na úplném závěru se potom nachází redakční poznámka.

Text, který vysvětluje jednotlivá hesla, je stručný a srozumitelný pro žáky základních škol a nižších stupňů gymnázia. V textech se vyskytují často cizí slova, jejichž výslovnost je ale uvedena vždy ve hranatých závorkách hned za slovem. Hesla, která lze v encyklopedii najít jsou hlavně jednotlivé kmeny, jména vládců, náčelníků nebo bohů, dále potom názvy míst a měst, která sloužila pro různé účely, ať už náboženské, kulturní nebo zemědělské. Najdeme ale i obecná hesla jako *Hry a sport* nebo *Válka*, která jsou vysvětlována v jednom textu nejdříve obecně a posléze s aplikací na jednotlivé oblasti a kmeny. To znamená, že

některá hesla jsou vysvětlována například jedním krátkým odstavcem, jiným heslům je ale věnována i stránka a půl. Takovými hesly jsou např. *Aztékové* nebo *Inkové*.

Co musím velmi ocenit, je ikonický text encyklopedie. Hesla jsou prokládána barevnými a přehlednými schémata, fotografiemi a především nádhernými ilustracemi Evy Smrčinové, Milana Fibigera a Petra Urbana. Krásné ilustrace velmi věrohodně rekonstruují každodenní život indiánů, což je k vidění např. v *Rekonstrukci hry tlachtli* nebo *Postupu prací při výrobě stély u Mayů*. Na vnitřní zadní vazbě publikace najdeme také velmi přehledný a užitečný graf indiánů tří Amerik.

Encyklopedii bych nedoporučovala jako výchozí pro zpracování referátu, ale spíše bych ji využila jako pomocnou literaturu přímo ve výuce, například k samostatné práci žáků.

MACHADO, Ana Maria. *Objevování Latinské Ameriky*. 1. vyd. Bratislava : INA, 1995. ISBN 80-85680-72-6.

Objevování Latinské Ameriky je součástí knižní řady o vybraných oblastech, které byly objeveny Evropany. Jedná se o vcelku úzkou knihu formátu A4. Po krátké předmluvě Dr. Johna Hemmniga, ředitele a sekretáře Královské geografické společnosti v Londýně, následuje obsah, který nám knihu rozděluje na sedm kapitol – *Objevování Latinské Ameriky*, *Zrod kultury*, *Veliké říše*, *Příchod Evropanů*, *Objevování nových zemí*, *Návštěvníci a cestovatelé* a *Moderní doba*. Na konci publikace oceňuji chronologický přehled, který je ve formě tabulky se třemi sloupci. První sloupec patří Latinské Americe, druhý Evropě, poslední ostatnímu světu. Následuje glosář se základními pojmy a jejich vysvětlením. Na úplném závěru je potom stručný rejstřík.

Publikace svým uspořádáním velmi systematicky představuje Latinskou Ameriku od jejích přírodních podmínek, historie a kultury až po její objevení a dobytí Evropany. Text je vhodný a srozumitelný pro žáky základních škol a nižších stupňů gymnázií. Text je dělen do krátkých článků, které mají vlastní nadpisy, takže jsou velmi přehledné. Některé jsou i barevně odlišeny v barevných rámečkách. Žáci se dozvědí základní informace o geografických podmínkách v této oblasti, o vysokých kulturách Aztéků, Mayů a Inků a o jejich objevování a dobývání.

Kniha je samozřejmě doplněna bohatým ikonickým textem, který představují především fotografie, malované ilustrace i ukázky z dobových kodexů. Nechybí také mapy, které jsou malované.

Vzhledem k tomu, že se publikace zabývá spíše Latinskou Amerikou všeobecně než konkrétně indiánskými kulturami, doporučila bych ji spíše k referátu na téma objevů a dobývání.

HAYWOOD, John. *Starověký svět : Velké civilizace od Sumerů po říši Inků*. 1. vyd. Praha : Ottovo nakladatelství, 2012. ISBN 978-807451-186-8.

Publikaci *Starověký svět* jsem zařadila do seznamu, protože je nová a moderní a rozhodně čtenáře zaujme již svou krásně barevnou a lesklou vazbou. Jak podnázev titulu sám napovídá, kniha nám představuje civilizace od Sumeru až po říši Inků. Hned v úvodu publikace je přes celou dvoustranu velká mapa starověkého světa, kde jsou umístěné fotografie se základními informacemi o jednotlivých kulturách, které jsou v knize popsány. Na další dvoustraně následuje úvod, který publikaci představuje a čtenářovi doporučuje, jak s ní pracovat. Potom už jsou uvedeny jednotlivé kultury v samostatných kapitolách. Jedná se o deset vybraných civilizací – *Sumerové, Starověký Egypt, Starověká Indie, Minojci a Mykéňané, Starověká Čína, Perská říše, Antické Řecko, Římská republika, Mayové a Inkové*. Jak je z tohoto seznamu patrné, tak civilizace jsou řazeny chronologicky od nejstarších. V závěru publikace nechybí rejstřík a seznam zdrojů obrazového materiálu.

Indiánským kulturám jsou věnovány stránky 178-219. Čeho jste si ale mohli již všimnout, a mě osobně to velmi překvapilo, je, že v seznamu chybí Aztékové, což trochu ubírá na hodnotě, protože si myslím, že by zde neměli chybět. Nicméně jinak je publikace zpracována velmi pěkně. Text je tedy trochu náročnější a podrobný, proto bych ho doporučovala spíše na nižších stupních gymnázia nebo pak na středních školách. Na základních školách bych volila formu spíše výběrových textů. Na publikaci velmi oceňuji dělení textu do logických odstavců. Text je někdy přerušen zeleným rámečkem, kde nám autor vysvětluje pojmy nebo představuje některá místa, jako např. *Eldorado, Tíwanaku* nebo *mayské písmo*. Mezi textem nalezneme i o něco stručnější světle hnědé rámečky, kde najdeme třeba seznam inckých panovníků, vysvětlení, co to je nápoj bohů nebo popis plánu města.

Publikace obsahuje velmi moderně pojatý a bohatý ikonický text. Především oceňuji velmi pěkně zpracované mapy a jejich vysvětlivky. Mapám je věnována vždy jedna celá strana, a jsou tak čitelné a přehledné. Text je pak prokládán nádhernými fotografiemi, a to jak současným stavem komplexů, tak i jednotlivými nalezenými předměty a exponáty. U každého samozřejmě nechybí vysvětlivka a popis, o jaký předmět nebo místo se jedná.

Jak jsem již zmínila, s ohledem na vyšší náročnost textu, bych knihu ve výuce na základní škole nebo na nižším stupni gymnázia využila spíše k ukázce map a fotografií nebo k práci s výběrovým textem.

BITTAR, Thérèse. *Dobývání nových světů*. 1. vyd. Praha : Gemini, 1994. ISBN 80-85820-09-9.

Publikace formátu A4 má už na svých deskách ilustrovaný výjev aztéckého hlavního města Tenochtitlánu. *Dobývání nových světů* patří do edice Ilustrovaných dějin světa – Larousse – Gemini, a je tedy francouzskou publikací přeloženou do češtiny. Je rozdělena do šesti částí – *Hedvábná cesta*, *Portugalští plavci*, *Objevení Ameriky*, *Zlatý věk Osmanů*, *Conquistadoři* a *Španělská a portugalská Amerika*. Tyto části jsou pak rozděleny do několika podkapitol, kterým je věnována jedna dvoustrana, a text je tak velmi přehledný. Indiánských kultur se týkají poslední dvě jmenované části publikace – *Conquistadoři* a *Španělská a portugalská Amerika*, což napovídá, že kniha je zaměřena na dobývání těchto území spíše než na kultury jako takové. Každá stránka má nahoře barevný pruh, který ji rozděluje do sloupců o určitých tématech. Červený pruh patří dějinám, zelený přírodním vědám, modrý vědě a technice, žlutý umění a hnědý literatuře. Na konci knihy nechybí rejstřík, který je velmi vkusně doplněn ilustracemi, které podtrhují jednotlivá hesla rejstříku.

Každou kapitolu uvádí krátký a výstižný text, který nepřekračuje délku jednoho odstavce. Zbýlý obsah tvoří ikonický text s popisky. V textu jsou představeny osobnosti conquistadorů a způsob, jakým se jim podařilo tak mocné říše dobýt. Pro lepší orientaci a zdůraznění jmen bohů, kmenů a vládců, jsou tato jména tučně zvýrazněna. Co na publikaci velmi oceňuji, je podkapitola *Úděl Indiánů*, kde autor hodnotí celý proces conquisty. Nemůže jinak než konstatovat, že „*se indiáni stali cizinci ve své zemi*.“ Celkové hodnocení je pro žáky velmi důležité a jen v málo publikacích se s ním setkáme.

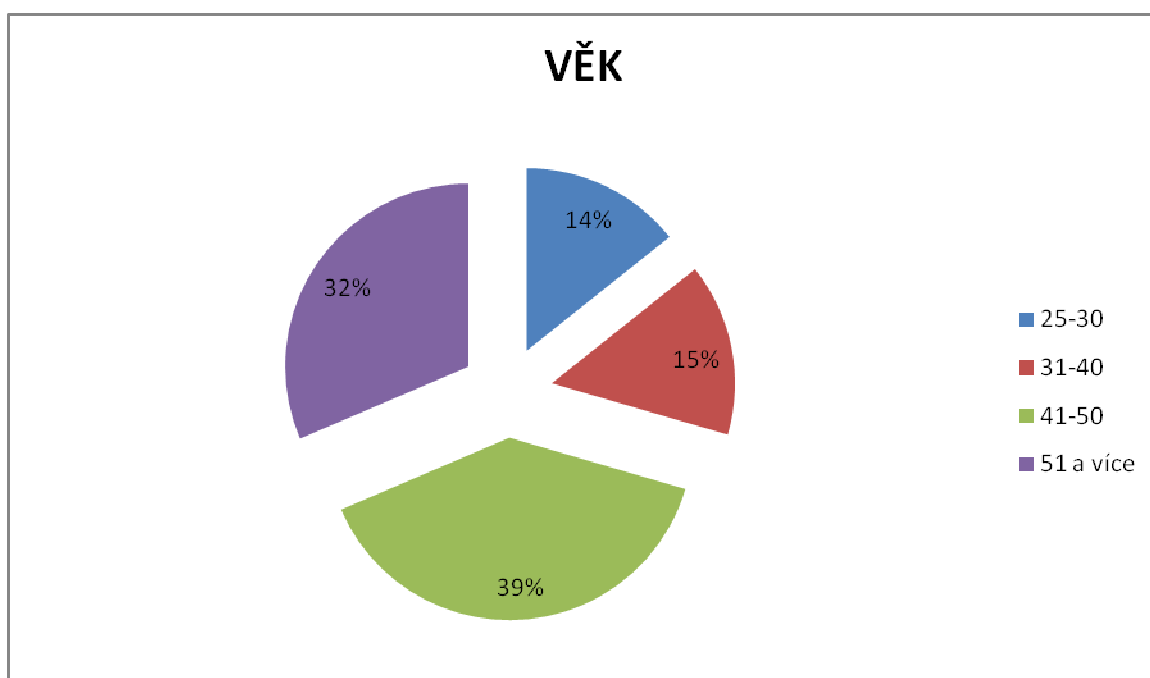
Jak jsem již zmínila, většinu každé dvoustrany tvoří ikonický text, který je v knize velmi pestře kombinován. Najdeme zde kresby z kodexů, malby a krásné velké ilustrace, které vyplňují téměř celou dvoustranu, ale také třeba fotografie z filmů.

Knihu bych žákům základních škol nebo nižšího gymnázia určitě doporučila k referátu, a to především na téma zaměřující se spíše na conquistu nebo na osobnosti dobyvatelů

5 DOTAZNÍKOVÝ VÝZKUM

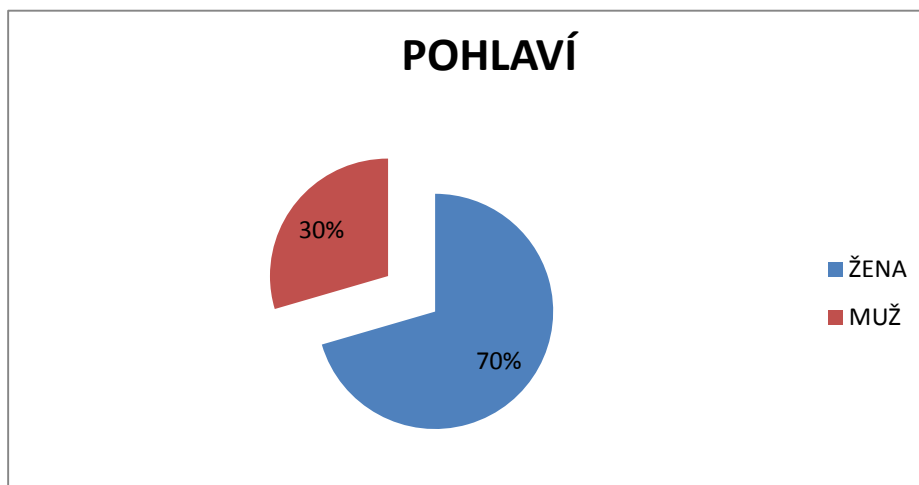
Dotazník²⁴⁰ čítá **6 otázek**, které mi zodpovědělo **105 respondentů**. Mým úmyslem bylo získat co nejvíce kvantitativních údajů, z nichž bych vyvodila relevantní kvalitativní závěry, tedy oslovit co nejvíce učitelů. Zvolila jsem proto nižší počet otázek, ve kterých jsem se zaměřila především na tyto tři výstupy: zjištění **věkové role**, dále, zda se současná expozice indiánských kultur promítá v pedagogickém prostředí **genderově** a v neposlední řadě, jaké jsou konkrétní požadavky učitelů dějepisu na **didaktické využití** tohoto tématu. Výsledky uvádím v grafickém zpracování níže.

Na úvod jsem zařadila škálové **věkové kategorie**, abych si ověřila **svoji domněnku, že se tématu budou věnovat spíše mladší než starší učitelé**. Věkové škály jsem rozdělila do čtyř kategorií: *25-30 let*, *31-40 let*, *41-50 let* a *51 let a více*. Moje domněnka, že se tématu věnují spíše mladší učitelé vzhledem k novým přístupům a pojetí dějiny, se v důsledku nepotvrdila.

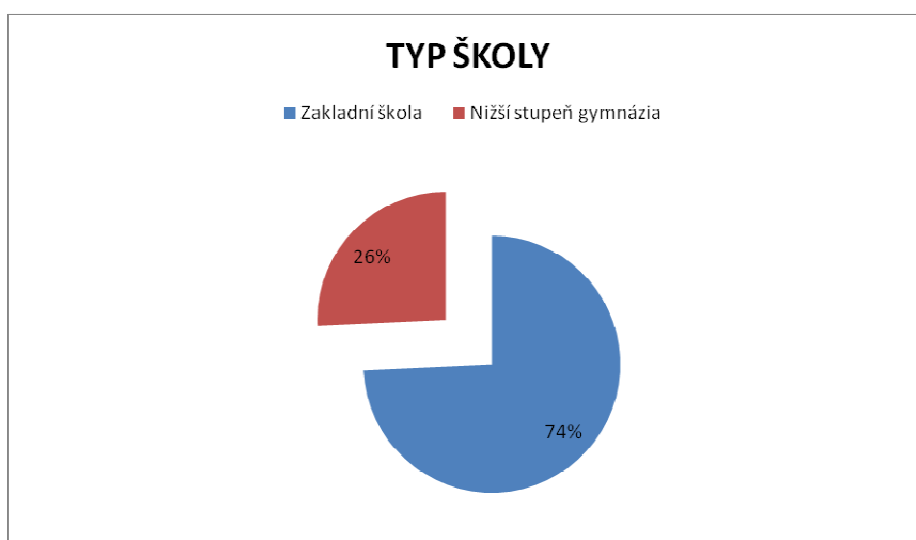

²⁴⁰ viz Příloha č. 6

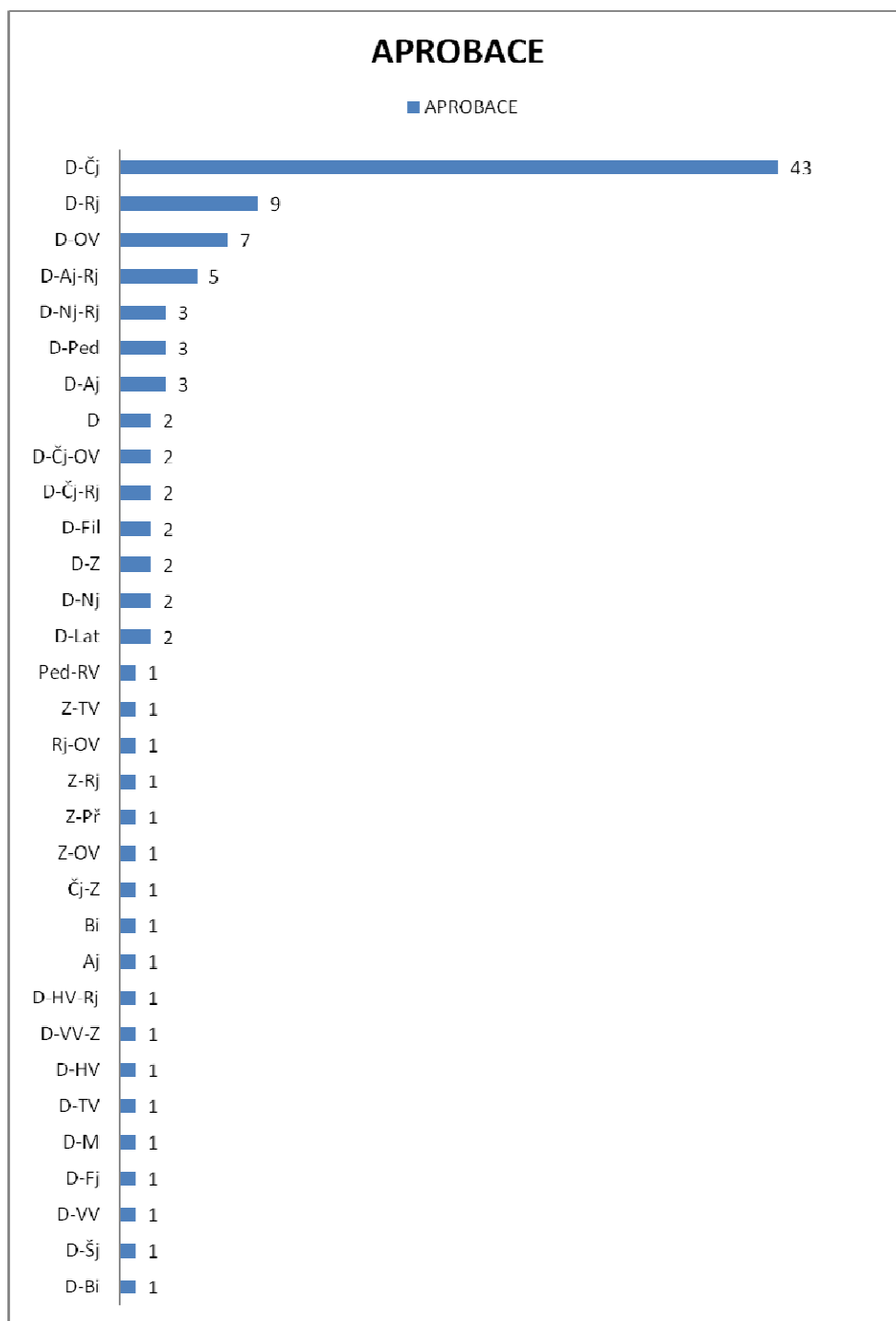
Genderové rozřazení jsem uvedla s předpokladem, že se tématu indiánských kultur budou věnovat spíše muži než ženy. Výsledky dotazníku ovšem potvrdily, že pohlaví není nijak rozhodující.

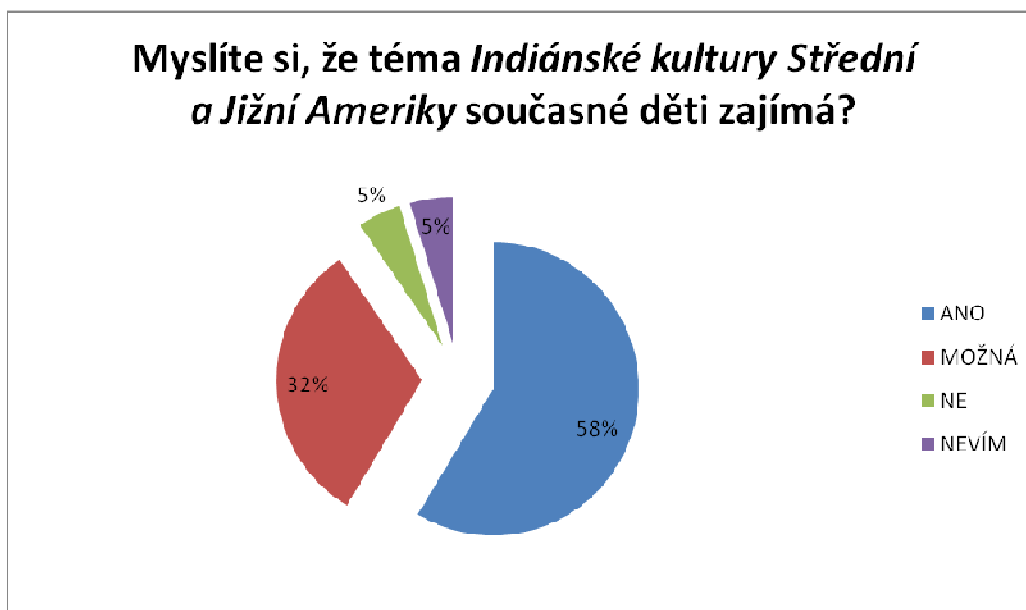
Rozdělení učitelů dějepisu **podle typu škol**, na které vyučují, jsem uvedla se záměrem zjistit, zdali se na gymnáziích, kde by mělo být učivo ve světovém kontextu rozsáhlejší, vyučují indiánské kultury spíše než na základních školách. Ani tady nebyl však výsledek jednoznačný.

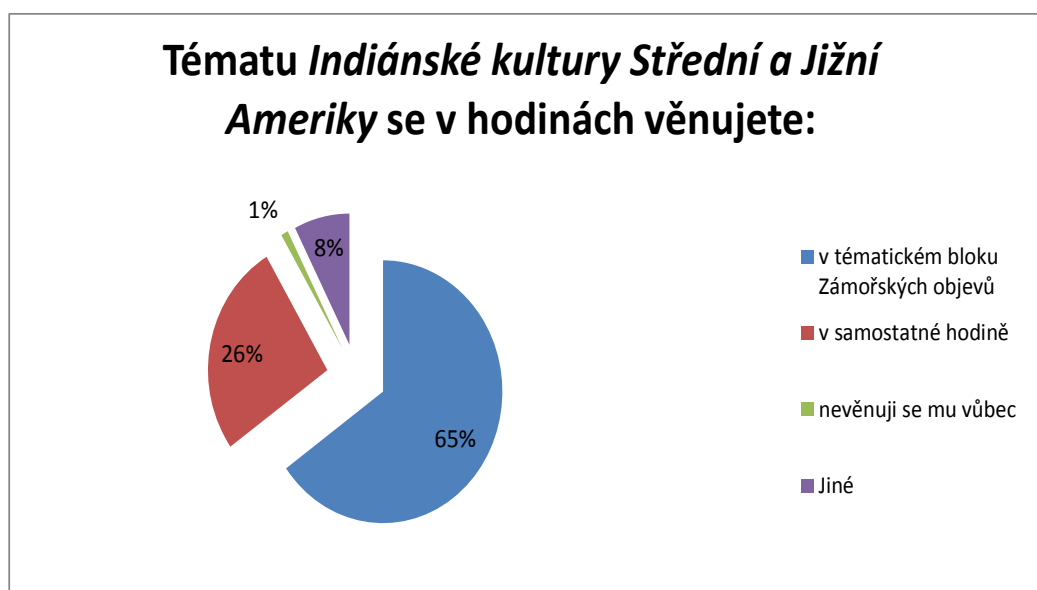
Uvedení **aprobace** se nabízelo i kvůli využití mezipředmětových vztahů, a to především s ohledem na propojení obou vlastních aprobačních předmětů jednotlivých učitelů. Bohužel ale ani toto kritérium neukázalo nic zásadního. Překvapil mě snad jen jeden respondent s aprobační dějepis a španělský jazyk, u kterého jsem očekávala, že se indiánskému tématu bude věnovat minimálně v jedné samostatné vyučovací hodině. Téma ale bohužel zmiňuje jen okrajově, což je pro mě nepochopitelné.

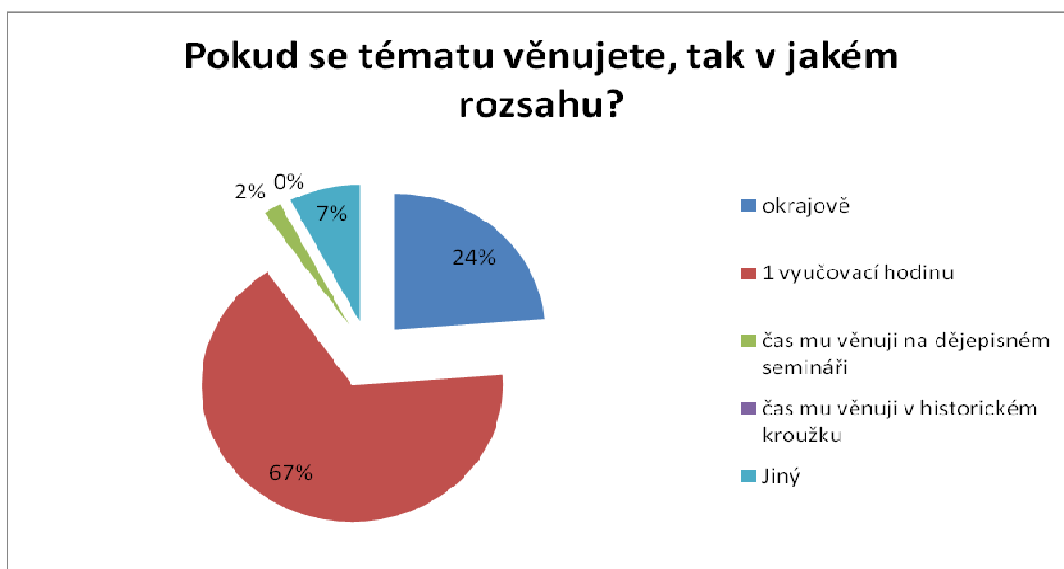
Moje přesvědčení o tom, že **děti indiánská témata zajímají**, se jen znovu potvrdily, zařazením této otázky, kdy mají o téma zájem žáci jednoznačné nadpoloviční většiny dotázaných učitelů.

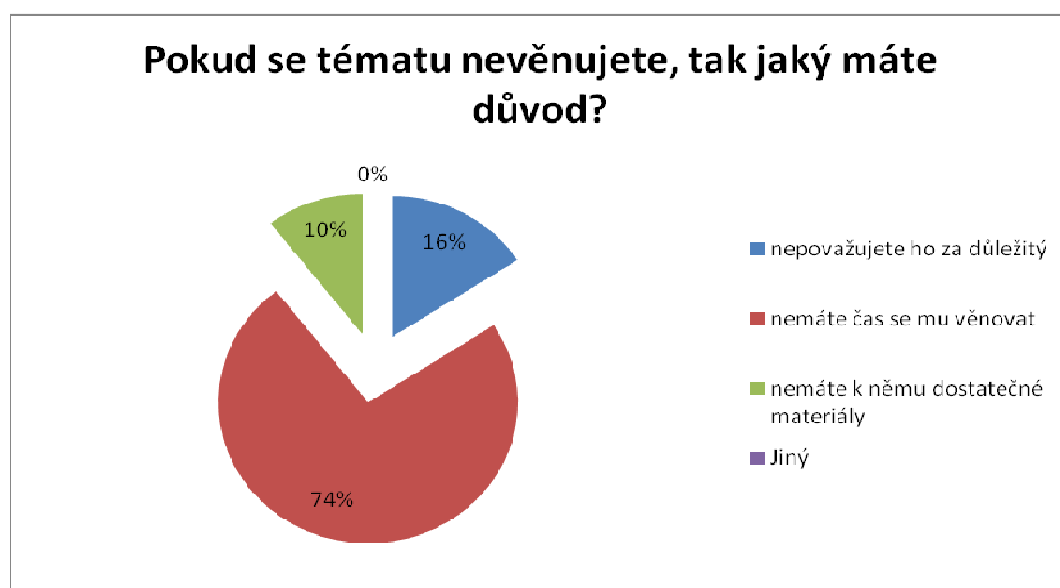
Naprosto překvapující pro mě bylo zjištění, že **tři čtvrtiny dotázaných učitelů se tématu věnuje pouze okrajově nebo se mu nevěnuje vůbec**. Zároveň jsem se utvrdila v přesvědčení o smyslu svojí diplomové práce, která by měla pomoci nejen těmto učitelům téma do vyučovacího procesu začlenit.

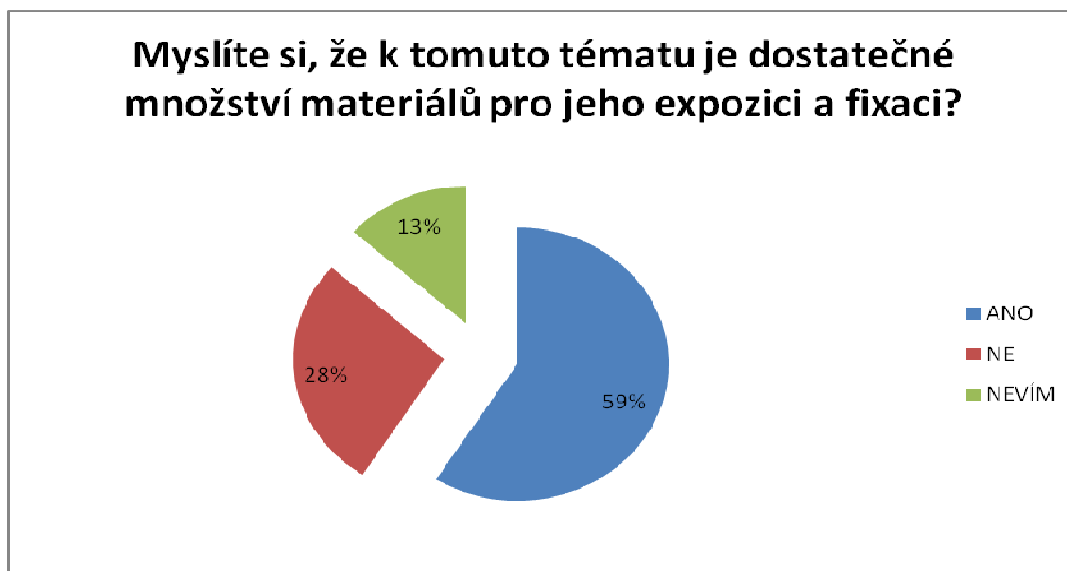
Pozitivním zjištěním pro mě bylo, že učitelé, kteří se indiánským kulturám věnují, tématu **v nadpoloviční většině věnují alespoň 1 vyučovací hodinu**. Překvapující výjimkou byli i učitelé, kteří se tématu věnují v rámci jednoho projektového dne, nebo ve 2 až 3 hodinových blocích.

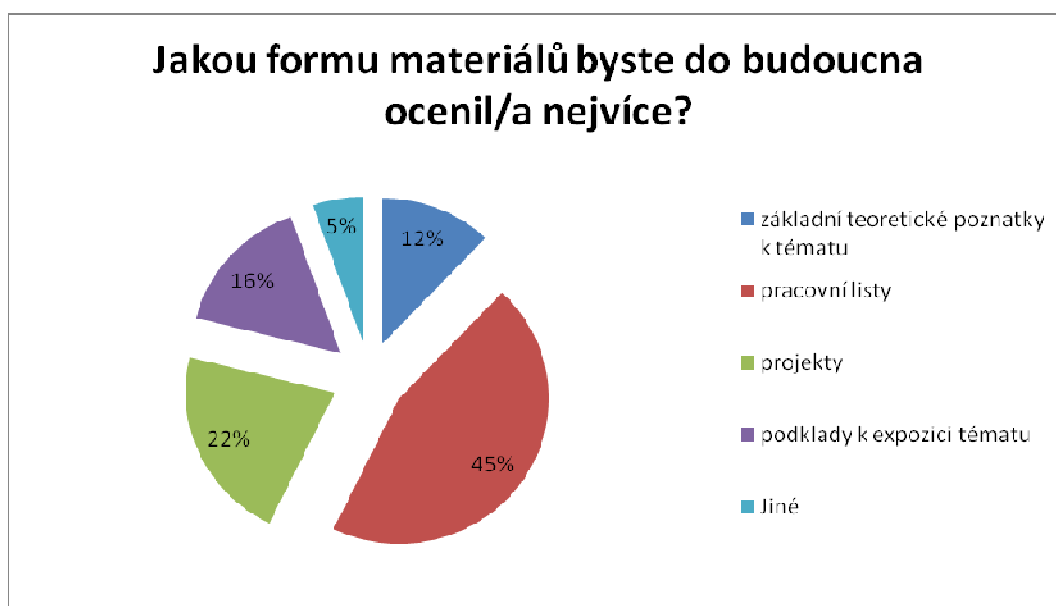
Jedním z mnoha překvapení mého empirického výzkumu bylo zjištění, že téměř **jedna pětina dotázaných učitelů nepovažuje téma za důležité**. S tímto jejich rozhodnutím, zatajit žákům vrcholné indiánské kultury, které podle mého názoru patří k fundamentálnímu historickému povědomí každého z nás, se ani z didaktického, ani odborného hlediska neztotožňuji.

Zajímavým, ale především paradoxním objevem empirického výzkumu byla skutečnost, že téměř 60% dotázaných učitelů si na jedné straně myslí, že **je k indiánským kulturám dostatečné množství materiálů**, a to jak pro jeho expozici, tak fixaci, na straně druhé však hned v dalším bodě dotazníků požadují doplňující materiály.

Překvapivým zjištěním také bylo, že necelá **pětina učitelů si není tímto tématem faktograficky jista**, a požaduje proto souhrn základních faktografických poznatků. Nebylo překvapením, že téměř polovina dotázaných by ráda využila především pracovní listy.

5.1 Použité zkratky v dotazníku

D – dějepis

Čj – český jazyk

Rj – ruský jazyk

OV – občanská výchova, výchova k občanství

Aj – anglický jazyk

Nj – německý jazyk

Ped – pedagogika

Fil – filosofie

Z – zeměpis

Lat – latina

RV – rodinná výchova

TV – tělesná výchova

Př – přírodopis

Bi – biologie

Šj – španělský jazyk

HV – hudební výchova

M – matematika

VV – výtvarná výchova

Fj – francouzský jazyk

6 DIDAKTICKÉ APLIKACE

Český filozof, teolog, spisovatel a hlavně významný pedagog Jan Amos Komenský přišel již v 17. století s příručkou „*Schola ludus*“, neboli *Škola hrou*. Snažil se do vyučování zapojit dramatické pojetí probíraných témat, čímž dosáhl u žáků zážitku, který pak napomohl k osvojení učiva.²⁴¹ Nejen, že tato forma byla zajisté revoluční, ale na rozdíl od tradiční frontální výuky s především memorovacím prvkem, byla i velkou motivací pro žáky se o téma zajímat.

Stejně jako si zřejmě i Jan Amos Komenský kladl otázku *Jak získat zájem dětí o výuku?*, i dnes si ji stále častěji kladou i učitelé dějepisu v obměněné formě – *Jak získat zájem dětí o dějepis?* Abychom podpořili u dětí zájem se o studium dějepisu a historie všeobecně více zajímat, napomáhají nám právě mimo dalších metod i didaktické hry.²⁴²

6.1 Didaktické hry v systému současného školství

Právě probíhající kurikulární reforma se zpracovaným *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní školy* (RVP ZV) poskytuje pro využití didaktických her ve výuce prostor, jelikož formou hry lze naplnit všechny **klíčové kompetence** – kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.²⁴³ Jak uvedla Libuše Sochorová ve svém článku na portálu rvp.cz, hry „*vyžadují aktivitu při jednání, odrážejí duševní procesy (strategii, logiku, řešení problémů, kreativitu, paměť), podporují*

²⁴¹ MAŇÁK, J. *Alternativní metody a postupy*. s. 31.

²⁴² „*Didaktická hra je analogie spontánní činnosti dětí, která sleduje (pro žáky ne vždy zjevným způsobem) didaktické cíle. Může se odehrávat v učebně, v tělocvičně, na hřišti, v obci, v přírodě. Má svá pravidla, vyžaduje průběžné řízení, závěrečné vyhodnocení. Je určena jednotlivcům i skupinám žáků, přičemž role pedagogického vedoucího mívá široké rozpětí od hlavního organizátora až po pozorovatele. Její předností je stimulační náboj, neboť probouzí zájem, zvyšuje angažovanost žáků na prováděných činnostech, podněcuje jejich tvořivost, spontaneitu, spolupráci i soutěživost, nutí je využívat různých poznatků a dovedností, zapojovat životní zkušenosti. Některé didaktické hry se blíží modelovým situacím z reálného života.*“ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. s. 48

²⁴³ „*Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělání, spokojenému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.*“ JEŘÁBEK, J.; TUPÝ, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. s. 14.

komunikaci, na kterou je již v dnešní době dáván velký důraz, simulují sociální procesy (zkoušejí se nové role), obohacují životní zkušenosti, rozvíjejí osobnost a je při nich zábava.“²⁴⁴

Didaktické hry zařazené v této diplomové práci také nabízejí prostor k **průřezovým tématům**, a to především k *Výchově demokratického občana, Výchova v evropských a globálních souvislostech a Multikulturní výchově*.

Vyučovací metodou formou hry se nám také otevírají možnosti **mezipředmětových vztahů**. Didaktické hry v mé diplomové práci propojují dějepis zejména se zeměpisem, českým jazykem, cizím jazykem, IT, výtvarnou výchovou a matematikou.

6.2 Didaktické hry ve vyučování

Hra je součástí života dítěte již od předškolního věku. Je ale potřeba rozlišit hru, která slouží k rozptýlení a pobavení, a hru, která „*pomáhá poznávat skutečnost kolem sebe, ať už zafixováním věcí poznaných nebo zprostředkováním nových neznámých faktů.*“²⁴⁵ Didaktické hry naplňují ve vyučování i tři hlavní funkce – motivační, sociální a naukovou.

Vhledem k tomu, že didaktické hry se neorientují pouze na dovednost zapamatování si faktů, má během hry příležitost uspět i žák, který z jakýchkoliv důvodů při jiné fixaci nebo osvojování nových faktů málokdy uspěje. Stává se tedy pro něj **motivací a aktivizuje ho**. Didaktické hry se nemusejí plnit samostatně. Žák má tedy prostor k navazování sociálních a mezilidských vztahů a hra tak plní **funkci sociální. Naukovou funkci** hry především naplňuje fakt, že „*smyslem hry není odhalit žákovy dílčí znalosti, jež obvykle bývají hodnoceny špatnou známkou. Informaci kterou nezná, mu hra naopak poskytne.*“²⁴⁶

Aby didaktické hry splňovaly všechny funkce a cíle výuky, může být příprava pro učitele do jisté míry náročná, protože vyžaduje důslednou přípravu organizační i obsahovou.

²⁴⁴ SOCHOROVÁ, Libuše. *Didaktická hra a její využití při vyučování*. [online] Vloženo 26.11.2011. [citováno 2014-03-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>.

²⁴⁵ VÝCHODSKÁ, H. *Dějepis hrou*. s. 5.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 6.

Učitel by vždy měl mít promyšlené i materiální zajištění, aby potom ve výuce nedošlo ke zdržování.²⁴⁷

Zdeněk Kalhous ve své *Školní didaktice* učitelům doporučuje pořídit si kartotéku, kde si mohou hry třídit podle určitých hledisek, např. na hry na rozvoj tvořivost, hry ovlivňující pohyblivost, plynulost nebo originalitu atd.²⁴⁸

Didaktické hry jsou moderní formou nahrazující frontální způsob výuky a podle mého názoru je správné, že se stávají u učitelů více a více populární. Již během na mé krátké učitelské praxe jsem se sama přesvědčila o tom, že žáci tuto vcelku novou metodu oceňují a jejich zájem o dějepis se tím zvyšuje.

6.3 Indiánské kultury v didaktických hrách

Didaktické hry začleněné do mé diplomové práce jsou výhradně zaměřeny na vysoké indiánské kultury, tedy Aztéky, Maye a Inky. V jednotlivých hrách jde především o **fixaci** základního **pojmosloví** k danému tématu, a to především o **fixaci místních názvů a jmen**. V pracovních listech se především zaměřuji na **vizualizaci**, která bude rozvíjet žákovu **představitost**. Pracovní listy a aktivity by také měly v žákovi pěstovat **poučený odhad**, na základě kterého by měl do budoucna poznat a správně zařadit jakoukoliv souvislost k tomuto tématu.

Do diplomové práce jsem zařadila několik typů didaktických her především ve formě pracovních listů, které mohou být využity jako celek nebo si učitel může aktivity jakkoliv zkombinovat podle svých potřeb a zájmu. Jedná se především o **křížovky s tajenkou**, které jsou ideálním prostředkem k opakování pojmů, jmen a názvů významných míst, dále jsou to **hlavolamy**, které bych doporučovala především jako motivační prostředek jako úvod k tématu hodiny.²⁴⁹ Dalším typem je **historická (indiánská) abeceda**, která slouží

²⁴⁷ SOCHOROVÁ, Libuše. *Didaktická hra a její využití při vyučování*. [online] Vloženo 26.11.2011. [citováno 2014-03-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>.

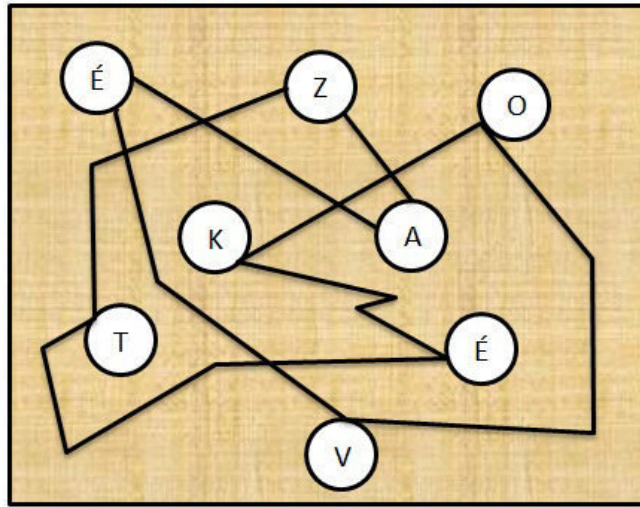
²⁴⁸ KALHOUS, Z. *Školní didaktika*. s. 323-324.

²⁴⁹ VÝCHODSKÁ, H. *Dějepis hrou*. s. 8.

hlavně k frontálnímu opakování pojmů, jmen a místních názvů.²⁵⁰ Vzhledem k tomu, že u indiánských kultur se jedná o užší okruh látky, měly by být akceptovány i obecné pojmy a názvy. Důležitá je potom žákova argumentace, proč tento pojem zvolil. Většina aktivit je zaměřena účelově na každodenní život indiánů, kde se s dějepisem prolíná tím pádem více předmětů, jako matematika, zeměpis, výtvarná výchova nebo cizí jazyk.

²⁵⁰ VÝCHODSKÁ, H. *Dějepis hrou*. s. 11.

Labyrint

Napiš 5 základních informací o pojmu, který ti vyšel v labyrintu:

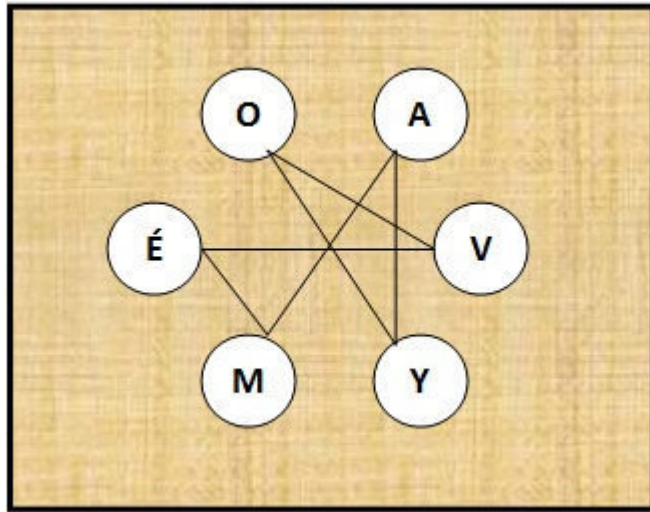

- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____

Zakresli a vybarvi ve slepé mapě území, kterého se týká pojem z labyrintu.

Labyrint

philipmartin.info

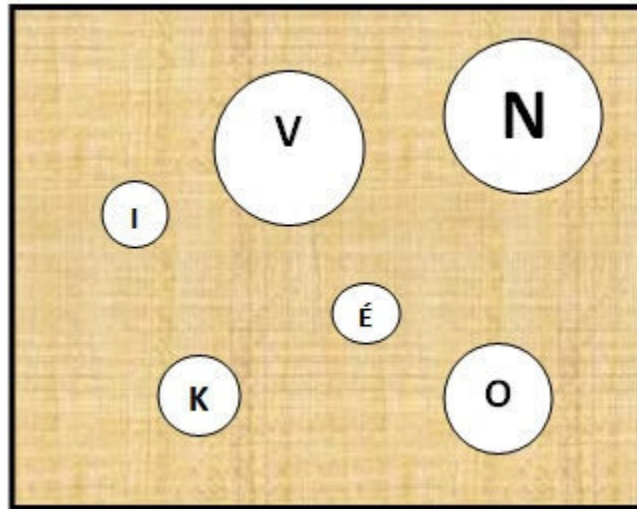
Napiš 5 základních informací o pojmu, který ti vyšel v labyrintu:

- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____

Zakresli a vybarvi ve slepé mapě území, kterého se týká pojem z labyrintu.

Labyrint

Napiš 5 základních informací o pojmu, který ti vyšel v labyrintu:

- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____

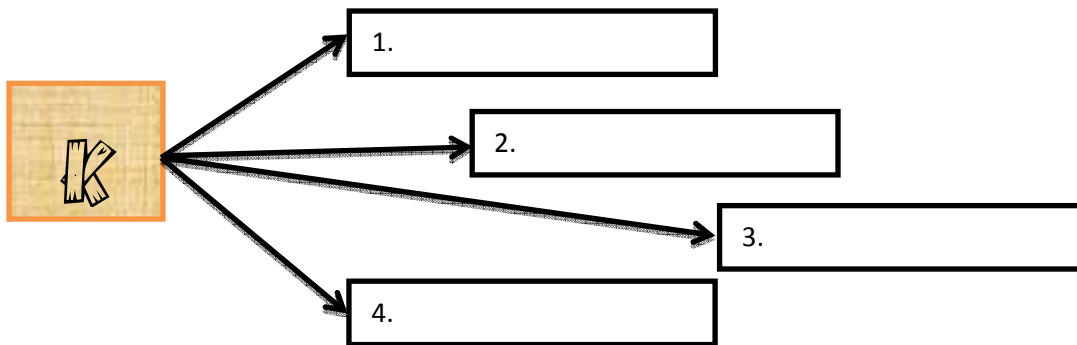
Zakresli a vybarvi ve slepé mapě území, kterého se týká pojem z labyrintu.

Indiánská abeceda

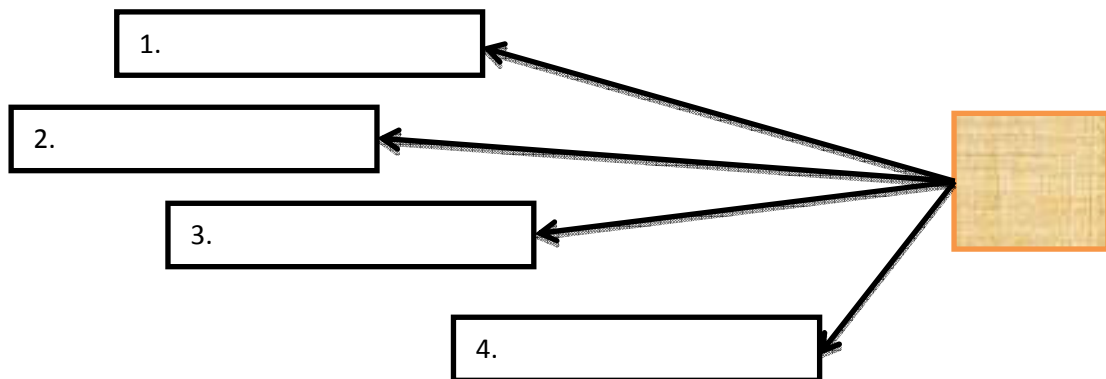

Doplň správně pojmy od vybraného písmene v abecedě.

1. obilnina, která byla hlavní součástí jídelníčku indiánských kultur
2. v roce 1492 objevil Ameriku
3. hlavní stavební materiál indiánských kultur
4. největší pyramida ve městě Chichen Itza na poloostrově Yucatán

Nyní si zvol vlastní písmeno a vymysli k němu pojmy s nápovědou týkající se Aztéků, Mayů nebo Inků.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Indiánská abeceda

Doplň správně pojmy od vybraného písmene v abecedě.

1.

2.

3.

4.

1. incké město vysoko v Andách v dnešním Peru, které objevil Hiram Bingham
2. poslední aztécký vládce
3. dnešní stát, kde se rozprostírala aztécká a mayská kultura
4. zvířata, která Inkové domestikovali a dodnes tvoří součást jídelníčku

Nyní si zvol vlastní písmeno a vymysli k němu pojmy s nápovědou týkající se Aztéků, Mayů nebo Inků.

1.

2.

3.

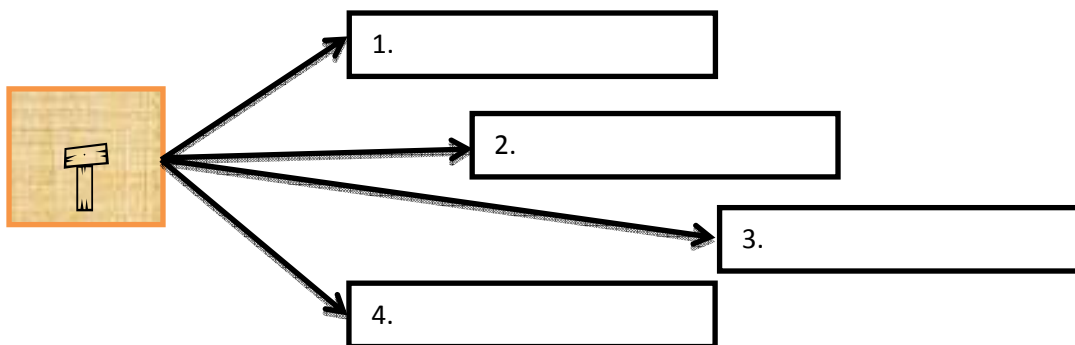
4.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Indiánská abeceda

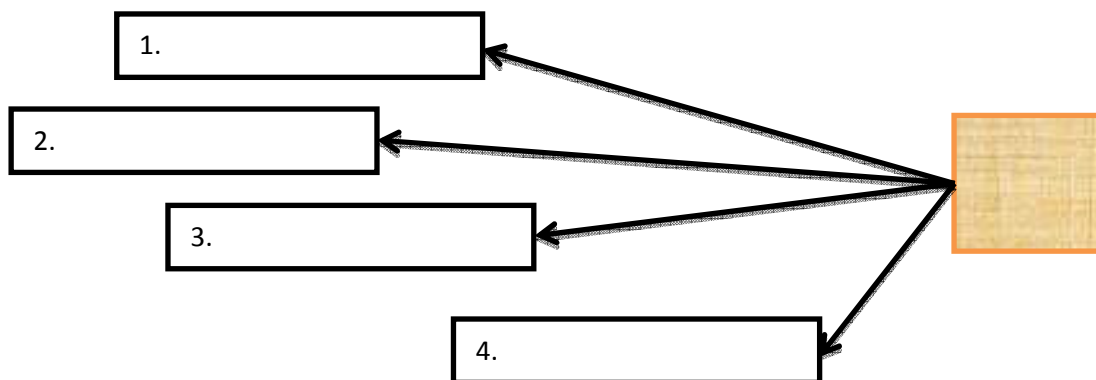

Doplň správně pojmy od vybraného písmene v abecedě.

1. hlavní město aztécké říše
2. incký název jejich říše „Čtyři díly světa“
3. kukuřičné nebo pšeničné placky
4. posvátné město znovuobjevené Aztéky se 2 pyramidami – Slunce a Měsíce

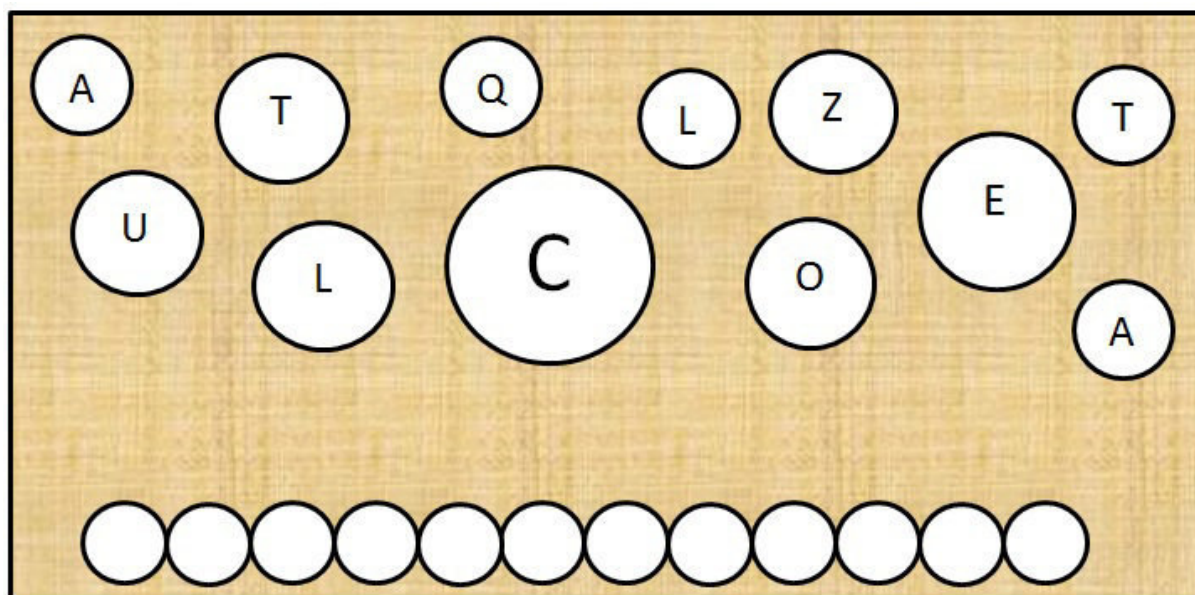
Nyní si zvol vlastní písmeno a vymysli k němu pojmy s nápovědou týkající se Aztéků, Mayů nebo Inků.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Rozfoukaná písmena

Z rozfoukaných písmen slož slovo. Pak odpověz na otázku a splň úkol.

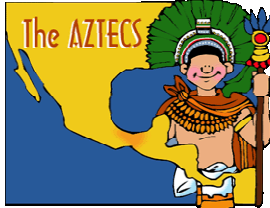

Kdo to byl? _____ Jeho jméno v češtině je: _____

Nakresli, jak si ho představuješ.

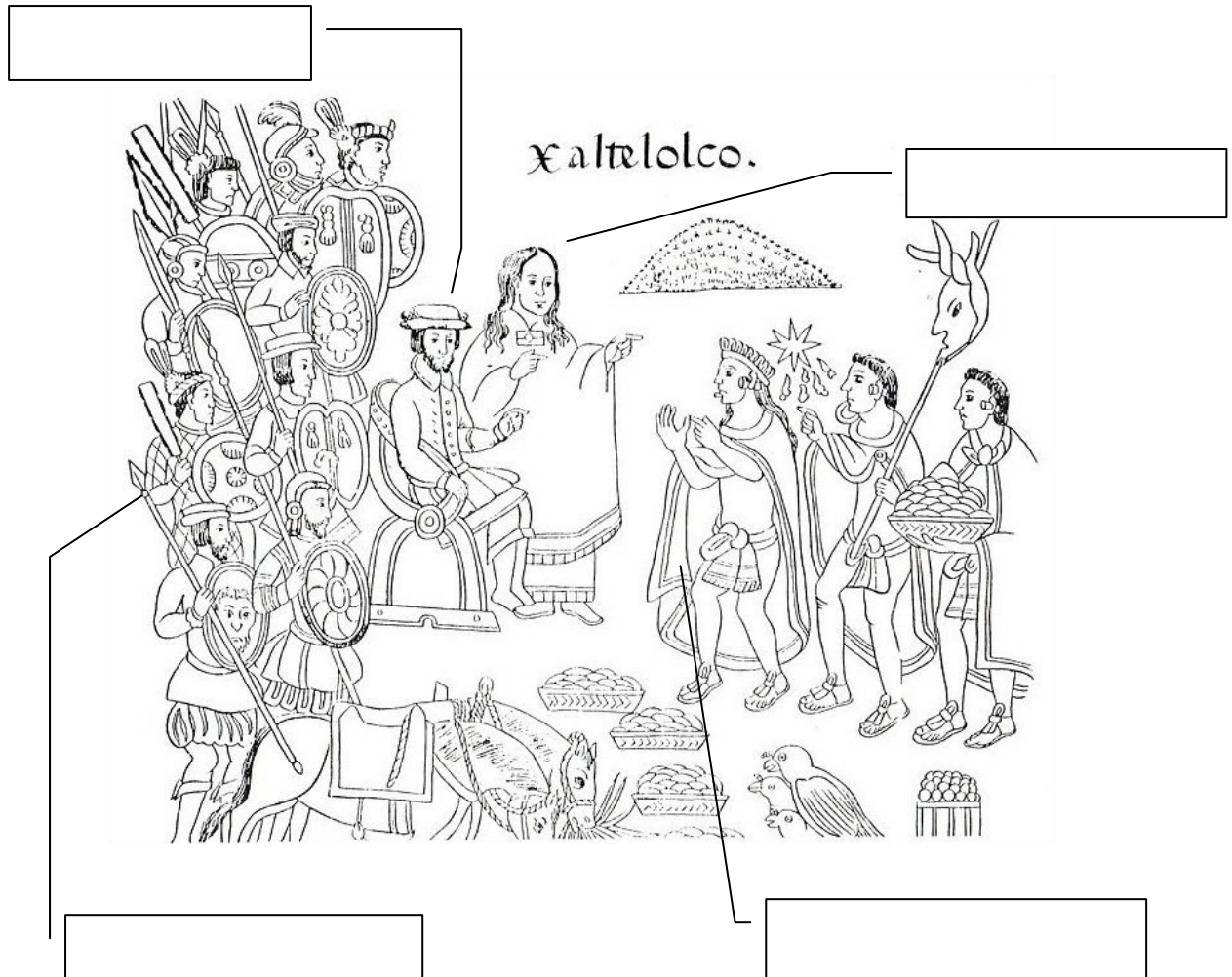
Tabulka kultur

Doplň do tabulky správné informace.

	HLAVNÍ MĚSTO ŘÍŠE	STÁT	MÍSTNÍ VLÁDCE	DOBYVATEL	ROK	ZAJÍMAVOST
75 						
						
						

Setkání Aztéků se Španěly

Přiřaď jména z tabulky k lidem, kterým patří. Odpověz na otázky a nakonec obrázek vybarvi.

aztécký hodnostář

Malinche

španělští vojáci

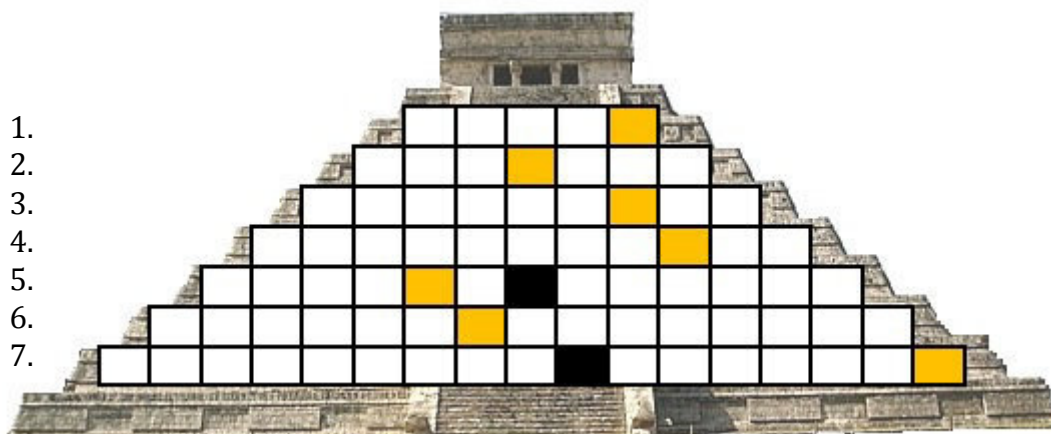
Hernán Cortés

Otázky:

1. Proč indiáni přinášejí Španělům dary? _____
2. Jaké dary jim mohli přinášet? _____
3. Kdo byla Malinche? _____

Křížovka

Vyplň křížovku podle legendy. Z písmen (bez háčků a čárek) v barevných políčkách slož tajenku.

TAJENKA:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Legenda:

1. Kdo měl na starosti komunikaci s bohy?
2. Jak se jmenuje kontinent, na kterém se rozkládají indiánské civilizace?
3. Jak se jmenoval poslední aztécký vládce?
4. Jaké odvětví bylo pro indiány životně nejdůležitější?
5. Jak se jmenoval dobyvatel, který roku 1521 dobyl říši Aztéků? (2 slova)
6. Jak se jmenoval bůh, který podle legendy dovedl Aztéky do oblasti, kde založili hlavní město Tenochtitlán?
7. Jak se všeobecně nazývají kultury Aztéků, Mayů a Inků? (2 slova)

Odpověz na otázky

- 1) Jak se jmenuje stavba, která je v pozadí křížovky? _____
- 2) Jaká kultura tuto stavbu postavila? _____
- 3) Jaké kultury se týkají všechny otázky v křížovce? _____
- 4) Co se ti jako první vybaví ve spojení s (slovo z TAJENKY)?

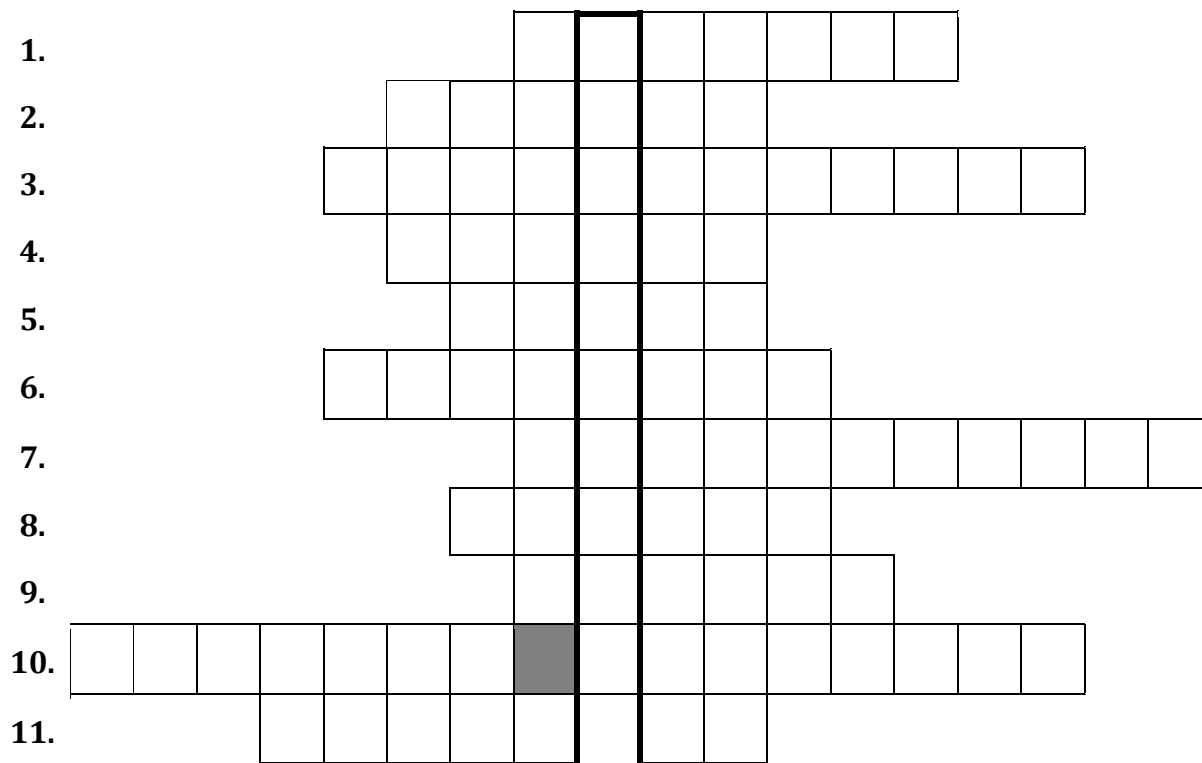
Pomůcka: indiánské kultury

Křížovka s tajenkou

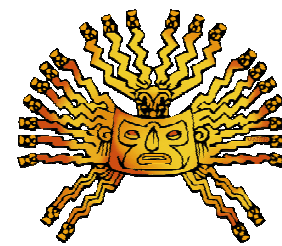

Vyplň křížovku na základě legendy. Tajenku, která ti vyjde, potom na druhé straně zakresli to připravené slepé mapy a splň úkol.

Legenda:

1. Jak se jmenuje kontinent, kde se nachází indiánské kultury?
2. Jak se nazývají všeobecně rukopisy, které byly napsané samotnými indiány nebo jejich dobyteli?
3. Jak se jmenuje aztécký bůh, který měl podobu opeřeného boha?
4. Jaká indiánská kultura uctívala Slunce a svoje příbytky mimo jiné stavěla vysoko v horách?
5. Jaký kov byl nejvíce rozšířen mezi indiánskými civilizacemi?
6. V jakém tvaru byly stavěny indiánské chrámy? Ve tvaru
7. Co bylo hlavní formou obživy indiánských obyvatel?
8. Jak se jmenoval dobyvatel aztécké říše? Hernán
9. Jak se jinak říká obřadu?
10. Kdo objevil v roce 1492 Ameriku?
11. Jak se jmenoval dobyvatel incké říše? Francisco ...

Pomůcka: kodexy

Tajenka: _____

ÚKOL:

Jaké dnešní státy se na tomto území nachází?

Jaké indiánské kultury se zde nacházely?

Čokoládová osmisměrka

I	C	N	D	I	K	U	K	U	Ř	I	C	E
A	O	I	Á	S	N	T	E	R	A	S	Y	S
D	R	N	K	U	I	N	D	I	Á	N	I	É
I	T	K	K	B	P	I	Z	A	R	R	O	U
M	É	O	A	M	L	T	U	R	T	S	O	M
A	S	V	P	U	Y	P	D	A	L	K	O	P
P	Z	É	L	L	A	M	A	Y	O	V	É	T
Y	L	T	A	O	C	L	A	Z	T	E	U	Q
P	A	Ř	U	K	A	D	Á	L	O	K	O	Č
Í	T	K	H	E	S	V	Ě	T	O	V	É	M
U	O	D	A	A	T	S	I	U	Q	N	O	C
Ě	D	I	T	É	V	O	K	É	T	Z	A	C
T	V	Í	A	M	U	Z	E	T	C	O	M	!

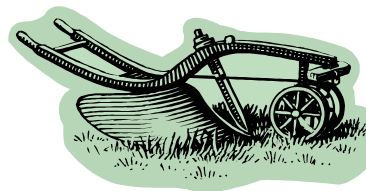
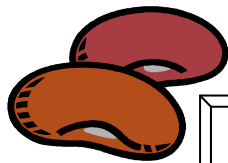
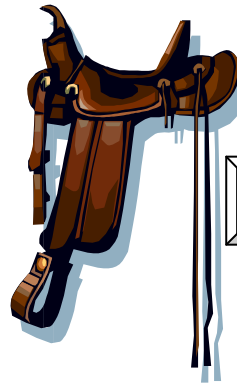
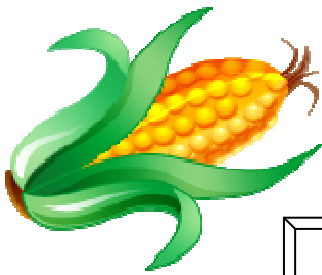
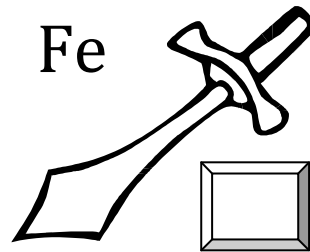

CONQUISTA	ATAHUALPA	MOCTEZUMA	KOLUMBUS
AZTÉKOVÉ	ČOKOLÁDA	PYRAMIDA	KUKUŘICE
INDIÁNI	MAYOVÉ	ZLATO	MOST
PIZARRO	POKLAD	CORTÉS	INKOVÉ
TERASY	QUETZALCOATL		

Tajenka:

Mohli si to koupit?

Mohli si Aztékové, Mayové nebo Inkové koupit následující věci na svém trhu? U každé věci napiš do rámečku \checkmark , pokud si ji mohli koupit, a **X**, pokud si ji nemohli koupit.

Mayská matematika

0	1	2	3	4
5	6	7	8	9
10	11	12	13	14
15	16	17	18	19

Vypočítej tyto 3 příklady:

	+		=
	-		=
	×		=

Zaznamenej mayskými číslicemi matematický příklad tak, aby jeho výsledek nebyl větší než 19.

Aztécká abeceda

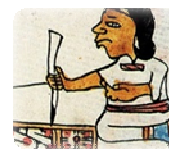
 A	 B	 C	 D	 E
 F	 G	 H	 I	 J
 K	 L	 M	 N	 O
 P	 Q	 R	 S	 T
 U	 V	 W	 X	 Y
		 Z		

Nakresli do rámečku aztécké znaky tak, aby dohromady tvořily tvoje jméno (bez háček a čárek).

Indiánská abeceda

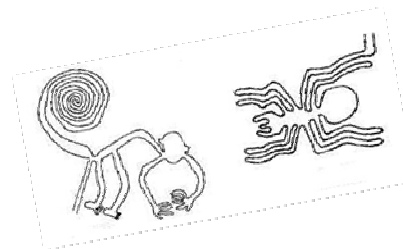
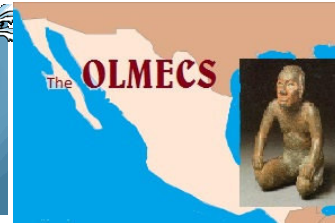
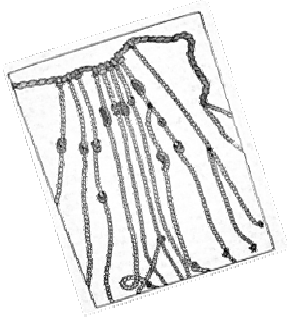
Ke každému písmenu napiš alespoň jeden pojem,
název nebo jméno, které se týká Aztéků, Mayů nebo
Inků.

	A -		M -
	B -		N -
	C -		O -
	D -		P -
	E -		Q -
	F -		R -
	G -		S -
	H -		T -
	CH -		U -
	I -		V -
	K -		Y -
	L -		Z -

Co k sobě patří?

Každý obrázek spoj čarou se správnou kulturou, ke které patří, a vysvětli svoji volbu.

Co mohli a nemohli indiáni?

Zamysli se, co mohl indián vykonávat za činnosti, a tyto činnosti s ním čarou spoj.
Činnosti, které naopak dělat nemohl, přeškrtni.

CHODIT DO
ŠKOLY

UVAŘIT SI
FAZOLE

ORAT S
PLUHEM

SÁZET
PŠENICI

SKLÍZET
KUKUŘICI

JÍST JABLKA

PÍT KAKAO

NAPSAT
DOPIS
VLÁDCI

VYROBIT SI
DŽBÁN NA
HRNČÍŘSKÉM
KRUHU

SPOČÍTAT SI KOLIK
DNÍ ZBÝVÁ DO
KONCE ROKU

Co mohly a nemohly indiánky?

Zamysli se, co mohla indiánka vykonávat za činnosti, a tyto činnosti s ní čarou spoj. Činnosti, které naopak dělat nemohla, přeškrtni.

CHODIT DO
ŠKOLY

CHOVAT
MORČE NA
JÍDLO

PROJET SE NA
BICYKLU

OZDOBIT SE

DÁT SI DO VLASŮ
ZLATOU SPONU

UTKAT SI
BAVLNĚNOU
KOŠILI

VAŘIT
TORTILLY

UTKAT SI
LNĚNOU
SUKNI

TKÁT NA
TKALCOVSKÉM
STAVU

VAŘIT
BRAMBOROVÉ
PLACKY

Přečti si pověst o stvoření slunce a měsíce a nakresli ji jako komiks.

Teotihuacánská [Teotyukánská] pověst vypráví o době, kdy byla všude tma a zima.

Bohové se sešli k poradě.

Quetzalcóatl [Kecalkoatl] navrhl, aby na oblohu vyšlo slunce, které by dalo zemi život.

K tomu ale bylo třeba oběti.

Jeden z bohů se musel vrhnout do plamenů ohně a pak vystoupit na oblohu jako slunce.

Přihlásil se mladý a hrdý Tecusistecatl [Tekusistekatl] a pyšně prohlásil „Bude to pro mě velká čest vystoupit na nebesa.“

Z poslední řady se ozval i tichý hlas ubohého boha Nanahuatzina [Nanauacina], i on chtěl posloužit světu a skočit do ohně.

Silný Tecusistecatl [Tekusistekatl] ho odstrčil, on sám chtěl být sluncem.

Bohové rozdělali oheň, Tecusistecatl [Tekusistekatl] se rozběhl, ale před plameny zaváhal.

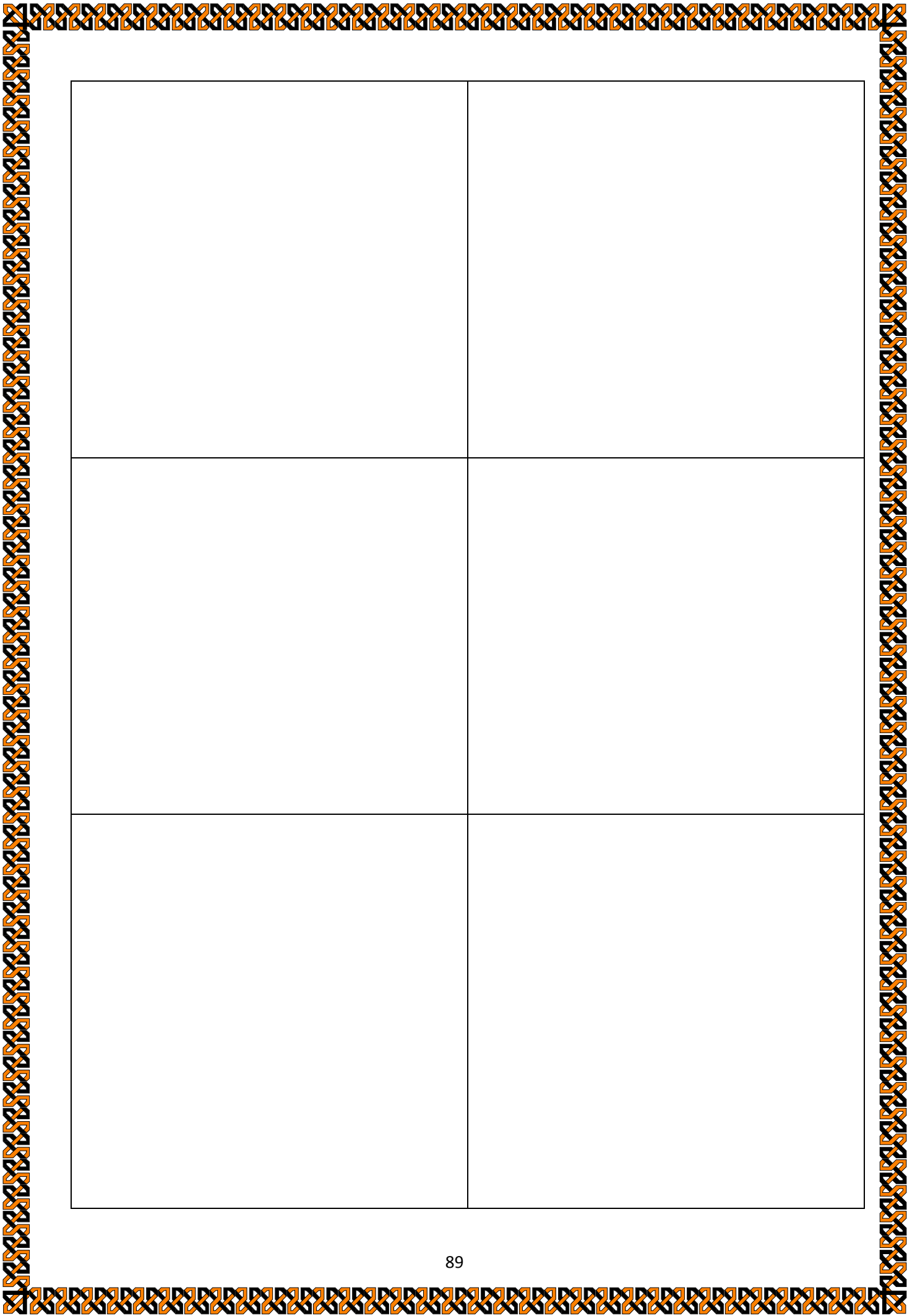
„Skoč!“ povzbuzovali ho ostatní.

On ale neměl sílu.

Obrátili se na Nanahuatzina [Nanauacina]: „Skoč do ohně ty!“

Ten nezaváhal ani na okamžik a vrhl se do žáru.

Vzápětí se objevil na nebi jako zářivé slunce.

Incký poklad

„Netrvalo dlouho, než Atahualpa [Atauaalpa] přišel na to, že při vši náboženské horlivosti, kterou dobyvatelé projevovali, hárá u většiny z nich v hrudi vášeň daleko mocnější než náboženství nebo ctizádost. Byla to láska ke zlatu. Rozhodl se, že jí využije k tomu, aby se dostal na svobodu. Kritický stav jeho záležitostí vyžadoval, aby příliš neotálel. Jeho bratr Huascar [Uaskar] byl od své porážky na rozkaz vítěze v zajetí v Andamarce [Andamarka], ne příliš daleko od Caxamalky [Kachamalka]. Atahualpa se právem obával, že jakmile se Huascar dozví, že ho zajali Španělé, podplatí své strážce, unikne a postaví se na čelo říše, aniž by mu v tom jeho soupeř mohl zabránit.

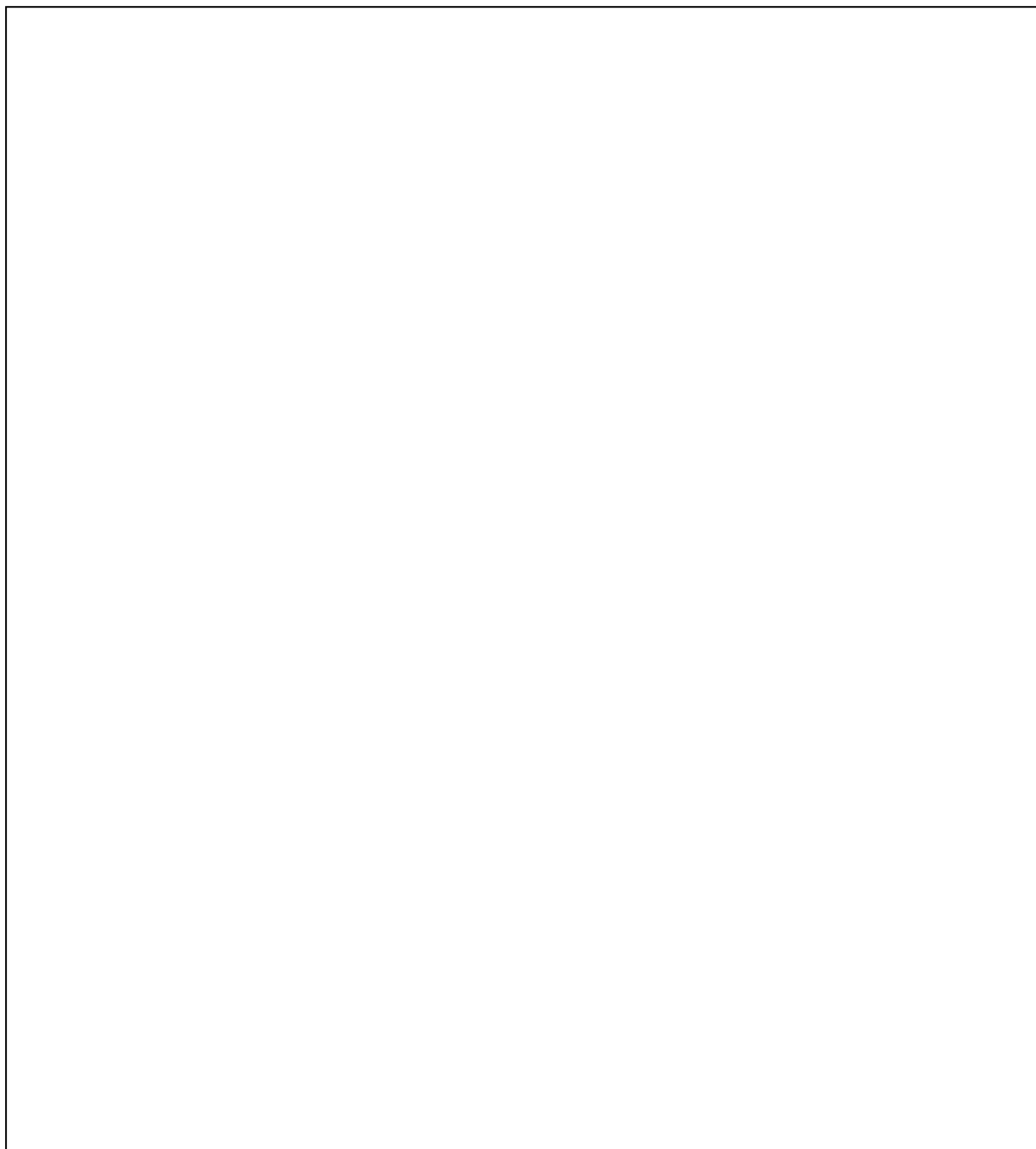
S nadějí, že dosáhne svého, využije-li chamtivosti svých přemožitelů, prohlásil jednou Pizarrovi, že je ochoten zlatem pokrýt celou podlahu síně, ve které stáli, když bude propuštěn na svobodu. Přítomní se nedůvěřivě usmívali. Když inka nedostával odpověď, prohlásil důrazněji, že „nejen pokryje podlahu zlatem, ale zaplní jím síň až do výše, kam dosáhne“, a vystoupiv na špičky, označil to rukou na zdi. Všichni užasle zírali – mysleli si, že to je šílené chvástání člověka, který se chce za každou cenu dostat na svobodu, takže už

ani neváží slova. Pizarro však byl velice zmaten. ... Něco pravdy na tom jistě bude, usoudil Pizarro. “

A tak se po celé říši začal shromažďovat poklad ...

William Hickling Prescott. *Dějiny dobytí Peru.*

Právě sis přečetl/a příběh o legendárním inckém pokladu. Co všechno asi poklad obsahoval? Z jakých předmětů a materiálů se asi skládal? Nakresli, jak si poklad představuješ ty a buď připraven/á zdůvodni volbu tebou vybraných věcí v pokladu.

?

?

„Netrvalo dlouho, než Atahualpa [Atauaľpa] pŕišel na to, že pŕi vší nábŕženské horľivosti, kterou dobyvatelé projevovali, hárá u většiny z nich v hrudi vášeň daleko mocnějši než nábŕženství nebo ctizádost. Byla to láska ke zlatu. Rozhodľ se, že ji využije k tomu, aby se dostal na svobodu. Kritický stav jeho záležitostí vyžadoval, aby pŕiľiš neotáleľ. Jeho bratr Huascar [Uaskar] byl od své porážky na rozkaz vítěze v zajetí v Andamarce [Andamarka], ne pŕiľiš daleko od Caxamalky [Kachamalka]. Atahualpa se právem obával, že jakmile se Huascar dozví, že ho zajali Španěľé, podplatí své strážce, uníkne a postaví se na čelo řiše, aniž by mu v tom jeho soupeŕ mohl zabránit.

S nadějí, že dosáhne svého, využije-li chamtivostí svých pŕemožitelů, prohlásil jednou Pizarrovi, že je ochoten zlatem pokrýt celou podlahu síně, ve které stáli, když bude propuštěn na svobodu. Pŕitomní se nedůvěřivě usmívali. Když ínka nedostával odpověď, prohlásil důraznějši, že „nejen pokryje podlahu zlatem, ale zaplní jím síň až do výše, kam dosáhne“, a vystoupiv na špičky, označil to rukou na zdi. Všichni užasle zírali – mysľili si, že to je šílené chvástání člověka, který se chce za každou cenu dostat na svobodu, takže už

ani neváží slova. Pizarro však byl velice zmaten. ... Něco pravdy na tom jistě bude, usoudil Pizarro. “

A tak se po celé říši začal shromažďovat poklad ...

William Hickling Prescott. *Dějiny dobytí Peru.*

Právě sis přečetl/a příběh o legendárním inckém pokladu. Nevíme ale jak příběh skončí... Zahraj si nyní na spisovatele nebo spisovatelku a pokračuj v příběhu. Potom vymysli vhodný název příběhu a napiš ho na 1. stránce jako nadpis.

Medailónek objevitele

S pomocí internetu, encyklopedie nebo učebnice správně přiřaď jméno z tabulky k formuláři s portrétem a doplň medailónek požadovanými informacemi.

Jméno a příjmení: _____

Rok a místo narození: _____

Povolání: _____

Rodina: _____

Jaké země navštívil? _____

Co a kdy udělal pro dějiny významného? _____

Jméno a příjmení: _____

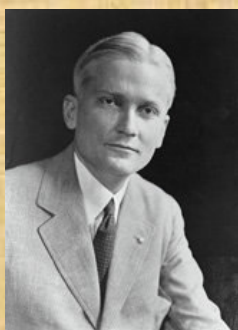
Rok a místo narození: _____

Povolání: _____

Rodina: _____

Jaké země navštívil? _____

Co a kdy udělal pro dějiny významného? _____

Jméno a příjmení: _____

Rok a místo narození: _____

Povolání: _____

Rodina: _____

Jaké země navštívil? _____

Co a kdy udělal pro dějiny významného? _____

Jméno a příjmení: _____

Rok a místo narození: _____

Povolání: _____

Rodina: _____

Jaké země navštívil? _____

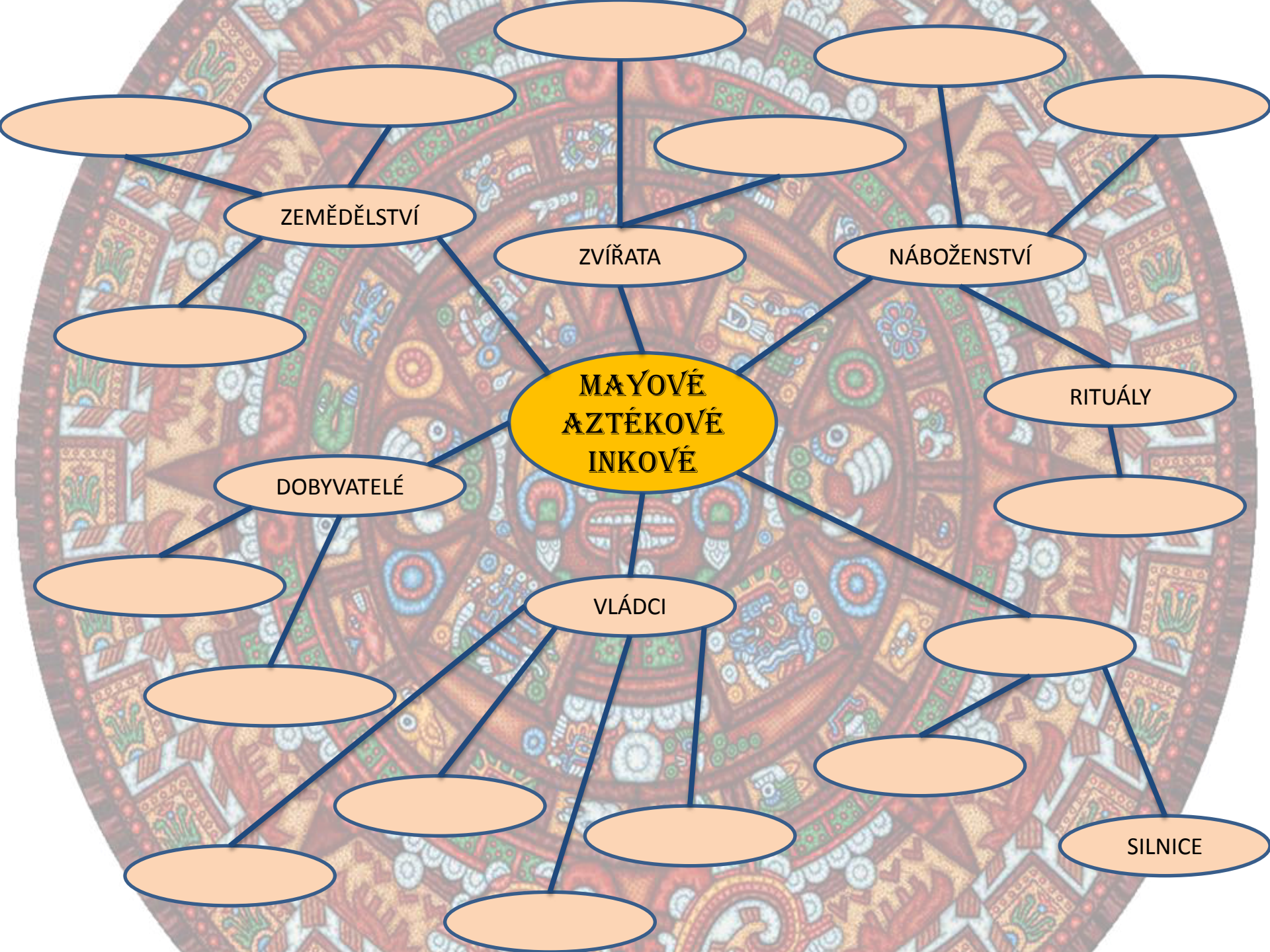
Co a kdy udělal pro dějiny významného? _____

HERNÁN CORTÉS

KRYŠTOF KOLUMBUS

HIRAM BINGHAM

FRANCISCO PIZARRO

**MAYOVÉ
AZTÉKOVÉ
INKOVÉ**

ZEMĚDĚLSTVÍ

ZVÍŘATA

NÁBOŽENSTVÍ

DOBYVATELÉ

VLÁDCI

RITUÁLY

SILNICE

Deník España

Dnes je 14. srpna 1521. Právě ses dozvěděl, že Hernán Cortés dobyl kdesi daleko nějakou říši Aztéků. Jelikož jsi španělský reportér nebo reportérka, dostal/a jsi za úkol napsat o tom článek do deníku *España*, ve kterém pracuješ. Napiš o události článek. Vymysli mu nadpis a vyber vhodný obrázek na internetu a nalep ho místo siluety.

España

no.203.078 14 de Agosto 1521 - Desde 1492

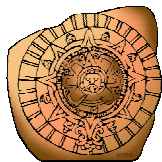
Nadpis:

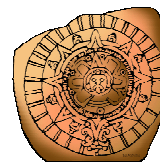
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Deník Tonatiu

Dnes je 14. srpna 1521. Právě ses stal/a aztéckým reportérem nebo reportérkou. Dozvěděl/a ses, že nějaký bílý muž s divnými tvory a ohněm dobyl a obsadil hlavní město tvé říše. Napiš o tom článek do aztéckého deníku *Tonatiu*. Vymysli mu nadpis a vyber vhodný obrázek na internetu a nalep ho místo siluety.

Aztécký horoskop

Pro výpočet svého znamení roku a dne vašeho narození použijete příloženou **Tabulku č. 1** a **Tabulku č. 2**. K přehlednějšímu zaznamenávání vám poslouží **Záznamový list**. Aztécký horoskop si podle následujícího návodu mohou zjistit jen ti, kteří se narodili po roce 1995.

Pokyny:

1. Do řádku **A** napiš celé datum tvého narození.
2. Do řádku **B** napiš číslo a znamení (např. *1- třtina*) z Tabulky č. 1, které je uvedeno u tvého dne a měsíce narození. (Pokud ses narodil/a 29. února uveď to číslo a znamení, které je uvedené u 28. února.)
3. Do řádku **C** napiš rozdíl mezi tvým rokem narozením a číslem 1994 nebo 1995, podle následujícího pravidla:
 - pokud ses narodil/a mezi 12. 2. – 31.12., odečti od svého data narození číslo **1994**
 - pokud ses narodil/a mezi 1.1. – 11.2., odečti od svého data narození číslo **1994**
4. V řádku **D** napiš do sloupce pod číslo **0** znamení (bez čísla), které máš napsané v řádku **B**.
5. V Tabulce č. 2 si pod číslem **0** najdi toto svoje znamení a do Záznamového listu do řádky **D** opiš ve stejném pořadí znamení z Tabulky č. 2 ta znamení, která jsou ve stejné řádce pod sloupci čísel **1, 2 a 3**.
6. V Tabulce znamení, kterou máš uvedenou na Záznamovém listu, najdi nejbližší nejnižší číslo k číslu, které máš napsané v řádce **C**. Toto číslo od čísla v řádce **C** odečti. Vyjde ti výsledek 0, 1, 2 nebo 3.
7. Nyní najdi znamení napsané v řádce **D**, které je uvedené ve sloupci pod číslem, které ti vyšlo. Toto znamení napiš do posledního políčka v řádce **D**.

Právě jsi přišel/a na svoje aztécké znamení!

Ted' si na internetu na této stránce: http://www.magic-rose.ic.cz/aztek_a.html přečti svůj horoskop. Své znamení si potom překresli ze Záznamového listu do sešitu.

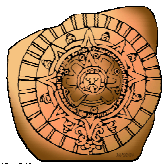
!POZOR! Někteří znamení mají více názvů:

osel = tráva

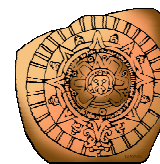
třtina = rákos

pohyb = zemětřesení

křemen = chalcedon

Záznamový list

A	Datum narození	
B	Číslo a znamení z Tabulky č. 1	-
C	Rozdíl mezi rokem narození a rokem 1994 nebo 1994	

	0	1	2	3	Znamení dne
D					

Tabulka znamení:

4 - 8 - 12 - 16 - 20 - 24 - 28 - 32 - 36 - 40 - 44 - 48 - 52

Prostor pro výpočty:

Moje aztécké znamení je:

cipactli
krokodýl

ehecatli
vítr

calli
dům

cuetzpalin
ještěrka

coatl
had

miqitzli
smrt

mazatl
srnec

tochtli
králik

atl
voda

itzcuintli
pes

ozomahtli
opice

malinalli
tráva

acatl
píšť'ala

ocelotl
jaguár

cuauhtli
orel

cozcacuauhtli
sup

olin
pohyb

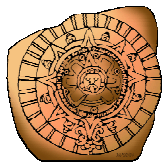
tecpatli
pazourek

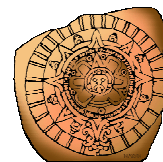
quiahuictli
déšť

xochitli
květina

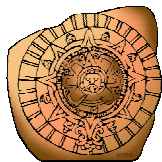

Tabulka č. 1 pro výpočet znamení

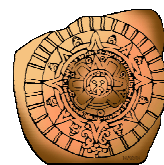

ÚNOR			BŘEZEN			DUBEN			KVĚTEN			ČERVEN			ČERVENEC		
DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ
12	8	králík	1	9	křemen	1	4	sup	1	8	smrt	1	13	pohyb	1	4	jelen
13	9	voda	2	10	děšť	2	5	pohyb	2	9	jelen	2	1	křemen	2	5	králík
14	10	pes	3	11	květina	3	6	křemen	3	10	králík	3	2	děšť	3	6	voda
15	11	opice	4	12	krokodýl	4	7	děšť	4	11	voda	4	3	květina	4	7	pes
16	12	tráva	5	13	vitr	5	8	květina	5	12	pes	5	4	krokodýl	5	8	opice
17	13	třtina	6	1	dům	6	9	krokodýl	6	13	opice	6	5	vitr	6	9	tráva
18	1	jaguár	7	2	ještěrka	7	10	vitr	7	1	tráva	7	6	dům	7	10	třtina
19	2	orel	8	3	had	8	11	dům	8	2	třtina	8	7	ještěrka	8	11	jaguár
20	3	sup	9	4	smrt	9	12	ještěrka	9	3	jaguár	9	8	had	9	12	orel
21	4	pohyb	10	5	jelen	10	13	had	10	4	orel	10	9	smrt	10	13	sup
22	5	křemen	11	6	králík	11	1	smrt	11	5	sup	11	10	jelen	11	1	pohyb
23	6	děšť	12	7	voda	12	2	jelen	12	6	pohyb	12	11	králík	12	2	křemen
24	7	květina	13	8	pes	13	3	králík	13	7	křemen	13	12	voda	13	3	děšť
25	8	krokodýl	14	9	opice	14	4	voda	14	8	děšť	14	13	pes	14	4	květina
26	9	vitr	15	10	tráva	15	5	pes	15	9	květina	15	1	opice	15	5	krokodýl
27	10	dům	16	11	třtina	16	6	opice	16	10	krokodýl	16	2	tráva	16	6	vitr
28	11	ještěrka	17	12	jaguár	17	7	tráva	17	11	vitr	17	3	třtina	17	7	dům
			18	13	orel	18	8	třtina	18	12	dům	18	4	jaguár	18	8	ještěrka
			19	1	sup	19	9	jaguár	19	13	ještěrka	19	5	orel	19	9	had
			20	2	pohyb	20	10	orel	20	1	had	20	6	sup	20	10	smrt
			21	3	křemen	21	11	sup	21	2	smrt	21	7	pohyb	21	11	jelen
			22	4	děšť	22	12	pohyb	22	3	jelen	22	8	křemen	22	12	králík
			23	5	květina	23	13	křemen	23	4	králík	23	9	děšť	23	13	voda
			24	6	krokodýl	24	1	děšť	24	5	voda	24	10	květina	24	1	pes
			25	7	vitr	25	2	květina	25	6	pes	25	11	krokodýl	25	2	opice
			26	8	dům	26	3	krokodýl	26	7	opice	26	12	vitr	26	3	tráva
			27	9	ještěrka	27	4	vitr	27	8	tráva	27	13	dům	27	4	třtina
			28	10	had	28	5	dům	28	9	třtina	28	1	ještěrka	28	5	jaguár
			29	11	smrt	29	6	ještěrka	29	10	jaguár	29	2	had	29	6	orel
			30	12	jelen	30	7	had	30	11	orel	30	3	smrt	30	7	sup
			31	13	králík				31	12	sup				31	8	pohyb

SRPEN			ZÁŘÍ			ŘÍJEN			LISTOPAD			PROSINEC			LEDEN			ÚNOR		
DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ	DEN	ČÍSLO	ZNAMENÍ
1	9	křemen	1	1	voda	1	5	děšť	1	10	pes	1	1	květina	1	6	opice	1	11	vitr
2	10	děšť	2	2	pes	2	6	květina	2	11	opice	2	2	krokodýl	2	7	tráva	2	12	dům
3	11	květina	3	3	opice	3	7	krokodýl	3	12	tráva	3	3	vitr	3	8	třtina	3	13	ještěrka
4	12	krokodýl	4	4	tráva	4	8	vitr	4	13	třtina	4	4	dům	4	9	jaguár	4	1	had
5	13	vitr	5	5	třtina	5	9	dům	5	1	jaguár	5	5	ještěrka	5	10	orel	5	2	smrt
6	1	dům	6	6	jaguár	6	10	ještěrka	6	2	orel	6	6	had	6	11	sup	6	3	jelen
7	2	ještěrka	7	7	orel	7	11	had	7	3	sup	7	7	smrt	7	12	pohyb	7	4	králík
8	3	had	8	8	sup	8	12	smrt	8	4	pohyb	8	8	jelen	8	13	křemen	8	5	voda
9	4	smrt	9	9	pohyb	9	13	jelen	9	5	křemen	9	9	králík	9	1	děšť	9	6	pes
10	5	jelen	10	10	křemen	10	1	králík	10	6	děšť	10	10	voda	10	2	květina	10	7	opice
11	6	králík	11	11	děšť	11	2	voda	11	7	květina	11	11	pes	11	3	krokodýl	11	8	tráva
12	7	voda	12	12	květina	12	3	pes	12	8	krokodýl	12	12	opice	12	4	vitr			
13	8	pes	13	13	krokodýl	13	4	opice	13	9	vitr	13	13	tráva	13	5	dům			
14	9	opice	14	1	vitr	14	5	tráva	14	10	dům	14	1	třtina	14	6	ještěrka			
15	10	tráva	15	2	dům	15	6	třtina	15	11	ještěrka	15	2	jaguár	15	7	had			
16	11	třtina	16	3	ještěrka	16	7	jaguár	16	12	had	16	3	orel	16	8	smrt			
17	12	jaguár	17	4	had	17	8	orel	17	13	smrt	17	4	sup	17	9	jelen			
18	13	orel	18	5	smrt	18	9	sup	18	1	jelen	18	5	pohyb	18	10	králík			
19	1	sup	19	6	jelen	19	10	pohyb	19	2	králík	19	6	křemen	19	11	voda			
20	2	pohyb	20	7	králík	20	11	křemen	20	3	voda	20	7	děšť	20	12	pes			
21	3	křemen	21	8	voda	21	12	děšť	21	4	pes	21	8	květina	21	13	opice			
22	4	děšť	22	9	pes	22	13	květina	22	5	opice	22	9	krokodýl	22	1	tráva			
23	5	květina	23	10	opice	23	1	krokodýl	23	6	tráva	23	10	vitr	23	2	třtina			
24	6	krokodýl	24	11	tráva	24	2	vitr	24	7	třtina	24	11	dům	24	3	jaguár			
25	7	vitr	25	12	třtina	25	3	dům	25	8	jaguár	25	12	ještěrka	25	4	orel			
26	8	dům	26	13	jaguár	26	4	ještěrka	26	9	orel	26	13	had	26	5	sup			
27	9	ještěrka	27	1	orel	27	5	had	27	10	sup	27	1	smrt	27	6	pohyb			
28	10	had	28	2	sup	28	6	smrt	28	11	pohyb	28	2	jelen	28	7	křemen			
29	11	smrt	29	3	pohyb	29	7	jelen	29	12	křemen	29	3	králík	29	8	děšť			
30	12	jelen	30	4	křemen	30	8	králík	30	13	děšť	30	4	voda	30	9	květina			
31	13	králík				31	9	voda				31	5	pes	31	10	krokodýl			

Tabulka č. 2 pro výpočet znamení dne

0	1	2	3
krokodýl	smrt	opice	sup
vítr	jelen	tráva	pohyb
dům	králík	třtina	křemen
ještěrka	voda	jaguár	déšť
had	pes	orel	květina
smrt	opice	sup	krokodýl
jelen	tráva	pohyb	vítr
králík	třtina	křemen	dům
voda	jaguár	déšť	ještěrka
pes	orel	květina	had
opice	sup	krokodýl	smrt
tráva	pohyb	vítr	jelen
třtina	křemen	dům	králík
jaguár	déšť	ještěrka	voda
orel	květina	had	pes
sup	krokodýl	smrt	opice
pohyb	vítr	jelen	tráva
křemen	dům	králík	třtina
déšť	ještěrka	voda	jaguár
květina	had	pes	orel

Projekt:

„RUTA MAYA“

aneb cesta do Mezoameriky za Mayi

Objekty:

Mexiko

- Uxmal
- Palenque
- Chichen Itza
- Tulum
- Cobá
- Edzná

Guatemala – Tikal

Honduras – Copán

Salvador

- Joya de Ceren
- Cabná
- Sayil
- Kaban

Cílová skupina: žáci 7. ročníku / sekunda gymnázia

Speciální funkce:

- kartograf
- grafik

Počet žáků:

Na základě výběru archeologických komplexů. Jeden komplex může zpracovat i dvojice žáků.

Typ projektu:

Měsíční třídní projekt
(1. týden – zadání, 2. -3. týden – zpracování, 4. týden - prezentace)

Prezentace projektu bude uspořádána v jednom z následujících dat:

- 26. září – Evropský den jazyků
- 16. září – Den nezávislosti Mexika
- 12. října – Objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem

Mezipředmětové vztahy

- Dějepis
- Zeměpis
- Španělský jazyk
- Výtvarná výchova
- IT

Popis projektu:

- Učitel žákům zadá do dvojic jednotlivé archeologické komplexy ke zpracování referátu se základními informacemi o daném objektu. Jako hlavní zdroje doporučí vybranou literaturu do výuky a internet.
- V referátu bude 1 shrnující věta ve španělském jazyce.
- Z referátu žáci vyberou základní údaje včetně 1 věty ve španělském jazyce v bodech a napíší na kartičku velikosti A6.

Chichen Itzá

- *nejvýznamnější mayské město*
- *Kukulcanova pyramída*
- *Studna obětí*

Chichen Itzá es una ciudad maya y se encuentra en Yucatán.

- Na velkoformátovou čtvrtku A2 kartograf nakreslí slepou mapu Střední Ameriky.
- Žáci do mapy zakreslí jednotlivé objekty, např. pyramidu jako dominantu objektu nebo typický artefakt pro daný objekt.
- K objektu v mapě žáci nalepí své kartičky s informacemi. (Pokud se na mapu nevejdou, mohou se přeložit na polovinu a otevírat se.)
- Grafik vytvoří plakát, který bude zpracován vhodně tematicky i graficky a kterým bude zvat ostatní spolužáky, pedagogy a popřípadě rodiče na prezentaci této cesty.

ZÁVĚR

V době, kdy v Evropě panoval temný středověk, na americkém kontinentu dominovaly tři kultury, které po několika staletích vývoje vypsely na takovou úroveň, která se vzhledem k jejich přírodním možnostem nemohla v té době Evropě zdaleka rovnat. Leckdo by mohl namítnout, že existovaly civilizace minimálně stejně vyspělé jako ty americké již daleko dříve. Samozřejmě by tím měl na mysli například starověký Egypt, tehdejší státy na území Mezopotámie, Čínu nebo Indii. Tyto civilizace se však vyvíjely v prostředí, které bylo velmi vhodné k zemědělství, a to především díky subtropickému podnebnému pásu, přítomnosti velkých řek a v neposlední řadě také díky mnohým nerostným surovinám na tomto území. Ve středoamerickém tropickém pralese, uprostřed mokřin, v sousedství sopek nebo na úpatí jihoamerického pohoří And nebyly podmínky zdaleka ideální, naopak představovaly ty nejméně vhodné biotopy pro rozvoj zemědělských a řemeslných technologií.

Přes tyto nepředstavitelně nepříznivé podmínky dosáhly vrcholné kultury indiánů takové úrovně, která je dodnes nedoceněna. Mayové a Aztékové počítali čas na základě téměř dokonalého kalendáře, který dokázali sestavit pouze z pozorování oblohy, a to *de facto* bez jakékoliv techniky, která by jim sledování denní i noční oblohy usnadňovala. Již v prvním tisíciletí dokázali počítat s nulou, která v Evropě čekala na objevení ještě několik stovek let. Díky svým zkušenostem v aritmetice a geometrii byli schopni teoreticky projektovat a prakticky realizovat takové stavby, které jsou dnes tolik obdivované a řadí se k památkám UNESCO. Mnohé z nich jsou považovány za novodobé divy světa a zároveň jsou v ústředním zájmu turistického ruchu v zemích, o jejichž intelektuální i hmotné kultuře před objevením evropskými mořeplavci stále víme jen zlomek.

Osud vrcholných kultur je pro Evropu v jistém smyslu zdrojem ponaučení. Indiánské kultury jsou nejčastěji prezentovány prostřednictvím osobností „velkých“ dobyvatelů – *Hernána Cortése* nebo *Francisca Pizzara*. Rozhodně méně jsou uváděny skutečnosti, že během conquisty byli indiáni systematicky vyvražďováni, až jejich počet klesl za sto padesát let na jednu desetinu původního počtu (z 12 milionů na 1,2 milionu)... Jednalo se o genocidu, o které se ale „nemluví“.

Navzdory nesporné hodnotě, kterou téma indiánských předkolumbovských kultur představuje, vyplývá jak z průzkumu aktuální učebnicové tvorby, tak také z výše uvedeného empirického výzkumu, že současní učitelé se tématu indiánských kultur věnují spíše okrajově, a to v rámci tematického bloku *Zámořských objevů*, nebo se mu dokonce nevěnují vůbec. Jiným významným zjištěním, které z mé badatelské práce vychází, však je, že indiánská témata žáky základních škol a nižších stupňů gymnázií zajímají. Řešením této disproporce by podle mého názoru měla být široká nabídka odborných i didaktických materiálů, jež by zprostředkovaly pedagogům téma indiánské kultury v takovém formátu, který přispěje k jeho zařazení nebo rozšíření ve vyučovacím procesu.

Diplomová práce je proto koncipována jako ucelený soubor, jehož součástí tvoří historická faktografie k předkolumbovskému vývoji, významné kapitoly k dějinám indiánské každodennosti, řada didaktických aplikací koncipovaných přímo do edukačního procesu, doporučená literatura pro žáky, slovníček pojmů, jmen a místních názvů včetně výslovnosti a také obrázkové portfolio k širokému využití. Tomuto obsahu napomohli i sami učitelé svými návrhy a požadavky, které projevíli v rámci mého empirického výzkumu.

Svoji práci nepovažuji za uzavřený formát. Možnosti rozšířit takto bohaté a inspirativní téma jsou téměř neomezené. Já osobně spatřuji další cesty pro rozvedení indiánské problematiky v prostředí dějepisného vyučování především v metodické oblasti. Soudím, že díky moderním didaktickým metodám, formám a prostředkům poskytuje toto téma prostor zaměřit se jak na globální souvislosti lidského objevování (a ničení) tohoto světa, tak na přesvědčivé srovnání amerického a evropského vývoje v historii. Ve výsledku jsem se chtěla zaměřit na to nejdůležitější – na přiblížení praktického a civilního života lidí ve vzdálených a dodnes málo poznaných společenstvích, která se měla a mohla stát inspirací pro Evropu a celý tehdejší svět.

V samém závěru chci tedy formulovat pravděpodobně nejpodstatnější záměr, který jsem chtěla naplnit prostřednictvím předložené práce – zajímavým dějepisem založit v dětech zvědavost, zájem a snahu v budoucím životě nacházet v nejrůznějších prostředích další poznatky o kulturách Aztéků, Inků, Mayů i jejich předků.

SUMMARY

Speaking of Native American cultures Europeans mostly think of those in the USA. However in the inhospitable conditions of the rainforest and high mountains in Central and South America were developing also other cultures for many centuries. These cultures created the three great pre-Columbian cultures, about which is my graduate thesis – Aztecs, Maya and Incas.

The fate of Native Americans should be in a certain way a lesson for Europe. American cultures were during the conquest systematically murdered by Europeans. It was a genocide that nobody speaks of... Native American cultures have definitely a lot of to offer and they would have even more.

Native American cultures should be in Czech schools mainly part of the history topic *Discovery cruises*. However according to my research teachers don't have time or enough materials to integrate this topic to their lessons. That's why my thesis presents factual information about these cultures, didactical applications, recommended reading for the lessons, dictionary with pronunciation and picture portfolio. An important part of my graduate thesis is also an comparison of Czech history schoolbooks where is in general a lack of information about the Native American cultures.

Main aim was through my thesis present an interesting form of history concentrated on everyday life to children and to bring out their interest in pre-Columbian cultures in the future.

PRAMENY A LITERATURA

Literatura

BERNARD, Carmen. *Inkové, národ Slunce*. Bratislava : Slovart, 1994. ISBN 80-7145-119-3.

BITTAR, Thérèse. *Dobývání nových světů*. 1. vyd. Praha : Gemini, 1994. ISBN 80-85820-09-9.

CALERRY, Sean. *Aztécká říše: temné dějiny*. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3795-9.

CORTÉS, Hernán. *Dopisy : druhý a třetí o dobytí Tenochtitlánu*. 1. vyd. Praha : Argo, 2000. ISBN 80-7203-213-5.

ČAPEK, Vratislav. *Didaktika dějepisu I. Teorie a metodologie didaktiky dějepisu*. Praha : SPN, 1985.

ČAPEK, Vratislav. *Didaktika dějepisu II. Výchovně vzdělávací proces v dějepise*. Praha : SPN, 1988.

DOMENICI, Davide. *Aztékové : poklady starobylých civilizací*. Praha : Euromedia Group – Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1816-8.

DOMENICI, Davide. *Mayové: poklady starobylých civilizací*. Praha : Euromedia Group – Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1713-9.

GÓMEZ, Sergio a spol. *Historia de México*. 1. vyd. México : Limusa, 2003. ISBN 968-18-5740-2.

CHALUPA, Petr. *Minulost a přítomnost Mexika a Peru*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2001. ISBN 80-210-2373-2.

HAGEN VON, Victor Wolfgang. *Říše Inků*. Praha : Orbis, 1963.

HAYWOOD, John. *Starověký svět : Velké civilizace od Sumerů po říši Inků*. 1. vyd. Praha : Ottovo nakladatelství, 2012. ISBN 978-807451-186-8.

HORDERN, Nicholas. *Nový svět*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1987.

KAŠPAR, Oldřich a MÁNKOVÁ, Eva. *Dějiny Mexika*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-269-3.

KATZ, Friedrich. *Staré americké civilizace*. Praha : Odeon, 1989. ISBN 80-207-0151-6.

KOSTÍCOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta a KVĚTINOVÁ, Sylvie. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. Praha : XYZ, 2011. ISBN 978-80-7388-467-3.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha : Skřivan, ml., 2005. ISBN 80-86493-19-9.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Inkové: nejmocnější indiánský stát*. Praha : A. Skřivan ml., 2006. ISBN 80-86493-21-0.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. Praha : A. Skřivan ml., 2011. ISBN 978-80-86493-25-1.

LONGHENA, María a ALVA, Walter. *Peru: historie a kultura Inků a dalších andských civilizací*. Čestlice : Rebo, 1999. ISBN 80-7234-017-4.

LONGHENA, María. *Mexiko: Mayové, Aztékové a další předkolumbovské národy*. 2.vyd. Čestlice : Rebo, 2006. ISBN 80-7234-632-6.

MACHADO, Ana Maria. *Objevování Latinské Ameriky*. 1. vyd. Bratislava : INA, 1995. ISBN 80-85680-72-6.

MAŇÁK, Josef a kol. *Alternativní metody a postupy*. Brno : Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1549-7.

MORLEY, Sylvanus Griswold. *Mayové*. Praha : Orbis, 1977.

NOUGIER, Louis-René. *V dobách Mayů, Aztéků a Inků; Čas objevů*. Bratislava : Fortuna Print, 1992. 67 s. ISBN 80-85224-56-9.

ORSINI, Caroline. *Inkové: poklady starobylých civilizací*. Praha : Euromedia Group – Knižní klub, 2008. ISBN 978-80242-2110-6.

PRESCOTT, William Hickling. *Dějiny dobytí Mexika*. 1. vyd. Praha : Levné knihy KMa, 2006. ISBN: 80-7309-212-3.

PRESCOTT, William Hickling. *Dějiny dobytí Peru*. 1. vyd. Praha : Panorama, 1980.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

STINGL, Miloslav. *Indiáni bez tomahavků*. 3. vyd. Praha : Orbis, 1976.

STINGL, Miloslav. *Indiáni zlatého slunce : život, zázraky a záhady říše Inků*. 1. vyd. Praha : Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-09497.

TAUBE, Karl. *Aztécké a mayské mýty*. 1. vyd. Praha : Levné knihy KMa, 2007. ISBN 978-80-7309-455-3.

VAILLANT, George Clapp. *Aztékové : původ vzestup a pád národa Aztéků*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1974.

VAJKRT, Miloš. *Kdo byli Inkové?* Praha : Futura, 2008. ISBN 978-80-86844-36-7.

VODIČKA, Pavel. *Dobytí říše Aztéků*. 1. vyd. Praha : Epoque, 2012. ISBN 978-807425-145-0.

VÝCHODSKÁ, Helena. *Dějepis hrou*. 1. vyd. Plzeň : Krajské centrum vzdělávání a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, 2008. ISBN 978-80-7020-171-8.

WOODOVÁ, Marion. *Kulturní atlas pro mládež : Předkolumbovská Amerika*. 1. vyd. Praha : Nakladatelský dům OP, 1994. ISBN 80-85841-10-X.

ZELENÝ, Mnislav. *Indiánská encyklopedie. Indiáni tří Amerik*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1994. ISBN 80-00-00415-1.

Učebnice

BENEŠ, Zdeněk. *Dějiny středověku a raného novověku. 3. díl. Raný novověk : Učebnice pro základní školy*. 1. vyd. Praha : Práce, 1994. ISBN 80-208-0382-3.

ČECHURA, Jaroslav. *Dějepis 7 : Středověk a raný novověk : pro 7. ročník základní školy a 2. ročník*. 1. vyd. Praha : SPN, 1998. ISBN 80-7235-002-1.

FRONK, Václav. *Dějepis 7 : učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň : Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-558-4.

HROCH, Miroslav. *Dějepis : Středověk pro základní školy. Díl 3*. 4. vyd. Praha : Práce, 1994. ISBN 80-208-0321-1.

HRUBÁ, Michaela. *Dějepis 7 : středověk a raný*. 1. vyd. Praha : Scientia, 2002. ISBN 80-7183-271-5.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 7 pro základní školy : středověk a raný novověk*. 1. vyd. Praha : SPN, 2007. ISBN 978-80-7235-373-6.

Elektronické zdroje

JEŘÁBEK, Jaroslav; TUPÝ, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Vloženo 2005. [cit. 2014-04-01]. Praha. 3. verze RVP ZV. Část C, Vzdělávací oblasti, Člověk a jeho svět. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubory/rvpzv.pdf>.

SOCHOROVÁ, Libuše. *Didaktická hra a její využití při vyučování*. [online] Vloženo 26.11.2011. [citováno 2014-03-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>.

Letras y poesía en nahuatl. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.indianskejazyky.cz/espanol/literatura-en-lenguas-indigenas/literatura-en-nahuatl>.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Neexistuje žádný skutečný důkaz o tom, že by kdy Mayové konec světa předpověděli*. [online]. Aktualizováno 21.12.2014. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://ekonom.ihned.cz/c1-58987030-neexistuje-zadny-skutecny-dukaz-o-tom-ze-by-kdy-mayove-konec-sveta-predpovedeli>.

Elektronické zdroje obrázků u didaktických aplikací

Labyrint (Aztékové)

http://aztecs.phillipmartin.info/aztec_noble.htm [cit. 2013-03-01]

<http://www.wku.edu/latin-american-studies/wku-in-latin-america.php> [cit. 2013-02-21]

Labyrint (Mayové)

http://maya.phillipmartin.info/maya_man.htm [cit. 2013-04-07]

<http://www.wku.edu/latin-american-studies/wku-in-latin-america.php> [cit. 2013-02-21]

Labyrint (Inkové)

http://inca.phillipmartin.info/inca_man_closeup.htm [cit. 2013-04-07]

<http://www.wku.edu/latin-american-studies/wku-in-latin-america.php> [cit. 2013-02-21]

Tabulka kultur

http://aztecs.phillipmartin.info/aztec_map.htm [cit. 2013-04-01]

http://maya.phillipmartin.info/maya_map.htm [cit. 2013-04-01]

http://inca.phillipmartin.info/inca_map.htm [cit. 2013-04-01]

Setkání Aztéků se Španěly

http://www.jacksbromeliads.com/739px-Malinche_Tlaxcala_phixr.jpg [cit. 2013-03-01]

Křížovka (Chichen Itzá)

http://images.travelpod.com/tw_slides/ta00/d2c/c26/front-view-chichen-itza.jpg [cit. 2013-03-01]

Křížovka s tajenkou

http://aztecs.phillipmartin.info/aztec_snake.htm [cit. 2013-03-18]

http://inca.phillipmartin.info/inca_sun.htm [cit. 2013-03-18]

<http://www.wku.edu/latin-american-studies/wku-in-latin-america.php> [cit. 2013-02-21]

Čokoáda

http://www.omlazení.cz/article_images/205_large.jpg [cit. 2013-04-05]

http://eva.frantova.sweb.cz/cokolada/vyroba_kakaovnik.jpg [cit. 2013-04-05]

http://www.metropolislive.cz/images/strucne/web_5453cokolada.jpg [cit. 2013-04-05]

<http://files.hlinik.webnode.cz/200000001-695b56a554/logo-hlinik.jpg> [cit. 2013-04-05]

Mayská matematika

<http://vesmir.msu.cas.cz/Pavel/images/maya01.gif> [cit. 2013-04-01]

Aztécká abeceda, Indiánská abeceda

http://tomlambert.files.wordpress.com/2009/09/symbols_letters.jpg [cit. 2013-03-03]

http://www.lastwordonnothing.com/wp-content/uploads/2012/12/Aztec-Scribe_511_00_2.jpg [cit. 2013-03-03]

Co k sobě patří?

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Machu_Picchu_early_morning.JPG
[cit. 2013-03-08]

<http://clio.missouristate.edu/chuchiak/aztecs40.gif> [cit. 2013-03-08]

<http://aztecs.phillipmartin.info/index.htm> [cit. 2013-03-08]

<http://maya.phillipmartin.info/index.htm> [cit. 2013-03-08]

<http://inca.phillipmartin.info/index.htm> [cit. 2013-03-08]

http://nd04.jxs.cz/270/558/dc1d3bb17c_69671931_o2.jpg [cit. 2013-03-08]

http://www.freeworldmaps.net/northamerica/mexico/pdf/mexico_blank_map.png [cit. 2013-03-08]

http://1.bp.blogspot.com/-uQS9-dlKlzw/TsJ_3U4nYYI/AAAAAAAAAXQ/ECJt3UdRuKM/s320/1-mapa%2Bnazca.jpg
[cit. 2013-03-08]

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/16/Toltec-style_Vessel_1.jpg [cit. 2013-03-08]

<http://www.travelbymexico.com/tula/preview.jpg> [cit. 2013-03-08]

Co mohli a nemohli indiáni?

http://www.chocolateatlas.com/L2Other/Mexico_Gift/Mexico%20City-Aztec%20Men's%20Dress.JPG [cit. 2013-03-17]

Co mohli a nemohli indiánky?

http://farm1.staticflickr.com/22/27361933_2aabcf8671.jpg [cit. 2013-03-17]

Komiks (Teotihuacán)

<http://www.jqjacobs.net/mesoamerica/teotihuacan.html> [cit. 2013-02-21]

Incký poklad

<http://lostincagold.com/wp-content/gallery/lostincagold/atahualpa-and-ransom.jpg> [cit. 2013-03-18]

http://inca.phillipmartin.info/inca_sun.htm [cit. 2013-03-18]

Medailónky objevitelů

http://incaencyclopediia.pbworks.com/f/24075_Pizarro-Francisco.jpg [cit. 2013-03-20]

<http://www.biografiasyvidas.com/biografia/c/fotos/cortes.jpg> [cit. 2013-03-20]

<http://img.ct24.cz/multimedia/videos/image/1275/medium/382429.jpg> [cit. 2013-03-20]

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6a/HirambinghamIII.jpg> [cit. 2013-03-20]

Myšlenková mapa

http://www.dowdlefolkart.com/media/catalog/product/cache/1/image/9df78eab33525d08d6e5fb8d27136e95/a/z/aztec-calendar-base_1.png [cit. 2013-03-01]

Aztécký horoskop

http://aztecs.phillipmartin.info/aztec_calendar.htm [cit. 2013-03-27]

http://trasa.ctnactka.net/25lhry/img/aztec_kalendar.gif [cit. 2013-03-27]

Projekt Ruta Maya

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_El_Salvador.svg [cit. 2013-03-28]

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_Guatemala.svg [cit. 2013-03-28]

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_Mexico.svg [cit. 2013-03-28]

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_Honduras.svg [cit. 2013-03-28]

SLOVNÍČEK POJMŮ

Indiánská jména a názvy v této kvalifikační práci jsou napsána zásadně podle transkripčních pravidel, kterých se užívá ve světové amerikanistické literatuře. Pravidla udávají přepis zásadně ve španělské transkripci. Uvádím proto přehled výslovnosti:

<u>Písmeno</u>	<u>Pravidlo</u>	<u>Příklad</u>
c	před souhláskou, před samohláskami <i>a, o, u</i> a na konci slova se vyslovuje jako k , před samohláskami <i>e, i</i> pak jako s	Cuzco [Kusko]
ch	vyslovuje se jako č	Machu Picchu [Maču Pikču]
g	před souhláskou a před samohláskami <i>a, o, u</i> se vyslovuje jako české g , před samohláskami <i>e, i</i> jako ch	huarangaymayoc [uarangajmajok]
h	nevyslovuje se	hanan [anan]
j	vyslovuje se jako ch	orejones [orechones]
ll	vyslovuje se jako j	tortilla [tortyja]
qu	vyslovuje se jako k	quipu [kipu]
y	stojí-li za samohláskou, vyslovuje se jako j , jinak jako české y	coyo [kojo]
x	ve španělských slovech se vyslovuje jako x , ve většině slov přejatých z indiánských slov jako š a výjimečně v některých případech se vyslovuje s i jako či , v některých slovech se vyslovuje jako v původním indiánském jazyku jako ch	Tlaxcala [Tlaxkala] xochitl [šočitl] México [Méchiko]

Poznámka: Pokud je ve slově uvedena nad samohláskou čárka, tak je tak označen přízvuk a nečte se jako dlouhé písmeno.

Aztékové

Axayatl [ašajatl] – 7. vládce Aztécké říše

Azcapotzalco [askapotsalko] – hlavní město kmene Tepenaků

Aztlan [astlan] – „Bílé město“, mytická pravlast Aztéků

Cacama [kakama] – syn vládce Moctezumy II.

calmecac [kalmekak] – škola pro potomky šlechty

calpulli [kalpuji] – okrsek, kde žilo min. pět občin

Cinteotl [sinteotl] – bůh kukuřice

conquista [konkysta] – dobývání

Cuitláhuac [kuitláuak] – syn vládce Moctezumy II.

Española [española] – loď, na které vyplul Hernán Cortés do Ameriky

Huehueteotl [ueueteotl] – mytický bůh ohně

Huitzilopochtli [uitsilopočtli] – „Kouzelník kolibřík“, mytický bůh spojovaný se založením Tenochtitlanu, bůh Slunce

Chalchiuhtlicue [čalčiutluke] – bohyně řek a stojatých vod

Chapultepec [čapultepek] – „Kopec kobylek“, původní místo osídlené Aztéky

Cholula [čolula] – posvátné město zasvěcené bohu Quetzalcoatlu

Itzcoatl [itskoatl] – „Obsidiánový had“, 5. vládce Aztécké říše

macehualtin [maseualtyn] – prostý lid (řemeslníci, zemědělci, obchodníci)

Malinche [malinče] – mayská otrokyně, Cortésova tlumočnice a matka jeho syna

Mextli [mechtli] – původní aztécký bůh Slunce

Mictlantecuhtli [miktlantekutli] – bůh smrti

Mixcoatl [miškoatl] – bůh hvězd a čísel

Mixtékové [mixtékové] - kmen, který ovládal území dnešní Oaxaky [Uahachaka]

Moctezuma [moktesuma] – 6. a 10. vládce Aztécké říše

Noche triste [noče tryste] – „Smutná noc“, bitva v noci z 30. června na 1. července 1520

Ometeotl – bůh stvořitel a duality

patia [patyja] – vnitrobloky

pipiltin [pipiltyn] – členové vyšší vrstvy, šlechty

Quetzalcoatl [kecalcoatl] – „Opeřený had“, bůh umění a věd

Tabasco [tabasko] – přímořské město v mexickém zálivu

telpochcalli [telpočkaji] – chrámová škola pro zemědělce

Templo Mayor [templo major] - „Hlavní chrám“, hlavní pyramida Tenochtitlánu

Tenocha [tenoča] – mytický předek Aztéků, po kterém pojmenovali své hlavní město Tenochtitlán

Tenochtitlán [tenočtytlan] – hlavní město Aztécké říše

Texcoco [texkoko] – město, které tvořilo tzv. „trojspolek“ spolu s Tenochtitlánem a Tlacopanem

Tezcatlipoc [teskaltypok] – bůh temnoty

Tlacopan [tlakopan] - město, které tvořilo tzv. „trojspolek“ spolu s Tenochtitlánem a Texcocem

tlacotin [tlakotyn] – nejnižší společenská vrstva (otroci)

Tlaloc [tlalok] – bůh deště

tlatoani [tlatoany] – představitel lidu

tonalpohualli [tonalpouaji] – kalendář o 260 dnech složený z 20 jmen

Tonatiuh [tonatyju] – bůh Slunce

tortilla [tortyja] – kukuřičná placka

Vera Cruz, Veracruz [verakrus] – město založené výpravou Hernána Cortése

voladores – muži, kteří jsou převlečení za ptáky a spouštějí se ze vztyčené tyče

xihuitl [šiuitl] – kalendář rozdělený na 18 měsíců po 20 dnech

Xipe Totec [šipe totek] – bůh plodnosti

xiuhmolpilli [šiumolpiji] – 52letý cyklus, aztécké století

Xiuhtecuhtli [šiuhtekutli] – bůh ohně

Xochiquetzal [šočíkecal] – bohyně umění a lásky

xochitl [šočitl] – „květina“, často používané jako ženské jméno

Zapotékové [sapotékové] - kmen, který ovládal území dnešní Oaxaky [Uahachaka]

Mayové

ah atanzahob [a atansaob] – tzv. dohazovači z povolání

ahkinob [akinob] – kněžstvo

baat [bát] – kamenná sekyra

batabové – nižší náčelníci podřízeni halach uinicovi

buul [bůl] – fazole

cacique [kasik] – místní správce

Cerros [seros]- jedno z městských středisek z období 7. - 4. století př. n. l.

Copán [kopán] – městské středisko klasického období v severozápadním Hondurasu

Danta – nejvyšší pyramida ve středisku El Mirador

El Mirador - jedno z městských středisek z období 7. - 4. století př. n. l.

haab [háb] – kalendář s 18 měsíci po 20 dnech

halach uinic [alač junyk], **ahau** [áu] - „Pravý muž“, v čele městského státu

huipil [uipil] – tunika

Chaac [čák] – bůh deště, blesku a bouře

chibal [čibal] – základní společenská jednotka, rozšířená rodina

Chichen Itzá [čičen itca] – městské středisko klasického období na Yucatanském poloostrově

chilanové [čilanové] – věštci

chim [čim] – pytel na kukuřici tkaný z vláken

Itzamna [itcamna] – bůh stvořitel a lékařství

Ix Chel [iš čel] – bůh léčitelství a porodu

Ix U [iš u] – bůh Slunce

Izapa [isapa] – jedno z městských středisek z období 7. - 4. století př. n. l.

Kaminaljuyu [kaminalchuju] – jedno z městských středisek z období 7. - 4. století př. n. l.

Kukulcan [kukulkan] – „Opeřený had“, bůh stvořitel a bůh vody

Kukulcanova pyramida – ústřední pyramida v Chichen Itzá

mamej [mamej] – sladké ovoce s plody s červenou dřeví

Mayapan [majapan] – město na Yucatanském poloostrově založené Toltéky

mazehualob [maseualob] – označení nižší třídy v období conquisty

milpské zemědělství – pole je obděláváno 2 roky a potom leží 8 let ladem

nacom [nakom] – velitel válečníků nebo kněz, který rituálně vyřezával srdce

Nakbé - jedno z městských středisek z období 7. - 4. století př. n. l.

Olmékové – předkolumbovská kultura, pro kterou jsou charakteristické velké kamenné hlavy

Palenque [palenke] – městské středisko klasického období na Yucatanském poloostrově

Petén – hlavní městské středisko v klasickém období v části jihovýchodního Mexika, Guatemaly a Hondurasu

Piedras Negras – městské středisko klasického období v severovýchodním Mexiku

posole – hlavní mayský pokrm, kukuřičná polévka

ppentacobové [pentakobové] – otroci

Teotihuacán [teotyukán] – sídlo předkolumbovské kultury ve středním Mexiku, jehož dominantou jsou dvě pyramidy Slunce a Měsíce

Tikal – městské středisko klasického období v severní Guatemale

tzolkin [colkin] – posvátný kalendář o 260 dnech

Uaxactún [uašaktun]- jedno z městských středisek z období 7. - 4. století př. n. l.

Uxmal [ušmal] – město na Yucatanském poloostrově založené Toltéky

Xaman Ek [šaman ek] – bůh Polárky

xul [šúl] – zemědělský nástroj ve tvaru zašpičatělé hole

Yum Kaach [jum káč] – bůh kukuřice

Inkové

aca [aca] – bramborové placky

aclla huasi [akta uasi] – „panny Slunce“, dívky vychovávané v chrámech

Antisuyo [antysujo] – střední část říše, která patřila ještě do horní části říše

Atahualpa [ataualpa] – v pořadí 13. sapa inka

Aucapata [aukapata] – hlavní náměstí v Cuzcu

ayllu [ajjũ] – rodová občina

Cápac Yupanqui [sapak jupanky] – v pořadí 5. sapa inka

ceque [seke] – systém imaginárních linií, které spojovaly posvátná místa huac

Collasuyo [kojasujo] – jižní část říše

Coricancha [korykanča] – hlavní chrám v Cuzcu se zlatou zahradou

coyo [kojo] – manželka sapa inky a zároveň jeho sestra

Cuntinsuyo [kontynsujo] – střední část říše, která patřila do spodní části říše

curacao [kurasao] – vůdce, kterému podléhalo 10 picacamayoců

Cuzco [kusko] – hlavní město Incké říše

hanan [anan] – horní část

huac [uak] – posvátná místa, která Inkové uctívali

huarangamayoc [uarangajamok] – jeden z curacao, který dohlíží na 1000 puriců

huari runa [uary runa] – „původní lidé“, druhý ze tří světů, které předcházely tomu Mayskému

Huáscar [uaskar] – v pořadí 12. sapa inka

Huayna Cápac [uajna sapak] – v pořadí 11. sapa inka

Huayna Capac Ñan [uajna sapak ñan] – druhá incká silnice

hunucamayoc [unankamajok] – jeden z curacao, který dohlíží na 10 000 puriců

Chankové [čankové] – etnikum, proti kterému bojovali Inkové

chaqui [čaky] – poštovní kurýři, kteří si štafetově předávali informace

Chasca [časka] – bohyně svítání a stmívání

chicha [čiča] – nápoj podobný pivu z kukuřice

Chimové [čimové] – ovládali severní pobřeží dnešního Peru, dobyti Tupacem Yupanqui

Chinchansuyo [činčansujo] – severní část říše

chunchcamayoc [čunčkamajok] – předák, který dohlíží na puricy

chuño [čuño] – hmota ze sušených brambor, která se míchala s vodou, až vznikla kaše

Illapy [ijapy] – bůh počasí a blesků

Inca Roca [inka roka] – v pořadí 6. sapa inka

Inti [inty] – nejvyšší bůh a bůh Slunce

Královská cesta – první incká dálnice

kultura Nazca [naska] – kultura rozvíjející se nedaleko údolí Nazca, která je známá pro záhadné obrovské obrazce

Kuychi [kujči] – bůh duhy

Lloque Yupanqui [joke jupanky] – v pořadí 3. sapa inka

maize [majs] – kukuřice

Mama Oclo [mama okjo] – bohyně plodnosti a manželka Manco Capaca

Mama Quilla [mama kýja] – bohyně Měsíce

Mamacocha [mamakoča] – bohyně moří a ryb

Manco Capac [manko sapak] – první mytický Sapa Inka

Manco Cápac II. [manko sapak] – v pořadí 15. sapa inka

mayoc [majok] – volený vůdce rodové občiny

Mayta Cápac [majta sapak] – v pořadí 4. sapa inka

mochická kultura [močická] – kultura rozvíjející se mezi 1. stoletím př. n. l. a 8. stoletím n. l. v údolí Moche

mote – druh pokrmu z kukuřice a zeleniny

orejones [orechones] – příslušníci elity

pacarimac runa [pakarymak runa] – „počínající lidé“, první ze tří světů, které předcházely tomu Mayskému

pachacamayoc [pačakamajok] – jeden z curacao, který dohlíží na 100 puriců

Pachacutec Yupanqui [pačakutec jupanky] – v pořadí 9. sapa inka

Pachamama [pačamama] – Matka země a bohyně plodnosti

papa – brambora

picacamayoc [picacamajok] – dohlížitel na 10 chunchcamayoců

puric [purik] – pracující muž jako základ společnosti

Purumauca [purumauka] – nejjižnější konečná stanice incké Královské cesty

quipu [kipu] – uzlové písmo

quipucamayoc [kypukamajok] – muži, zaznamenávaly quipu

Quito [kyto] – dnešní hlavní město Ekvádoru, v období Inků mocná říše na severu

Sacsahuaman [saksauaman] – pevnost chránící Cuzco

sapa inka – titul vládce

Sayri Túpac [sajry tupak] – v pořadí 16. sapa inka

Sinchi Roca [sinči roka] – v pořadí 2. sapa inka

sinchis [sinčis] – kmenoví náčelníci

suyu [suju] – čtvrti

tacla [takja] – dřevěná sekera, se kterou se obdělává půda

Tahuantinsuyu [tauantynsuju] – „Čtyři díly světa“, název Incké říše

Titicaca [tytykaka] – jezero v Centrálních Andách, odkud se podle legendy vynořil Manco Capac

Titu Cusi Yupanqui [tytu kusi jupanky] – v pořadí 17. sapa inka

Túpac Amaru I. [tupak amaru] - v pořadí 18. sapa inka

Túpac Hualpa [tupak ualpa] – v pořadí 14. sapa inka

Túpac Yupanqui [tupak jupanky] – v pořadí 10. sapa inka

Urco [urko] – syn vládce Viracochi

urin [uryn] – spodní část

Viracocha [virakoča] – bůh stvořitel

Viracocha Inca [virakoča inka] – v pořadí 8. sapa inka

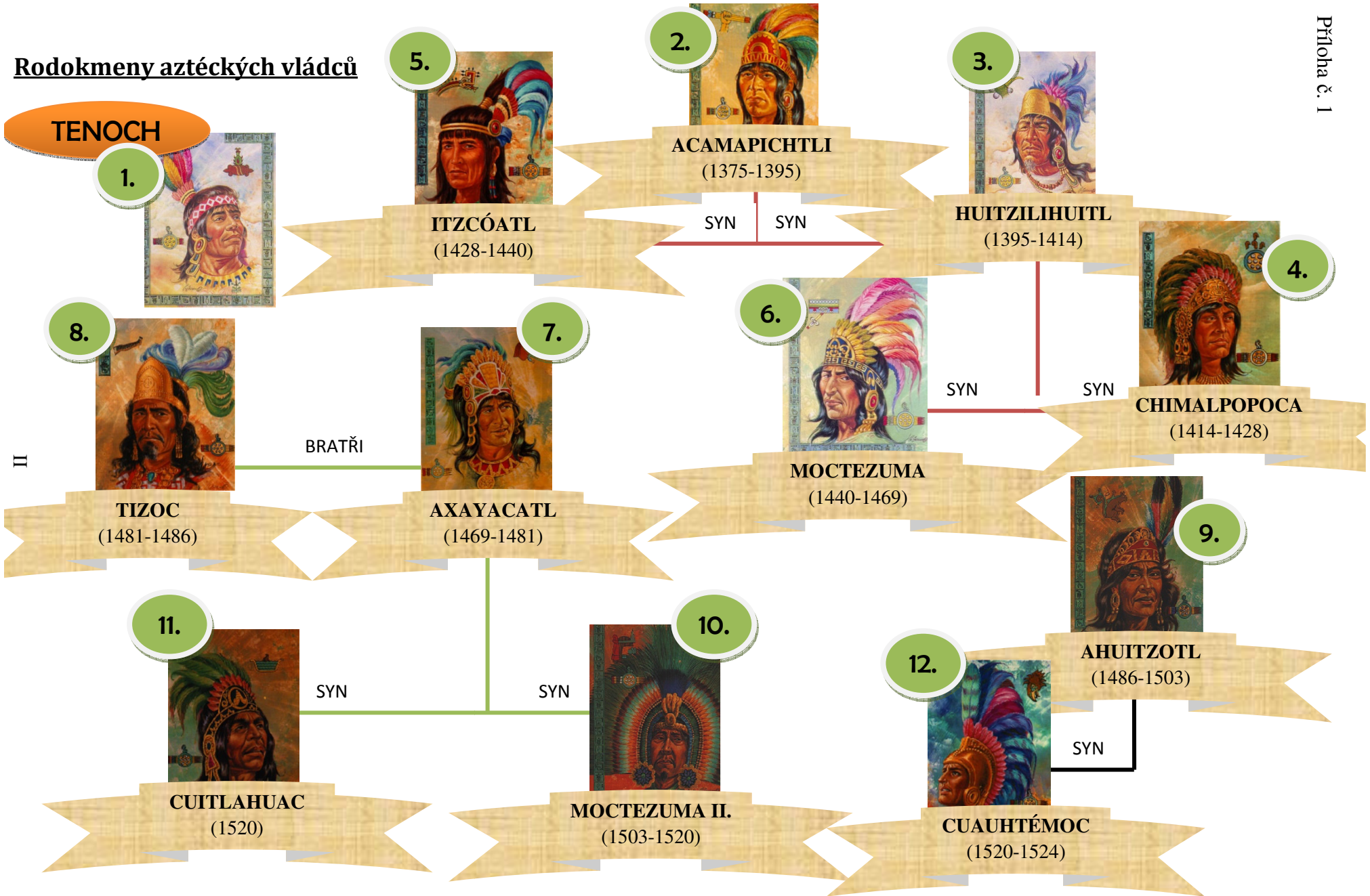
Yáhuar Huácac [jauar uakak] – v pořadí 7. sapa inka

TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1	<i>Seznam aztéckých vládců.....</i>	II
Příloha č. 2	<i>Aztécké hlavní božstvo.....</i>	III
Příloha č. 3	<i>Mayské hlavní božstvo.....</i>	IV
Příloha č. 4	<i>Seznam inckých vládců.....</i>	V
Příloha č. 5	<i>Incké hlavní božstvo.....</i>	VII
Příloha č. 6	<i>Dotazník.....</i>	VIII

Rodokmeny aztéckých vládců

TENOCH

1.

5.

2.

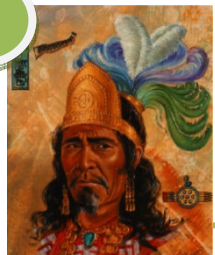
3.

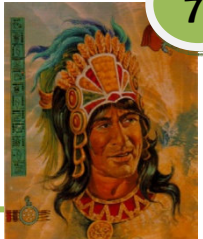
4.

8.

7.

6.

II

TIZOC
(1481-1486)

AXAYACATL
(1469-1481)

MOCTEZUMA
(1440-1469)

9.

11.

SYN

CUITLAHUAC
(1520)

10.

SYN

MOCTEZUMA II.
(1503-1520)

12.

SYN

CUAUHTÉMOC
(1520-1524)

AHUITZOTL
(1486-1503)

Aztécké hlavní božstvo

OMETEOTL

- bůh stvořitel a duality

HUITZILOPOCHTLI

„Kouzelník kolibřík“

- mytický bůh, který je spojován se založením Tenochtitlánu

QUETZALCOATL

„Opeřený had“

- bůh vody a plodnosti

TEZCATLIPOCA

„Dýmající zrcadlo“

- bůh noci, tmy a války

TLALOC

- bůh deště a blesku

CHALCHIUHTLICUE

- bohyně řek a stojatých vod

CINTEOTL

- bůh kukuřice

XIPE TOTEC

- bůh plodnosti

HUEHUETEOTL

- původní bůh ohně

XIUHTECUHTLI

- bůh ohně

MICHLANTECUHTLI

- bůh smrti

TONATIUH

- bůh Slunce

MIXCOATL

- bůh hvězd a čísel

XOCHIQUETZAL

- bohyně umění a lásky

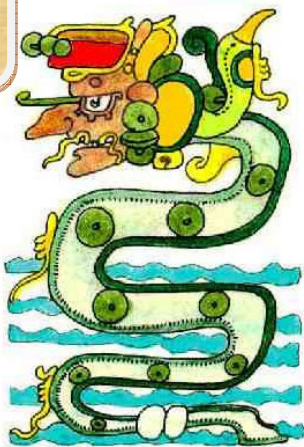

Mayské hlavní božstvo

KUKULCAN

„Opeřený had“

- bůh stvořitel a bůh vody

IX U

- bohyně Měsíce

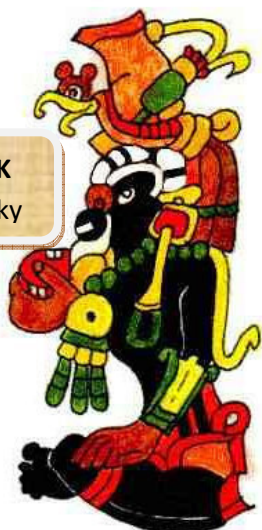

IX CHEL

- bohyně léčení a porodů

XAMAN EK

- bůh Polárky

ITZAMNA

- bůh stvořitel a bůh lékařství

YUM KAACH

- bůh kukuřice

AH KIN

- bohyně Slunce

CHAAC

- bůh deště, blesku a bouře

Seznam inckých vládců

DYNASTIE URIN CUZCO

MANCO CÁPAC (kolem roku 1200)

SINCHI ROCA (kolem roku 1230)

LLOQUE YUPANQUI (kolem roku 1260)

MAYTA CÁPAC (kolem roku 1290)

CÁPAC YUPANQUI (kolem roku 1320)

DYNASTIE HANAN CUZCO

INCA ROCA (kolem roku 1350)

YÁHUAR HUÁCAC (kolem roku 1380)

VIRACOCHA INCA (kolem roku 1410)

PACHACUTEC YUPANQUI
(1438-1471)

TÚPAC YUPANQUI (1471-1493)

HUAYNA CÁPAC (1493-1527)

HUÁSCAR (1527-1532)

ATAHUALPA (1527-1533)

TÚPAC HUALPA (1533)

INKOVÉ VLÁDNOUCÍ VE VILCABAMBĚ

MANCO CÁPAC II. (1533-1544)

SAYRI TÚPAC (1544-1561)

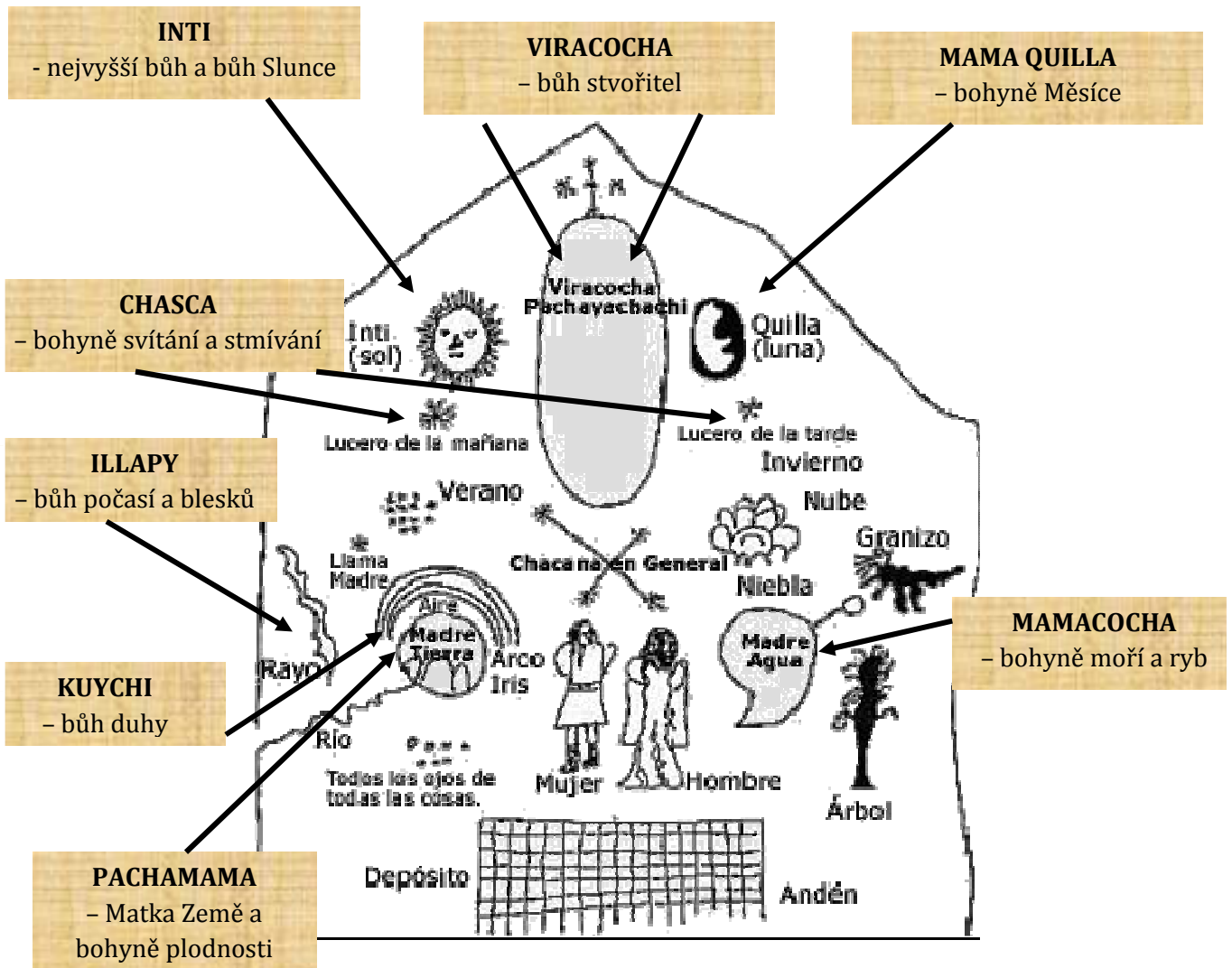

TITU CUSI YUPANQUI (1561-1570)

TÚPAC AMARU I. (1570-1572)

Inké hlavní božstvo

MANCO CAPAC
- první mytický Sapa Inka

MAMA OCLLO
- bohyně plodnosti

+

MANŽELÉ

DOTAZNÍK

Věk: 25 – 30 let
31 – 40 let
41 – 50 let
51 a více

Aprobace: _____

Učíte na: ZŠ
Gymnázium

Pohlaví: žena
muž

1. Myslíte si, že téma *Indiánských kultur Střední a Jižní Ameriky* (Aztékové, Mayové, Inkové) současné děti zajímá?
a) ano b) možná c) ne d) nevím
2. Tématu *Indiánských kultur Střední a Jižní Ameriky* se věnujete:
a) v tematickém bloku *Zámořské objevy*
b) v samostatné hodině
c) nevěnuji se mu vůbec
d) v jiné souvislosti Jaké? _____
3. Pokud se tématu věnujete, tak v jakém rozsahu?
a) tématu věnuji 1 vyučovací hodinu
b) zmiňuji ho okrajově
c) čas mu věnuji na dějepisném semináři
d) čas mu věnuji v historickém kroužku
e) Jiné: _____
4. Pokud se tématu nevěnujete, tak jaký máte důvod?
a) nepovažujete ho za důležitý
b) nemáte k němu dostatečné materiály
c) nemáte čas se mu věnovat
d) Jiné: _____
5. Myslíte si, že k tomuto tématu je dostatečné množství materiálů pro jeho expozici a fixaci?
a) ano b) ne c) nevím
6. Jakou formu materiálů byste do budoucna ocenil/a nejvíce?
(možné vybrat více odpovědí najednou)
a) základní teoretické poznatky k tématu
b) pracovní listy
c) projekty
d) podklady k expozici tématu
e) Jiný: _____

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Obr. 1 Údolí Mexika

(http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Lake_Texcoco_c_1519.png [cit. 2013-04-07])

Obr. 2 Ilustrovaný výjev orla zápasícího na kaktusu

(http://www.mexicolore.co.uk/images-3/324_06_2.jpg [cit. 2013-03-01])

Obr. 3 Mexická státní vlajka

(<http://hablemosderefranesyproverbios.blogspot.cz/2012/11/refranes-mexicanos.html>)

[cit. 2013-04-07])

Obr. 4 Mexický státní znak

(<http://www.mexicoparaninos.gob.mx/gobierno/simbolos-patrios/> [cit. 2013-04-07])

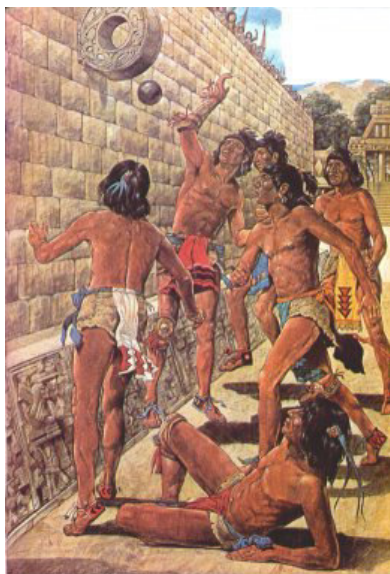
Obr. 5 Válka v Azcapotzalco

(KATZ, F. *Staré americké civilizace*, s. 191)

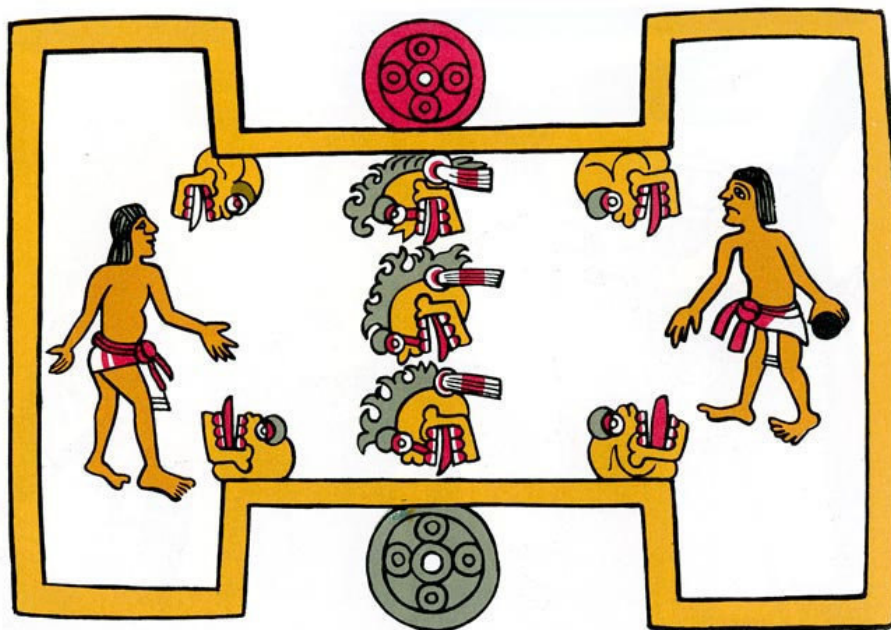
Obr. 6 Aztécký kalendářní kámen

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Monolito_de_la_Piedra_del_Sol.jpg [cit. 2013-03-30])

Obr. 7 Ilustrace hry tlachtli

(<http://www.klepsidra.net/klepsidra13/jogo.jpg> [cit. 2013-03-30])

Obr. 8 Hřiště na tlachtli zaznamenané v jednom z kodexů

(http://www.mexicolore.co.uk/images-2/215_00_2.jpg [cit. 2013-03-30])

Obr. 9 Hřiště na tlachtli s obručí v Chichen Itzá
(fotografie z archivu autorky 2007)

Obr. 10 Vyobrazení rituálu lidské oběti
(<http://clio.missouristate.edu/chuchiak/aztecs40.gif> [cit. 2013-03-08])

Obr. 11 Voladores při slavnostech v Tulumu

(fotografie z archivu autorky 2007)

Obr. 12 Dvacet jmen z aztéckého kalendáře

(http://trasa.ctrnactka.net/25lhry/img/aztec_kalendar.gif [cit. 2013-03-27])

Obr. 13 Nepravá klenba v Palenque

(fotografie z archivu autorky 2007)

Obr. 14 Cesta mrtvých v Teotihuacánu
(fotografie z archivu autorky 2007)

Obr. 15 Památkový komplex Palenque

(fotografie z archivu autorky 2007)

XVII

Obr. 16 Kukulcanova pyramida v Chichen Itzá

(fotografie z archivu autorky)

XVIII

Obr. 17 Památková komplex Uxmal
(fotografie z archivu autorky 2007)

Obr. 18 Památkový komplex Mayapan

(<http://www.mythoughtspot.com/wp-content/uploads/2007/08/s6300333.jpg> [cit. 2013-04-12])

Obr. 19 Studna obětí Chichen Itzá

(fotografie z archivu autorky 2007)

Obr. 20 Rozdělení říše Inků na 4 provincie

(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/44/Inca_Empire_South_America.png)

[cit. 2013-04-12]

Obr. 21 Cuzco v knize *Civitates Orbis Terrarum*

(http://www.andes-amazonia.com/lightbox_images/cuzco3.jpg) [cit. 2013-03-23]

Obr. 22 Pevnost Sacsayhuaman

(<http://www.ancient-hebrew.org/ancientman/images/1044.jpg> [cit. 2013-04-13])

Obr. 23 Obrazce v Nazca - pavouk

(<http://1.bp.blogspot.com/-ADT4EpA1pFw/UWIKxi8OhGI/AAAAAAAAAXc/aZwPITxPZak/s1600/nazcalines.jpg>

[cit. 2013-04-01])

Obr. 24 Mama Oclo

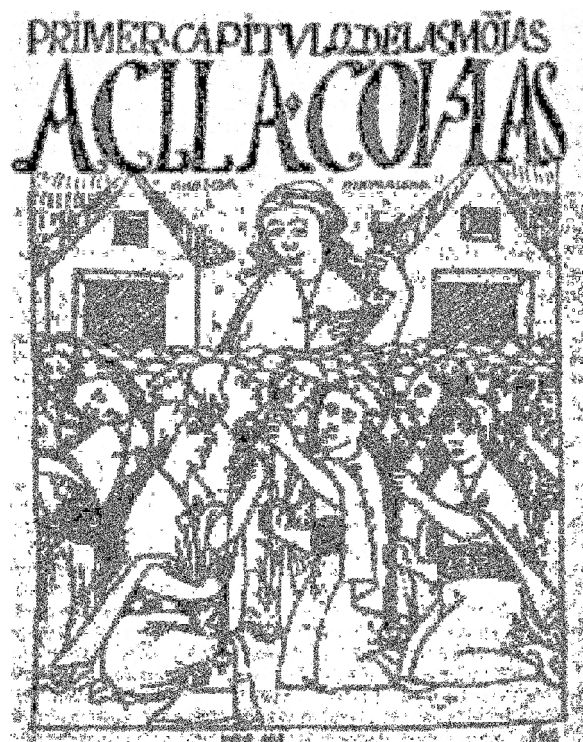
(<http://www.sourcememory.net/veleda/wp-content/uploads/2011/02/mamacollo.jpg>)

[cit. 2013-03-29]

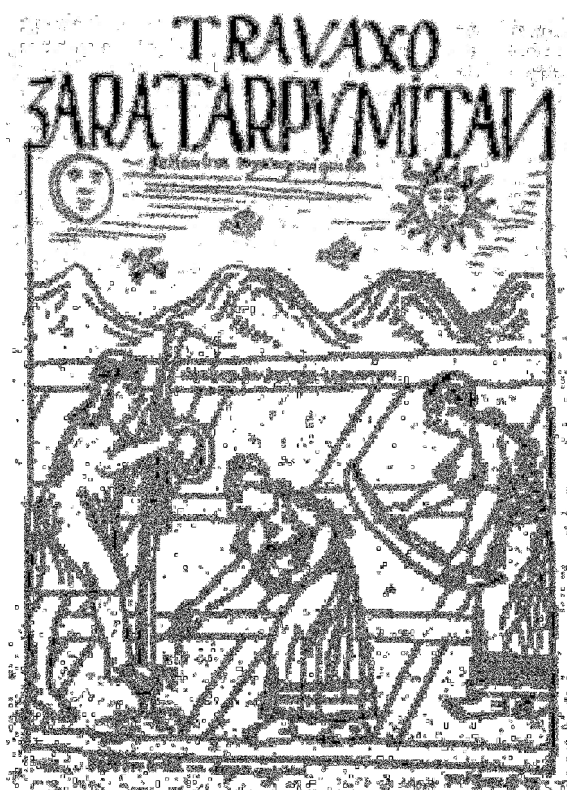

Obr. 25 Orejon

(http://www.peruecologico.com.pe/images/etnias_orejon_foto1.jpg) [cit. 2013-04-13]

Obr. 26 Sluneční panny
(KATZ, F. *Staré americké civilizace*, s. 372)

Obr. 27 Setí kukuřice
(KATZ, F. *Staré americké civilizace*, s. 391)

Obr. 28 Obdělávání půdy
(KATZ, F. *Staré americké civilizace*, s. 352)

Obr. 29 Incký lanový most
(<http://www.lasalle.edu/~mcinneshin/325/wk03/images/IncaBridge.jpg> [cit. 2013-03-29])

CORE ON MAJOR IMENOR
HAT VVICHASQVICHVRV
MVLLO CHAS QVĪ CVRACA ~

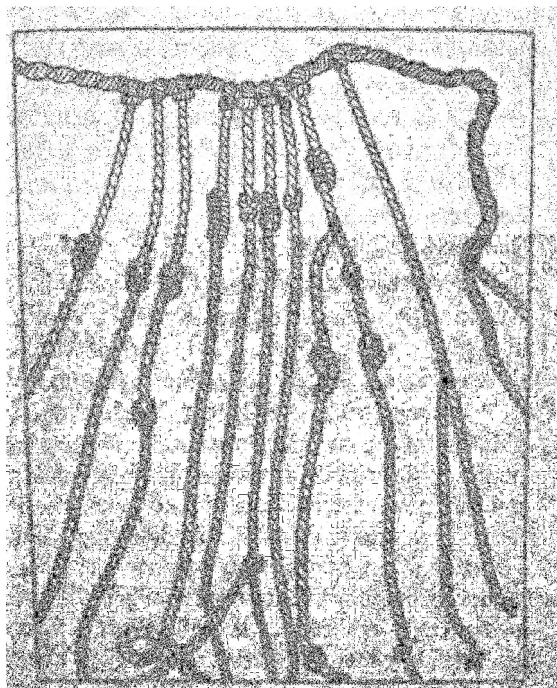

core on

ha nu

Obr. 30 Posel chaqui

(KATZ, F. *Staré americké civilizace*, s. 342)

Obr. 31 Quipu

(KATZ, F. *Staré americké civilizace*, s. 354,377)